

МАҚТЫМҚУЛЫ

Қосықлар

"Қарақалпақстан" – 1984

С (Түрк) МАҚТЫМҚУЛЫ. Қосықлар.
М—29 Нөкис "Қарақалпақстан".1984. 176 бет.

**А ў д а р ғ а н л а р : Ибрайым ЮСУПОВ,
Узақбай ПИРЖАНОВ.**

М $\frac{4702540100 - 047}{М 357 (04) - 84}$ 40 – 84

©Туркменистан довлет неширияты, Ашгабат 1958
©"Қарақалпақстан" Нөкис 1984

ШАЙЫРЛАР ДАНЫШПАНЫ МАҚТЫМҚУЛЫ

Мақтымқулыны оқығанда,
Айтар едим ҳәр заманда:
Кемис бар ма, беглер, анда?
Сөзин таўап қылар едим.

Б е р д а қ.

Мақтымқулы халық арасында "дүньяның бар илимин симирип,
китап қоймай оқыған кәрәматлы ўәлий деп саналады".

Г. В а м б е р и (1874 ж.)

Туўысқан түркмен халқының уллы гуманист шайыры Мақтымқулының туўылғанына 250 жыл толады. Усы сәнени дүньялық аўқамда белгилеўге ЮНЕСКО қарар етти. Бул қарар данышпан шайырдың шығармалары пүткил адамзат жәмийети ушын әқмийетли мәниге йе екенлигин бизиң дәўиримиздиң мойынлаўынан дәлалат бередиди. Бул, соның менен бирге, Советлер Союзының уллы семьясына кирген, илгериде артта қалып, сыртқа кең танылыў мүмкиншилиги болмаған халықлардың социалистлик миллий мәдениаты барынша гүлленип, олардың даналық көркем мийраслары дүньяжүзилик мәденият ғазийнесинен өзиниң ылайықлы орнын алып атырғанына айқын мысал болады.

Мақтымқулы жасаған дәўир Туркменстанда пат риархал қатнасықлардың қалдығын өз бойында сақлаған феодаллық жәмийет болып, ханлар, сәрдар-лар, байлар ҳәм дин ийелери халықты рейимсиз езиўшиликке сазыўар еткен заман еди. Экономикалық жақтан қалақлық және урыў тартыслары түркменлердиң аўызбирлигине ҳәм миллий татыўлықта жасаўына мүм-киншилик бермедиди, урыў тайыпалар арасында аўызалалықты қоздырды. Туркменстанның мийнеткешлери еки зулымның: бир тәрәптен өзиңдеги хан беглердиң яғный ири жер мүлик ийелериниң, екинши тәрәптен Иран шаҳларының, Хийўа ханларының, Бухара әмирлериниң басқыншылық жаўлап алыўлары зулымында азап шекти.

Халықтың рәўият сөзлери ҳәм бүгинге дейинги изертлеў жумысларының жуўмағында шайырдың өмир тарийхы жөнинде мынадай мағлыўмат жүзеге келеди: Мақтымқулы (Пырағый) XVIII әсирдиң отызыншы жыллары Туркменстанның батыс жағындағы Әтирек, Гүрген дәрьяларының жағалаўында Ғарры қала деген хош тәбиятлы жерде дүньяға келип, көклен тайыпасының геркез

тийресинен болған. Әкеси Дәулетмәмед Азадий деген киши де заманының озық ойлы шайыры, философы, жәмийетлик ғайраткери болған адам. Өз дәуириниң жәмийетлик, мәмлекетлик, моральлик мәселелерин сөз еткен оның "Ўағзий Азад" атлы талқыйын китабы ески түркмен жәмийетинде әҳмийетли мәниге ийе болған.

Мақтымқулының адамгершилик пазыйлетлерине, билимли болыуына шайырлығына әкеси қатты тәсир жасаған. Болажақ шайыр бала ўақтында үй машқаласына араласып, мийнет сүйгиш, әдеп-икрамлы болып өседи, жонатерлик тигиў, жүўен, қамшы соғыў, зергерлик усаған өнерлерди ийелейди.

Жигит шағында Мақтымқулы дәслеп Керкиде, соң Хийўадағы Шерғазы, Бухарадағы Көкелдаш медиреселеринде оқыған. Өзиниң сүйген қызы Меңли сулыўды атасы буған бермей, малға сатып жибергеннен кейин, Мақтымқулы жүрип-жүрип Аққыз деген жесир келиншекке үйленеди ҳәм оннан Ибрайым, Сары деген еки балалы болады. Бирақ бул балларының жаслай қаза болыуы шайырдың өмиринде, творчествосында жазылмас жара болып из қалдырған еди.

Түркмен тайыпалары ортасындағы тынымсыз аўызалалық, урыў тартыслары, дин ийелериниң қуўдалаўлары, Иран шахларының топылыслары елим деп қабырғасы қайысқан ойшыл шайырға заман қысметлериниң аўыр жүгин артты. Мақтымқулы елдеги урыўлық тартысларға тыйым салып, түркменлердиң миллий мәмлекетлик бирлигин болдырыў ушын аянбай гүрести:

Аўыз бирлик әйлеп, қосса басларын,
Көширмеге бардур таўдың тасларын,
Бир супрада таярланса ас-наны,
Көтерилер ығбал—бағы туркменниң.

Бирақ уллы шайырдың бул айтқанлары болмады. Ол Орта Азия, Иран, Афғанстан, Кавказ еллерин аралап, көп еллердиң халқы, жәмийетлик турмысы менен жақыннан танысып, ҳәмме халықларға деген қызғын сүйиўшиликке толы өлмес қосықларын дөретти. Шайырдың әжайып мәнили қосықлары да, өзи де тири ўақтында ақ кең халық көпшилиги арасында қатты абырайлы болған, оған журт сыйынған, беглер жүгинген, дин ийелериниң жаўызлық қызғанышын туўдырған.

Мақтымқулы 1790-жыллар шамасында дүньядан өтеди. Уллы шайырды оның өз әкеси Азадийдиң қасына жерлеген. (Бул қойымшылық ҳәзир бизиң Иран менен шегарадан қашық емес арқа

Хорасандағы Ақтоғай деген жерде болып, шайыр мазарын ол жердеги жұртшылық хәзир де хұрмет пенен зыяратласады).

* * *

Мақтымқулы түркмен халқының терең миллий шайыры болыу менен бирге, узақ дәуірлерден берли әсиресе Хорезм ойпатында жасаушы өзбек, қарақалпақ арасында да кең белгили, сүйикли дана сөз шебери, "өз шайыры" болып танылған. Оның қосықтарын әзербайжан бақсылары да ертеден биледи. Шайырлық өнер тарихында бул күтә сийрек ушырасатуғын бахытқа Мақтымқулының миясар болғанында үлкен тийкарлар бар. Солардан ең баслы еки тийкарды айырықша атап өтпек лазым. Бириншиден, уллы шайырдың гуманистлик идеялары, оның философиялық пикирлериндеги үлкен социаллық, мораллик мәнилер, заман пәсентлигине болған наразылық тек ғана түркмен орталығы ушын емес, бәлки этираптағы усас социаллық шараятта жасайтуғын халық хәм миллетлердеги көпшилик жәмийет ушын да жанға жақын, терең түсиникли, олардың жүрек сезимин, ой-пикирин, әрманларын дәл және жоқары образлы сөз бенен сүүретлейтуғын еди. Шайырлықтағы усы пазыйлет қашан да болса көркем сөз ийелерин улыўма адамгершиликтиң Мақтымқулы айтқан "улуғ жәмаатына" кириўге миясар ететуғынын жержүзилик поэзияның мың жыллық тәжирийбеси тастыйықлайды.

Мақтымқулы поэзиясының оғада терең халықлығына, оның көп ғана туўысқан халықлар жүрегине заманлар бойы "шеп баспайтуғын соқпақ" тауып барыуына тийкар салған және бир үлкен өзгешелик: уллы түркмен шайыры этираптағы түркий тиллес халықлардың кең массасына терең түсиникли, бәрине ортақ қосық формасын теңи-тайы жоқ шеберликте қолланып, ислете билген, оны философиялық лирикада боз думанлы бийикликке көтерген шайыр болды. Халыққа қалыўсыз уғымлы, жайдары, инсанның ең муқаддес жүрек сезимлерин, ой пикирин, арзыў— әрманларын бәлент лапзыда жырлаўға бейим, гүмбирлеген жүрек сезиминиң намасы арқалы дөрелип тилге келетуғын бул әжайып сулыў форманы түркменлер "ғошқы", өзбеклер "қушиқ", әзербайжан "ғошма", ал қарақалпақлар "қосық" деп атайды. Лекин, ол хәр халықта хәр түрли аталғаны менен оның сүүретлеў тәбияты, қурылысы, өлшеми, ырғағы хәммесинде бирдей. (Жазба поэзия теориясында оны "мурабба" деп атасады).

Мине усундай түпкиликли себеплерден де уллы түркмен шайыры хорезмли өзбеклер хәм қарақалпақлар арасында ертеден кең танылып, қатты абырайға ийе болған. Қарақалпақ халқы оны өзиниң миллий шайыры сыпатында қабыл еткен, шайырлық

даналықтың үлгиси деп таныған, Бердақ, Кунхожа, Әжинияз оны рухый устаз санаған. Аяпберген, Сейфулғабит Мәжитов, Аббаз, Садық шайырлар бул үлгиден шебер пайдаланған.

Мақтымқулының қарақалпақ арасында кең танылып, сиңисиүинде еки туўысқан халықтың бақсылық, сазенделик мәдениятындағы оғада тәбийғый жақынлық, ортақ дәстүрлер де үлкен көмегин тийгизген. Ол демек Ақамбет, Муўса, бери келе Жапақ. Ещан сыяқлы атақлы қарақалпақ бақсылары Мақтымқулының қосықларын кутә йош пенен атқарған, Хәзирги Генжебай, Әмет бақсы, Атажан Худайшукиров, Аңсатбай Хайратдинов, Айымхан Шамуратова, Сулыўхан Мәмбетова, Гулпаршын Сырымбетова, Арзыгул Атамуратова, Тамара Дошумова сыяқлы көрнекли қосықшыларымыз да уллы шайырдың қосықларын сүйип атқарады.

Булар ҳаққында биз өз билгенимизди илгериде "Қарақалпақстан—Мақтымқулының екінши шайырлық ұатаны", "Дала Орфейи" деген мақалаларда ўақтында айтқан едик¹. Сол мақалаларда айтылған бир пикирди бул жерде қайталаўға туўра келип тур: бул—айырым қарақалпақ классик шайырларының бираз қосықларының Мақтымқулыға усаслығы ҳаққындағы мәселеге тийисли. Бул усаслық ҳәм жақынлық эпигонлық еликлеўдиң жемиси емес, бул ҳаслында өтмиштеги дәўирлердиң шайырлық дәстүрлеринен жүзеге келген кубылыс. Өзинен алдыңғы өнер ийелериниң жолына шығарма дәретиў, сүүрет салыў, косық айтыў, таяр үлгиге қалем сынаў бурынғыларда көп заманлардан киятырған үрдис болған. Бул үрдис Күншығыста да, Күнбатыста да искусство ҳәм әдебиятта кең орын алып келген. Мәселен, антик дәўирдеги римли шайыр Горацийдиң "Ескерткиш" атлы қосығының жолына Батыста мың жыллар даўамына түрли шайырлар қалем сынаған, бул жолға М Ломоносов, Г. Державин, А. Пушкиннен тартып В. Брюсовқа дейинги бираз рус шайырлары да қосық жазған. Бирақ олардың бәриниң үлгиси гора-цийше болғаны менен, ҳәр бири өзинше шығарма.еди..

Күншығыс классикасын қарасаныз да, "үлгисиз тон пишилмес" дегендей, шайырларда, бақсыларда өзлеринен алдын өткен күшли талант ийелериниң жолына өзиншелик шығармалар дәретиў узақ дәўирлер даўамына дәстүр болып келген ҳәм бул дәстүр уллы устазлар жолына, олардың өнегели үлгисине терең рухый ҳүрмет сыпатында каралған. Бир қанша өзбек, түркмен, әзербайжан, қарақалпақ классик шайырларының базыбир қосықларының

¹ Мағтымгулы-Ашгабат-1960. 426-бет.
Әжинияз. Нөкис-1975 ж.

мәнилес, редифлес болып араласып жүргенинің бас себеби усы дәстүрден ғарезли десе болады. Бир неше мысаллар: Әжинияздың "Шықты жан", Молланепестиң "Әлемге гелгей, гелмегей" деген мухаллеслеріндеги формалық жақынлық, "Саидиң қоябер сайяд..." мухаллеси-нің Фурхат пенен Андалиптеги көринислери хәм тағы басқалар. Усы тақилеттеги уасалықлар Мақтымқулы менен Әжинияздың топламларында да гезлеседи.

Әжинияз Мақтымқулыны өзине уллы рухый ұстаз билген, оның шайырлық "академиясынан" тәлиймат алған, оның шығармаларын шебер қарақалпақшалап, өз халқының көркем ой-санасына синдирген. Соның менен бирге уллы түркмен шайырының жолына ол өзиде қосықлар жазған. Мәселен, Мақтымқулының "болмаса" редифли қосығының жолына Әжинияздың жазғанын қараң, буны енди қалайынша еликлеў яки көширме дерсең:

Дүньяда Зийўардек дәртли киси жоқ,
Бийдәртлердиң аның билен иси жоқ.
Ялғаншыда зәрре көңил хошы жоқ,
Мәзи тықыр-тықыр тили болмаса.

Мақтымқулының қосықларын қарақалпақ арасынан жыйнаў еле шынтлап қолға алынбағаны өкинишли. Бул ертерек иске асырылғанда әжайып нәтийжелер берген болар еди (Өйткени Мақтымқулыны жақсы билетуғын бақсылардың, қыссаханлардың, ески адамлардың көбиси хәзир жоқ). Излеў салынса бираз қол жазбалар да табылыўы сөзсиз. Бул мәселеде Мақтымқулы поэзиясының муқлис—ышқыпазларының бири сыпатында аз бақлаўларымыздан бир-еки мысал келтирейик. Мақтымқулы жөниндеги китапларда рус фольклоршы илимпазы И. Беляевтың 1904-жылы "Туркстан ведомости" газетасында шыққан "Қызықлы қолжазба" деген кишкене мағлыўматы келтириледи. Онда Мақтымқулының тек түркмен халқы ғана емес, бәлки "Арал теңизи жағалаўларында жасағанлардың арасында, қарақалпақлардың арасында да кеңнен белгили хәм әдиўли шайыр" екенлиги айтылған. И. Беляев Петербург универгитетиниң студенти ўақтында қарақалпақлар арасында болып, олардан бир қанша дәстанларды жазып алғаны хәм баспада жариялағаны мәлим. Соның менен бирге ол қарақалпақлардан Мақтымқулының қосықларын да жазып алған, бирақ ол қол жазбаның табылмай атырғаны да бираз илимпазларға мәлим еди. 1958-жылы Ашхатта профессор Г. О. Чарыевтиң хузириде болғанымда, ол да "сол қызықлы қолжазба табылған жоқ" деди хәм Мақтымқулының

жаңа шыққан кітабын беріп, қарақалпақ арасынан шайырдың қосықтарын жыйнауды өтініш еткен еді. 1963-жылы академиктер М. Нурмухамедов, Баймағамбет аға Қаррыевтың болжауы хәм силтеуі менен жүріп, сол қолжазбаны Ленинградтан тапқан едім. Қолжазба топлам онша үлкен емес. И. Беляев Мақтымқулының бул қосықтарын 1903-жылы Құсхана тауының етегинде отырған Қырқсадақ деген аўылдағы қарақалпақлардан жазып алған екен. (Қолжазбаның фотокопиясы алдырылып, ӨзССР Илимлер академиясы-ның Қарақалпақстан филиалының архивине хәм Мақтымқулы атындағы илим— изертлеу институтына жиберилди).

Уллы шайырдың мийрасы менен және бир қызықлы ушырасуы ҳаққында: студент уақтымызда бир жола Нажим аға Дәўқараевқа бизиң аўылда үлкен қол жазба қосық антологиясы бар екенлиги, оның ишинде қандай қыссалар хәм Мақтымқулының қосықтары бар екенлигин айттым. Оны қалай болмасын алып, илим изертлеу институтына табыс етиўди тапсырды. Антология колхоз бригадири, ескише саўатлы дыйқан Қалбай аға Қурбанбаев деген (хәзир де бар) яшулыда еді. Сол қолжазбаның Мақтымқулы бөлеги Ашхабадта жоқарыда аталған институт архивине жиберилген, Егер излениў жұмыслары алып барылса, Қарақалпақстан бундай қымбатлы олжаларды еле де табуўға болар еді демекшимиз.

* * *

Уллы шайырдың бул топламы ушын оның халыққа кең белгили қосықтарынан сайлап алып аўдарылды. Оларды түркменшеден аўдарғанда қарақалпақ халқының Мақтымқулыны ерте заманнан билетуғынлығы итибарға алынып, ески түркий поэтик сөз структурасын мүмкин қадеринше сақлаўға хәрекет қылдық. Бул әлбетте гөне заманның уллы сөз шебериниң өлмес мийрасын жаңа дәўир қарақалпақларына жеткеріў исин аңсатластырады деген мәнини ҳасла аңлатпайды.

Солай етип, бул кітапша туўысқан түркмен халқының уллы сөз шебери, шайырлар данышпаны болған даңқлы бабамыз Мақтымқулының жаңа замандағы торқалы тойына саўға, қарақалпақ халқының уллы шайырға деген терең хұрмет— мухаббатының айқын бир көриниси болар деген үмиттеміз.

Бир меҳәллерде уллы шайырдың рухын яд етип, Мақтымқулының жолына жазылған бир қосық пенен бас сөзди аяқлап, кітапты ашсақ деймиз:

Әл хасыл малына базар таба алмай,
Сегбир тартқан кәрұанбысаң, несең сен?
Көкиректе шер болып сыртқа шыға алмай,
Босқа кеткен әрманбысаң, несең сен?

Селлер кутырмаса Әтиректе сайдан,
"Қут кашты" деп, геркез қашар ол жайдан.
Шабылмаған кылыш, мәртке зар майдан,
Сүрилмеген дәұранбысаң, несең сен?

Яшмақ тислеп, гүляқалар тағынып,
Ақ жүзине қара жаўлық жамылып,
Айралықтан баўыры оттай қамынып,
Зарлап кеткен жананбысаң, несең сен?

Зергерсиз зермисең, бағмансыз бостан,
Калемсиз көкирекке питилген дәстан,
Шөлде Ғариб Шасәнемге табысқан,
Гөззал көшки—әйұанбысаң, несең сен?

Устасы дүньяға бир келген ғалы,
Сатып ала билмес дүньяның малы,
Сәти түсип оннан турмай самалы,
Атылмаған қырманбысаң, несең сен?

Жети ықлым гилтин зейинге салып,
Гүл жапырағын хазан аязы қарып,
Жәқиллик дәртине дәрман ақтарып,
Тапбай кеткен данамбысаң, несең сен?

Шадлы дәұран келип, гүллеп диярың,
Зер-зергерин тапты, кәрұан-базарын,
Жаңа әўладларға толып гүзарың,
Шешек атқан бостанбысаң, несең сен?

Ибрайым дер, шын шайырлық жолысаң,
Адам кеўлинің сен солмас гүлисең,
Қосықтың қудайы Мақтымқулысаң.
Халқың менен қайта туўған шешенсең.

Ибрайым ЮСУПОВ,
Қарақалпақстан халық шайыры.

1. Ибрайым Юсупов аўдармасы

ДӘҰРАН ТАБЫЛМАС

Алғысты көп алған көгерер гүлдей,
Гүлдің мәўсиминдей дәўран табылмас.
Ғарғысты көп алған үгилер күлдей,
Күл орнынан қайтып бостан табылмас.

Тән журтында ғамлы кеўил мүсәпир,
Жүрек дәртли, жаным көп тартқан жәбир,
Сүйенер мәрт излеп боларман себил,
Ығбалыма мәрди—майдан табылмас.

Кеўил қойып гөзле ҳақтың жолына,
Машқул болма "дүнья қуўмақ" ойынына.
Адамзат миймандур дүнья үйине,
Бир күн үй ишинде мийман табылмас...

Мақтымқулы тағдирине тән берди
Ғәр ким көмешине күл тартты енди.
Жаман екен, аңламаса дәртиңди,
Жәҳиллик дәртине дәрман табылмас.

ТАСТЫ СЫНДЫРАР

Ығбалың оянса, дәўлет яр болса,
Таўға азыў урсаң, тасты сындырар.
Талайың терис келип, дәўлетің тайса,
Гүриштиң усағы ҳәм тисти сындырар.

Суўға түс, көкке уш, бекип айналаң,
Әжелде ғалетлик бар деп ойламаң,
Санаўлы дем питип, толса пайманаң,
Қашқаштың пақалы басты сындырар.

Кулағың сал, ақылың ал билгеннің,
Ақыры ҳеш жерге бармас жалғанңың.
Өмири зыят болар алғыс алғанның,
Ғарғыс ҳеш мандытпас, жасты сындырар.

Ақылдың сөзине кеўил сүйинер,
Ақмақтың исине жаның түңилер,
Ғийлекер кең жерде билгиш көринер,
Тар жерде ақылды—хуўышты сындырар.

Мақтымқулы, таўдур пәс көрген менен,
Ақыл питпес узақ жас берген менен.
Тар мәжилисте толы ас берген менен,
Нәпсин тыймас, ол ыдысты сындырар.

САЗЫНА ТУРМАС

Жоқсызлықта нешшелердиң дәўраны
Жатып жақсы көрген түсине турмас.
Мың сағал улыса жыйылып жәми,
Шердиң бир ақырған сесине турмас.

Бахылларға жүз сарғайтып қарама,
Аштан елсендағы хәргиз жолама.
Кул деп, жигитлердиң хаслын сорама,
Хожасы бар бәлки қулына турмас.

Адам бар ақылы ағладур шадан,
Шалар бар көрсеңиз халқынан надан.
Келбети келмеген, қулқы пәс адам
Перизаттың жалғыз назына турмас.

Басы мәжилиске кирмеген киси,
Бир хәм ышқы отында күймеген киси,
Саз-сәўбет ләззетин сүймеген киси,
Хәнерли жигиттиң сазына турмас.

Нешшелер мал таппас, кеўли пәс болар,
Нешшелер дәўранды сүрип мәс болар.
Нешшениң бир пуллық нырқы хеш болар,
Баҳасы жасаған жасына турмас.

Адамлар ишинде адам не қыйлы,
Жанға хазар берер адам жәхили.
Адамлар бар: гелледеги ақылы
Кийген телпегиниң пулына турмас.

Жақсыдан шарапат, жаманнан—зыян,
Иззетінде болғыл жақсының мудам.
Сөз мәнисин билмес зейни пәс адам
Даналардың айтқан сөзине турмас.

Мақтымқулы, сөзиң билгенге сөздур,
Билмеген адамға мәзи қауаздур.
Адам бар мың түмен жедирсең аздур,
Адам бардур жеген нанына турмас.

БОЛАРСАҢ

Бәлент таулар, бийикпен деп бууғанба,
Ериген бир шанақ зердей боларсаң.
Терең дәрья, айбатыңа қуғанба,
Ұақтың жетсе, қара жердей боларсаң,

Пилер пешше болар,—жазмыш айыбы,
Шер, қапан асқынса,—тышқан ойыны.
Нилдің әйдархасы, Жәйхун жайыны,
Қулағына урған малдай боларсаң.

Билгенимди айттым, сөз келген ұақта,
Зауал бар орынсыз урған таяқта,
Залымлар қор болып, қалар аяқта,
Ғарип, сен жылама, шердей боларсаң.

Жақсылар жанында жүргил сен өзиң,
Мәниси дүр болсын сөйлеген сөзиң.
Алымға уйысаң, ашылар көзиң,
Жәхиллерге ерсең, гөрдей боларсаң.

Луқмандай көп дәртке дәрман берсең де,
Рүстемдей дәулерге пәрман берсең де,
Искендердей жердің жүзин алсаң да,
Соңында хәммеге теңдей боларсаң.

Мақтымқулы, серле иши—тысыңды,
Жанын билип сарп ет болса асыңды.
Ақыллының қой жолына басыңды,
Ер изине ерсең, ердей боларсаң.

КЕТЕР

Адам улы, пәлек сениң
Бир күн тоның пишер кетер,
Жәллат киби урып қанжар,
Қанларыңды шашар кетер.

Гезбе жағанды мейил етип,
Бийхұйда жерде сейил етип,
Алдын қонған, нәўбет жетип,
Көз ашқанша көшер кетер.

Өлгенсоң сени ким ядлар?
Себил қалар бедеў атләр.
Оны минген азаматлар,
Қара топырақ қушар кетер.

Бес күн өмир ғанийбетдур,
Соңы оның ақыбетдур.
Әжел бир ашшы шербетдур,
Хәр ким оннан ишер кетер.

Мақтымқулы, бу не жайдур?
Әжеп бир кәрұан сарайдур.
Дәўран бир долы ҳаялдур,
Бир күн сени қушар кетер...

МАЙДАН ЖОЛЫҚСА

Бедеў өлсе, майдан қалар әрманлы,
Ғақ ышқында ат сал, майдан жолықса.
Жигит өлсе, дүнья қалар дәўранлы,
Ұақтыңды хош өткиз дәўран жолықса.

Жигитлер бар, сөзи келмес мәңгиге,
Жигитлер бар, тас ериген демине.
Узақ жол қартайтар қара көримде,
Ғош жигиттиң аты шабан жолықса.

Ойлағаны болмай, қайнап қақәри,
Ләбин тислеп, күйер, қурып мәдары.
Жигит тәнин жайлап жылан зәқәри,

Қартаяр, алғаны жаман жолықса.

Жүз намәрт бир мәрттиң орнын туталмас,
Мәртлер елин ойлар, тыныш жаталмас,
Намәрт өз басынан арман өталмас,
Жаў келди деп қашар, думан жолықса.

Мақтымқулы, нәсият қыл сөз бенен,
Еситкен тең болмас көрген көз бенен,
Мәрт шығар мийманға күлер жүз бенен
Нәмәрт жасырынар мийман жолықса.

ӘЙЛЕР

Болымсыз жигит сәл жерде
Пансып, тәкаббырлық әйлер.
Жақсы жигит жаман елди
Жәмлеп аўызбирлик әйлер.

Бул дүньяның иси әрман,
Алды қызық, кейни ұайран,
Қаўипли жерде қонса кәрұан,
Кәрұан басы серлик әйлер.

Курық таслар дүрмек етип,
Қаўын ексең тәрнек етип,
Пәлек бизди ермек етип,
Қатты үстемкерлик әйлер.

Дәўран бағындағы бадам,
Ақыл егер, татар надан.
Мал қадирын билген адам,
Тутып рузыгерлик әйлер.

Шарқы пәлек қоймас аман,
Гәрдишине дүнья хайран.
Еки сөзли бузық жанан,
Сыр берсең, хайярлық әйлер.

Жол узақдур, қысқа өмириң,
Көриң сум пәлектиң жәбирин,
Жаратқанда уллы тәңирим
Хәр кимге бир қылық әйлер.

Көзге көринбес өз миниң,
Беглик еткен бузбаз сының.
Насаз перзент атасының
Жүзине көп салық әйлер.

Мақтымқулы, сыр шашпа да,
Ұайда-ұайға ат қоспаға,
Бийпарқ сөйлеп, көп йошпаға,
Енди сақал ақлық әйлер.

ОТЫРЫП ТУРЫСЫН КӨРИҢ

Ұәр жигиттиң ұаслын билмек болсаңыз,
Мерекеде отырып-турысын көриң.
Биреу менен әшна яр-дос болсаңыз,
Уәде-ықрарында турысын көриң.

Узақ-жақын жолға барар болсаңыз,
Мәртликтің қылышын шабар болсаңыз.
Бир бедеуді сайлап алар болсаныз,
Сийнесин, сзұырысын, жүрисин көриң.

Бир пул түссе бийдәулеттиң қолына,
Көксин ашып гезер қыстың желине.
Қарыйдар болсаңыз қызға, келинге,
Әдебин-икрамын, отырысын керің.

Ғош жигиттиң ат-жарағы сай болса,
Жетисер қай жерде "ұайда-ұай" болса,
Өзи Ұатам болып және бай болса,
Шар тәрептен мийман келисин көриң.

Бир нешшени қылдың малы бисяры,
Бир нешшени қылдың бир пулдың зары,
Жақсы-жаман ұәмме адамның бәри,
Нәубет пенен өтип барысын көриң.
Тәңири бийзар билиң зәкатсыз байдан,
Сиз ұәм кашың зинұар ол жүрген жайдан,
Мәртке бир ис түссе көрер құдайдан,
Намәрттиң кисиден көрисин көриң.

Нәмәрт жүрер мудам өлимнен қашып,

Үйине келгенде зәхәрин шашып,
Мәрт жигит мийманға қушағын ашып,
Нәмәрттиң жасырынып қашысын көриң.

Залымлар умытар зикри алланы,
Арзан алып, қымбат сатар ғаллени,
Сүтқор бийинсаплар ҳадал тилланы,
Ҳарам пайдасына берисин көриң.

Ғош жигиттиң иси сәўбет-саз болар,
Кеўли қыс болмайын, мудам жаз болар,
Жақсының кеўлинде гийне аз болар,
Жаманның күнде бир урысын көриң.

Қадирдан қардаштан узақлас болып,
Қадирсиз жат пекен қарындас болып,
Мақтымқулы, насазларға дус болып,
Хожаның, сеиттиң жүрисин көриң.

ЕЛ ЖАҚСЫ

Адам болып Адам қадирин билмеген,
Оннан көре отлап жүрген мал жақсы.
Сөйлегенде сөз мәнисин билмеген
Ақылсыздан зибаны жоқ лал жақсы.

Қудайым сақласын шерден, қахәрден,
Миннетли ас ашшы болар зәхәрден.
Хәр бир жерде бир базарсыз шәхәрден,
Ел-елатсыз қуўрап жатқан шөл жақсы.

Хәр кимниң өзине мысырдур жайы,
Ядыңнан шығар ма байрамы, тойы!
Жан саўлықтың болмас хеш теңи-тайы,
Жатсаң-турсаң соған шүкир қыл жақсы.

Бир бийопа ярға күлип баққаннан,
Шийрин жанды ышқы отында жаққаннан,
Жат еллерде мүсәпирлик шеккеннен,
Урса, сөксе, қорласа да ел жақсы.

Мақтымқулы, көп сөз қалдырар мәптен,
Бул дүнья туттырмас, жүйриқдур әбден.

Мерекеде айтқан биймәни гәптен,
Кула дүзде гүўлеп ескен жел жақсы.

НӘҰБЕТ БЕРИЛМЕГЕН ЖЕРДЕ

Иззет, хұрмет дәметпегил,
Танып-билинбеген жерде.
Ақыл болсаң, сөз айтпағыл
Нәўбет берилмеген жерде.

Жақсылар менменлик етпес,
Қуры ағашқа мийўа питпес.
Ақыллы ер мәкан тутпас
Кулқы сүўилмеген жерде.

Қайыр тепсе жаплар ақпас,
Жаманнан жақсылық шықпас.
Ийт үңилмес, пышық бақпас
Дастурқан жаймаған жерге.

Ҳеш ким ығбал үлестирмес,
Ҳәрем тутпай гүл өстирмес.
Хызметиңди елестирмес
Қадириң билинбеген жерде.

Нәмәрт ас үстинде ҳарлар,
Жамғырсыз булт яңлы гүрлер,
Саўаш қурып, қылыш сермер
Душпан көринбеген жерде.

Нәмәрт үйде ерлик етер,
Өз кеўлине зорлық етер,
Түлки, сағал шерлик етер
Саўаш қурылмаған жерде.

Парасат қыл, бурқып ақпа,
Жақласаң мәртлерди жақла,
Мақтымқулы, тилиң сақла,
Саўал соралмаған жерде.

ҚАЛМАДЫ

Бир сөзім бар, айтсам шағы-султанға,
Дос-яранлар сүрер дәўран қалмады.
Дәўлетли беглердің дүз хәреминде
Дастурқан кесилип, мийман қалмады,

Қайда ғыйбаткешлер өзін дүзетти,
Сутқор дүнья менен тил таўып кетти.
Хүкими жүргенлер үстемлик етти,
Тәңірди хақ билген инсан қалмады.
Бақыл болған бай атағын көтерди,
Пасықлар пәсликте сөзін өтирди,
Мийрим-шәпәәтти қарғап питирди,
Дәртлиннің дәртине дәрман қалмады.

Кимди көрсең, бәри дүньяқор болды,
Алымлар илимнен қалды, гөр болды.
Хәмелдардың бәри парақор болды,
Патшада әдиллик пәрман қалмады.

Муфти өз сөзине қылмады хәмел.
Шәриат исине әйледі мәлел.
Ел ишине түсти бир қырсық кесел,
Қудадан айбынар адам қалмады.

Мақтымқулы айтар, өмирим таланды,
Қайда сол сәўбетлес досларың енди?
Абырай барда тапсыра бер бул жанды,
Хал сорасар ярыў-яран қалмады.

БИЗГЕ МИЙМАНДУР

Қара қас астында бадам қабағың,
Кирпигиңнің ниғи көзге миймандур.
Келгеннен қызғанба ишкен тамағың,
Нанға мүтәж емес, сөзге миймандур.

Узақдур мәнзиллер, аўырдуру жоллар,
Сорасса жигиглер, сөйлессе тиллер,
Бәхәрде ашылған рәңберең гүллер
Бир пасыл ашылар, жазға миймандур.

Не гөззал хөнерлер, не сырлы ислер,
Не ҳаўалы жайлар, алтын-гүмислер,
Алтымыш әлўан, жетимиш түрли жемислер
Ағаштан айрылар, гүзге миймандур.

Жигиттиң болмаса жарағы, аты,
Соны билиң, жоқдур оның ғайраты.
Қартайсаң билерсең жастың қуўатын,
Жигитликтің зоры дизге миймандур.

Азада тутпасаң кеўил мүлкиңди,
Шайтан ара түсип, бузар қулқыңды.
Маба билме жүзиңдеги көркиңди,
Шырай-пәкизелик жүзге миймандур.

Мақтымқулы, тыңлар ел жоқ сөзиңди,
Сиз-бизлик, сыйласық қалды изиңде.
Қанша жасасаң да жердиң жүзинде,
Адам бир бес күнлик дузға миймандур.

ДӘҰРАН ЕГЛЕНБЕС

Бүлбил мәкан еткен ҳаўалы бағлар,
Бүлбил сеннен кетер, заман егленбес.
Сайлары гүрлеген жамғырлы таўлар,
Селлер сеннен кетер, думан егленбес.

Адам жаратылмыс бәлентли-пәсли,
Ақыллы, пикирли, аңлы ҳәм если.
Жигитлик-гөя бир бәхәрдиң паслы,
Бәхәр сеннен кетер, дәрман егленбес.

Келгенге күлип шық, болса мәжалың,
Дүзиў нийет пенен қойылсын барың,
Қолыңды ашық тут келсе дәўраның,
Дәўир сеннен кетер, дәўран егленбес.

Бул дүнья ғаўғалы бир ғалмағалдур,
Кими берха-бердур, ким алха-алдур,
Бул дүньяның иси соған мысалдур,
Жылдырым жарқ етсе, тамам, егленбес.

Үш күн ишип-жерсең, кеуилиң тасар,
Беллериңди шешип, зейиниңди ашар,
Төрт күн өткеннен соң зәңгиңди басар,
Бес күннен армаған мийман егленбес.

Жер бир күни сени жутпаға гезлер,
Қара қумға толар бул қара көзлер,
Атына буўсанба, шәменли дүзлер,
Шәмен сеннен кетер, сайран егленбес.

Мақтымқулы, айтар ақыл достына,
Ким қалар түспеген әжел дәстине?
Пәлек бир күн салар жердиң астына,
Аўыздан тил кетер, зибан егленбес.

АТ ЖАНЫНДА БЕЛЛИДУР

Ешек өзін кем санамас бедеўден,
Қымбат көрсең, ат жанында беллидур.
Бедеў десең, хәмме бедеў тең болмас,
Шын бедеўлер майданында беллидур.

Жаслығыңда билмес едиң, бег едиң,
Жаманға жақпас ҳеш пәнди-үгитиң,
Ҳаслын сорап нетесең ол жигиттиң,
Әдебинде-икрамында беллидур.

Көз деген дүньяның көркине тоймас,
Түлкиден жолбарыс болмас, шер болмас
Жигит десең, хәмме жигит бир болмас,
Ғош жигитлер мийманында беллидур.

Мақтымқулы, ғариплердиң көз жасы
Тасларды жандырар кеуил зердеси.
Пақырға жәбир етпек залымның иси,
Рузы-мәхшер дййўанында беллидур.

ТАРҚАДЫ

Әя дослар, сум пәлектиң жәбиринен
Базарымнан зерли маллар тарқады.
Бүлбил қуслар үрkip кеуил бағымнан,
Арзыў, үмит, бар қыяллар тарқады.

Гезермен аўара хәм сарсан болып,
Қадири́м түсип, ишке қайғы-ғам толып,
Бийдәўлет, бузақы елге хан болып,
Жәбир қылды, гөззал еллер тарқады.

Ғаплет уйқысында жумылды көзлер,
Қымбатына өтти қымбатсыз сөзлер,
Қыста наўрыз келип, қыс болды жазлар,
Дағыстаннан ескен желлер тарқады.

Мақтымқулы, жүрегимде дәрт қалды,
Дәрт үстинен пәлек нәзерин салды.
Ығбал жатты, кеўил ғамға ғарқ болды,
Дәўран жағысынан саллар тарқады.

АҢЛАМАС

Бәдхасылға беглик жетсе бир күнде,
Алар аўын, салар қусын аңламас.
Қолға хамел тийсе, көргенсиз беглер,
Пухараның көзде жасын аңламас.

Жақсыға ис түссе, дәрхал "қуп болар",
Жаманға ис түссе, жанды жеп болар.
Нәмәрттиң кеңеси дүзде көп болар,
Душпан көрсе, ислер исин аңламас.

Хәк жолдан жүргенлер харымас-талмас,
Қайыр-сақаўаттың заўалы болмас.
Нәмәртлер жаў көрсе зәрреси қалмас,
Ғош жигитлер төртин-бесин тыңламас.

Мақтымқулы, бег жанында сөз баслар,
Ақыл-ғайраты бар адам ел баслар,
Мәрттен болған жыйын көрсе, жол баслар,
Нәмәрт жигит теңи-досын аңламас.

ЖАҚСЫ

Шадықоррам шағлап жүрген күниңде
Барыспаға, келиспеге жат жақсы.
Басыңа ис түскен ғамлы күниңде

Ағайин тууысқан-тууған зат жақсы.

Хадал исле, бил өзиңнің қалыңды,
Пақырды ынжылтып, етпе жәбирди.
Иске салып азлы-кепли пәмиңди,
Ақыл болсаң сөзге қулақ тут жақсы.

Жүрек таянышы перзент-зүряты,
Сүйген яр кеуилдің илхам, қууаты.
Жигиттің дүньяда үшдур мураты:
Бир яр керек, жарақ керек, ат жақсы.

Моллалар сөйлесе қапылтар бәрин,
Үстиңе түсирип ақыр заманын.
Кимлер билген ақыретте не барын?
Ишип-жеп хәм минип, қушып өт жақсы,

Мәпленбесе киси сөзден, үгиттен,
Парқы жоқдур қуры ағаш секиттен.
Дос-ярансыз, зейини жоқ жигиттен
Ий есине опадарлы ийт жақсы.

Мақтымқулы, достан сырын гизнеме,
Бийопалы нәмәхремди гөзлеме.
Ел ишинде ерси сөзди сөзлеме,
Сөйлер болсаң, сөз қаслына жет жақсы.

МАЛҒА ҚАРАМАС

Әуелқа мал жақсы, малдан бас жақсы,
Бас дәулетин тапқан малға қарамас.
Жаман улдан тууыспаған ер жақсы,
Надан перзент атасына қарамас.

Атта аяқ болса, өзге сын болмас,
Ерде ғайрат болса, ис қыйын болмас.
Сауаш күни ғош жигитте муң болмас,
Жаудың шеккен айбатына қарамас.

Аламанның алдын сәрдары баслар,
Ғош жигитлер найза урар, қылышлар,
Кимселер бүгилип, кимлер ат услар,
Абырай тапса, ар-намысқа қарамас.

Дос-яраны қашар адам аш қалса,
Ярдың кеўли суўыр узақлас болса,
Жаман қатын жақсы ерге дус болса,
Басын алып қашар, үйге қарамас.

Гөне дүнья муханнестинң үйидур,
Сутқор бийинсаптың дозақ жайыдур,
Алтын, гүмис көзлериниң майыдур,
Жомарт жүзге карар, пулға қарамас.

Бул дүньяның көрки арыў жананлар,
Гөззал несип еткен небир жаманлар,
Ери өлип, жесир қалған жәўанлар
Ғош жигитти гөзлер, байға қарамас.

Мақтымқулы, ғарип кеўлин бай етип,
Қанаат үлкесин бәнди жай етип,
Қәр ким өз сүйгенин туўған ай етип,
Айын гөзлер, өзге айға қарамас!

ТУРКМЕННИҢ

Жәйхүн менен бәхри Хазар арасы,
Шөл үстинен есер жели түркменниң.
Гүл ғуншасы—көзлеримниң қарасы,
Қара таўдан келер сели түркменниң.

Қақ жарлықар болса, бардур саясы,
Шырпынысар шөлде нары, маясы.
Рәңбәрең жайлаўда жасыл гиясы,
Ғарқ болар райханға шөли түркменниң.

Қызыл-жасыл дөнип шығар периси,
Әнўар шашларында жупардың ийиси.
Бег, төре, ақсақал, журттың ийеси,
Гүрси тутар гөззал ели түркменниң.

Ол Мәрттиң улыдур, мәртдур пәдери,
Заты Ғөруғлыбек ерлердиң ери,
Таў хәм дүзде шерлер алалмас тири,
Жолбарыс жүрекли улы түркменниң.

Аўыз бирлик әйлеп, қосса басларын,
Көширмеге бардур таўдың тасларын,
Бир супырада таярланса ас—наны,
Көтерилер ығбал—бағы түркменниң.

Кеўил ҳаўаланар атқа шыққанда,
Таўлар шағылысар қыя баққанда,
Пал ағар дәрьясы йошып аққанда,
Таўларға күш бермес сели түркменниң.

Саўаш күни оннан ҳеш ким зор болмас,
Туўрылығын бузып, бийықрар болмас,
Бүлбил қуслар шәменлерге зар болмас,
Мудам әтир шашар гүли түркменниң.

Ғошшақлығын бузбас, жигер дағламас,
Тасларды сындырар, жолын байламас,
Көзим қайта тусип, кеўил шағламас,
Мақтымқулы—сөйлер тили түркменниң.

ҚАША БАСЛАДЫ

Енди билдим замананың азғанын,
Жаманлар жақсыдан қаша баслады.
Қайда бәдхасыллар ҳасыл заданы
Писент етпей, төрге өте баслады.

Зая болды көп оқыған намазы,
Тәңри ҳеш биринен болмады разы,
Пайғамбар орнында отырған казы,
Пара ушын қолын аша баслады.

Шахларда қалмады хўкми әдалат,
Бир пул ушын муфти берер раўаят,
Бул ислер ақыйрдан нышан—қыямет,
Залымлар бийтәўбе өте баслады.

Пақырлар қорланып, сарғайды пүтин,
Төрелик таппады айтарда дәртин,
Залымлар ғарипке қаратып сыртын,
Қамшысынан қанлар тама баслады.

Билгеннің сөзине құлақ салмады,
Инсапсызлар хақтың жолын биледи.
Суұпылар пиринен тәлим алмады,
Дүнья ушын диннен безе баслады.

Бир пара суұпылар "суұпыман" десер,
Сорамай кисинің ас—нанын жесер,
Нәпсин тыймақ түүе, құлқынын күсер,
Есикте үймелеп тура баслады.

Ғаррыға айланды биз көрген жаслар,
Аяққа айланды биз көрген баслар,
Биймәхәл жүк артып нары—наршалар,
Ақырет қастына көше баслады.

Ақыл болған ғамда жүрегін езип,
Дәртинің дәрманын сорағлап гезип,
Заманының пәсент болғанын сезип,
Дүньядан қол былғап кеше баслады.

Көргенсиз беглердің нәўбети жетти,
Шуғыл харамының сөзлери өтти,
Дүньяда ким қалып муратқа жетти?
Мухаббат шырағы өше баслады.

Қазы болған бир жуўапта турмады,
Әдил хұким оқып, китап көрмеді.
Шәриат жолынан туўры жүрмеді,
Нәпсиге ийманды сата баслады.

Мақтымқулы айтар, бәрха жол таны.
Бес кун сынамаға жиберди сени.
Сеннен әўел өткен жананлар қане?
Хәр ким нәўбетінде өте баслады.

* * *

Көмилди дәрьялар, жығылды таўлар,
Жетимлер көз жасын төге баслады.
Қоррамсақтан болған ҳарамқор беглер
Журтты бир шетинен жыға баслады.

Жәмәәтсиз азан бир қуры сесдур,
Дүмше молла илим айтса, әбесдур.
Қазылардың кәри шай менен насдур,
Бир бузық ҳәзине қаша баслады.

Ийшанлары ҳәр қапыда табылар,
Моллалар алмаса, айтпай қапылар,
"Әўлийемен" десип жөги суўпылар,
Қыйғырып, аспанға баға баслады.

Бийәдеплик бузды қыз ҳәм келинин,
Ақ жүзине жайды қара тулымын,
Бәрин ишпей—жемей тапқан пулының
Дүзетип, өзине таға баслады.

Сүтқордың әрманы—пул жыя берсе,
Байлар—малларынан зәкат бермесе,
Тоба дең, көзиң бир жаманлық көрсе,
Дос достың кеўилин жыға баслады.

Мақтымқулы, басқа орап- сәллелер,
Аш бөридей жортып нешше моллалар,
Ҳадалдан —ҳарамнан жыйнап ғаллелер,
Ҳәр не тапса, тынбай тыға баслады.

ДУЗЫ БОЛМАСА

Тоқсан түрли тағам турса қасыңда,
Не ләззет, ишинде дузы болмаса.
Адам билмес не ис барын басында,
Мүшкилдур, көкиректе көзи болмаса.

Аяқ бар жүрмеге, қол бар тутпаға,
Қулақ бар еситип, тыңлап өтпеге.
Дениң саўда керек шүкир етпеге,
Ким дүзер, шүкирлик сөзи болмаса.

Жоқтан бар етилген адамның жаны,
Жеуіл бостанында болсын ийманы,
Атың бенде болса, ийеңди таны,
Алдына қуғанба, изи болмаса.

Қысметин хақ билген ырысқын излемес,
Дүзиу жүрген қыйсық жолды гөзлемес,
Адамға йош келмей, кеуіл сөйлемес,
Жүректе ышқының сазы болмаса.

Мириубет жоқ, ислер кетти жаманға,
Хақтың өзи келтирмесе әнжамға.
Дүнья сөзи мегзер дузсыз тағамға,
Сөз ишинде келин—қызы болмаса.

Жум көзиңди, тисиңе қой тисиңди,
Жазға жетсең, умытпағыл қысыңды.
Тәуекел, тәңирге тапсыр өзиңди,
Сабыр етпес, бүгер дизи болмаса.

Мақтымқулы, қыял етип серлесем,
Сәйир етип, көп тамаша көрмесем,
Айып етпең билгенимди сөйлесем,
Уқпаса хәм айттым мәзи болмаса.

НЕ БИЛСИН

Харазбан қолына түссе алғыр баз,
Қанатын қайырар, қадирын не билсин.
Бир шопан қолына түссе бир алмас,
Шақмаққа тас етер, қадирын не билсин.

Кәмил болмас ол шербеттен татпаған,
Пәмлей билмес сөз хаслына жетпеген.
Мәжнүн болып, шөл азабын шекпеген,
Перизат Ләйлинің қадирын не билсин.

Тынышлық қадирын билмес талмаған,
Беглик ете билмес берим бермеген,
Дүзде ашлық машақатын көрмеген,
Үйде ыссы нанның қадирын не билсин.

Өткеннен соң аңлар адам дәулетин,

Билмес дәўлет пенен кеткен нәўбетин.
Шекпегенше бийтаплықтың мийнетин,
Адам ден саўлықтың қадирын не билсин.

Салын мықлым байлап, лабыр салмаған,
Гирдабқа ғарқ болар алдын алмаған.
Кеме минип, суўда дилгир болмаған,
Қырда қара жердің қадирын не билсин.

Адам болған бир ықырарда турмаса,
Көлик қадирын билмес жаяў қалмаса,
Өрдек, құба ғазлар шөлди көрмесе,
Сершәменли көлдің қадирын не билсин,

Айралық отында күйип—писпеген,
Залымлар жәбир етип, елден көшпеген,
Ұатаннан айырылып, айра түспеген,
Өз журтында ел қадирын не билсин.

Мақтымқулы айтар ярыў — яранға,
Келиң, шүкир етейик енди буған да.
Сөз мәнисин аңбас пәмсиз наданға
Мың мәни сөз айтсаң, қадирын не билсин.

МАЛЫ БОЛМАСА

Ғош жигиттиң аты шықпас,
Дәўлети, малы болмаса.
Әпдийшели ис питирмес,
Майданда дәли болмаса.

Болмаса жигит зүряты,
Өлгенде ядланбас аты.
Тутанбас сийнениң оты,
Баста қыялы болмаса.

Алғыр құслар үйге шаппас,
Өнерсиз өз сыртын жаппас.
Мерекеде орын таппас,
Ақылы, пәми болмаса.

Ер азамат елге жақсы,
Ғалы төсек төрде жақсы.
Ол жигитлер гөрде жақсы: —
Басы ғаўғалы болмаса.

Мақтымқулы, болсаң если,
Ас-нанлы және қылышлы,
Дузың сор, душпаның күшли
Достың опалы болмаса.

БИЛМЕДИМ

Пәлек маған ғам шарабын бергели,
Дийдар қайсы, ҳижран қайсы, билмедим.
Ҳақ исине тән бериўди билгели,
Арзыў қайсы, әрман қайсы билмедим.

Гөзле ҳақ жол, жаңылма ҳеш жүристен,
Жәбир әйлесе, сабыр әйлегил ҳәр истен,
Әжел бир күн оғын тартар гиристен,
Гирис қайсы, кәман қайсы, билмедим.

Нәсихат тыңламас адамның көби,
Мал ышқында ақыл, интасы, еби.
Үңилсем, көринбес дүньяның түби,
Дәўир қайсы, дәўран қайсы, билмедим.

Аз өмириме көп жәбирлер қылыппан,
Бийхуўда өткенин билмей қалыппан.
Салымды ийримли жерге салыппан,
Дарға қайсы, ушан қайсы, билмедим.

Жақты жаҳан дедим, әўел кең билдим,
Ялғаншы ҳәм тар екенин соң билдим.
Енди оның барын, жоғын тең билдим,
Пайда қайсы, зыян қайсы, билмедим.

Мақтымқулы, жолдың алды—арты бар,
Жүк көтерсе, ҳәр,кисиниң мәрти бар.
Жүрегимниң питпес ышқыдәрти бар,
Дәртлериме дәрман қайсы, билмедим.

ЗАМАНЫДУР

Айтың, сол арсыз жигитке,
Бүгин оның заманыдур.
Қарун киби жыйсын малды,
Ғазийне бос дәўраныдур.

Ах, нәйлейин, бахтым қара,
Жүрек—баўырым болды пара.
Арзым айтың сәўер ярға,
Ол дәртимнің дәрманыдур.

Саўылды қызық базарым,
Артты күн—күннен ҳазарым,
Көрмедим жолдың гүзарын,
Көз алдым таў думаныдур.

Заманның хұрейин көрип,
Келдим мен Хийўадан жүрип,
Шөл ишинде бедеў минип,
Келисим ҳақ пәрманыдур.

Мақтымқулы, дәртиң аян,
Кеўлиңдегин қылдың баян.
Тил тыймасаң, болар зыян,
Ақыл оның ҳайраныдур.

ҒЫЙБАТКЕШ

Рузы мәхшер сен табарсаң тилиңнен,
Рәсўалық исиц сениң, ғыйбаткеш.
Бузық пейлиң менен аздың жолыңнан,
Сеннен бийзар болды елиң, ғыйбаткеш.

Муздан тақ жасарсаң, оттан үй қурып,
Журтты сырттан сайып, ҳақ жолдан урып,
Бир иплас құрт бедениңнен қан сорып,
Жаныңды зәхәрлер сениң, ғыйбаткеш.

Ғеш кимге бермесин сениң күниңди,
Көрмедим дос-яран, аға-иниңди.
Отлы темир менен дағлап тилиңди,

Күйе жақса арзыр жүзиң, ғыйбаткеш.

Жаман сөз айырар жақсы достыңнан,
Гүнайың бәледей басар үстиңнен.
Жаханным ишинде жердің астынан
Аспанды титиретер үнің, ғыйбаткеш.

Мақтымқулы күйер ғыйбат сөзиңнен,
Жұрт қашып, қор болсаң, көргил өзиңнен.
Дозақ хәм қорқарлар сениң жүзиңнен,
Үйиң жанғай еди сениң, ғыйбаткеш.

ТУРҒЫҢ КЕЛЕДИ

Гөззал бардур гөззаллардан зыяда,
Оның хызметінде турғың келеди.
Әдепли—икрамлы, милайымзада,
Та өлгенше бирге жүргиң келеди.

Гөззал бардур узын бойлы, сымбатлы,
Қараңғы кешеге бергендей жақты.
Сөйлеген сөзлери шекерден татлы,
Тауып қайда болса алғың келеди.

Гөззал бар, дйдарын күнде көрсең де,
Кеўлин тоймас зыя—зүлпин өрсең де,
Төгип ғазийнениң бәрін берсең де,
Жолларында қурбан болғың келеди.

Бардур гөззал, сирке басқан шашларын,
Мейлиң алмас көрсең тамақ асқанын.
Сыйлай билмес ата—ене, қостарын,
Көргенде қатынсыз жүргиң келеди.

Гөззал бардур, ақ қағаздай билеги,
Жан ишинде бирге соғар жүреги.
Сондай гөззал мәрт жигиттиң тилеги,
Жолына жаныңды бергиң келеди.

Мақтымқулы, несип жазған озалда,
Хәр не бары болса тартар әзелге.
Дүнья малың сарп ет жақсы гөззалға,
Бес күнлик дәўранды сүргиң келеди.

КӨРИНЕР

Сейил етейик бул жаҳанды,
Жаҳанда нелер көринер?
Искендер, Жәмшид салдырған
Бийик биналар көринер.

Күн түспеген тоғайлары,
Барыс, қапланлы жайлары,
Жасыл отлақ суў бойлары,
Шәшмели сайлар көринер.

Жоқтан бар етти ол жаббар,
Басы қарлы ала таўлар —
Нуў пайғамбардан хабардар,
Гөне дүньялар көринер.

Ялғаншы дүнья, шағламәс!
Күлген хәм жылаған қалмас.
Қары, жамғыры арылмас,
Кәмарлы таўлар көринер.

Үстинен думаны кетпес,
Қартаймас хәм шөгип питпес,
Дүнья өтседағы өтпес,
Қорғанлы таўлар көринер.

Ұатан қалмас арзыў еткен,
Сәнемлер сейил етип кеткен,
Тоты, бүлбил мәкан тутқан
Ҳаўалы бағлар көринер.

Мақтымқулы, ким бар өлмес?
Әжел тоймас, жер хәм толмас.
Аспан түспес, жер қуламас,
Күн жүрер, айлар көринер...

КЕТИҰШИ БОЛМА

Кел-ха кеўлим, бир нәсият әйлейин,
Ұатанды тәрк етип кетиўши болма.
Өзиңнен пәс болған ғайры нәмәрттиң

Хызметинде қуллық етиўши болма.

Хызмет қылсаң, болсын бир ҳасылзада,
Атасынан артық туўған бегзада,
Болса да кемдәўлет, аш ҳәм әптада,
Сен оның жанынан кетиўши болма.

Ақпай қалмас болар бир аққан сайлар,
Адам бирде арық, бирде ет байлар.
Бирде ғарип, бирде жүзлери жайнар,
Ғарип деп қатты сөз айтыўшы болма.

Жақсылардан ҳәргиз шықпас жаманлық,
Ҳаслы жаман болса, шықпас жақсылық.
Негизине тартар жүйрик, шабанлық,
Жүйрикти шабанға сатыўшы болма.

Егер шақырыўсыз бир жерге барсаң,
Қас-қабақтан серле отырсаң, турсаң.
Нәсихатым солдур, пәндимди алсаң,
Киси асының дузын татыўшы болма.

Шақырған жерге бар, отыр да турма,
Шақырмаған жерге барма, көринбе.
Бийдәўлет адамдай сандалып жүрме,
Буйырылмаған исти етиўши болма.

Егер сен мийзамкеш, болсаң мүлайым,
Сен қуллық әйлеме, қулың болайын.
Айтқан пәнди—нәсиятың алайын,
Кисиге қатты сөз айтыўшы болма.

Көктен ләм түспесе, жер ҳәм көгермес
Мың қайғы жыйылып бир ис питирмес,
Ер жигит кеўлине қайғы жетирмес,
Нәмәрттиң улындай қашыўшы болма.

Мәрттиң улы елге жаяр дастурқан,
Туўры сөз үстинде берер шийрин жан.
Өмирин өткерер сөйлемей жалған,
Жалған сөзди тилге алыўшы болма.

Қызғаншақ адамның кеўли бос болмас,

Басқалар шад болса, ұақты хош болмас
Еки жақсы бир-бирине дус болмас,
Жақсыны жаманға сатыўшы болма.

Тәўекел —нар болар, мийнетиң—инген,
Пәк мақсет жолында хұжим ет бирден,
Ғақтың таянышы жақсы бәринен,
Өзгени таяныш етиўши болма.

Сум нәпси тоймас ҳеш, урғыл басына,
Қанаат ийеси ерсин қасына.
Кирмегил шайтанның ғұлғуласына,
Жақсының қасынан кетиўши болма.

Нәсият айтпағыл ақылы зайыпға,
Ғақ жанды аўыртып, қойма айыпқа,
Көз-қулақтан, тилден қалған майыпқа
Аўзыңды қыйсайтып күлиўши болма.

Искендердің мүлки, Қарунның малы,—
Миясар әйлесе саған мысалы,
Алып кетеалмассаң, қалады бәри,
Кеўлиңде менменлик қылыўшы болма.

"Тоның жыртық болса,—дейди—ийт қабар"
Пейли жаман бенде қудадан табар.
Алдыңда бар қайтып айланбас сапар,
Тар кеўиллик исти етиўши болма.

Дәрежең өрлесе, өзимшил болма,
Әдалат, парасат жолын тәрк қылма.
Сөз тапсаң сөйлегил, таппасаң—тыңла,
Қолдан келмес исти етиўши болма.

Саўылғансоң жигитликтің қуўаты,
Басқа түсер ғаррылықтың апаты.
Ғанийметдур денсаўлықтың пурсаты,
Дениң саўда қарап жатыўшы болма.

Ақыл болсаң, бул сөзлерге мәни бер,
Адамға адамлық пазыйлет берер.
Аңламай сөйлеген, аўырмай өлер,
Парқсыз биймәни гәп айтыўшы болма.

Моллалар қышқырып шақырар азан,
Бузылмас дийдилер қысметте жазған.
Жигитлик бир—бостан, ғаррылық —хазан,
Хазан урмай турып солыўшы болма.

Болар баллар жаслайынан бас болар,
Жасағанда бийдәўлетлер жас болар.
Рейимсиз залым баўыры тас болар,
Ғарипке үстемлик етиўши болма.

Жигиттиң кеўлинде мудам йош болар,
Жаманлар зор болса, "қаша—қаш" болар,
Мереке көрмеген жигиг пәс болар,
Ондайларға жолдас болыўшы болма.

Кел ҳа кеўлим, ҳақ жолыңды тап енди,
Несибе мәркабын минип шап енди.
Бийопалар ўәде—ықырардан дөнди,
Ҳәргиз өз сөзиңнен қайтыўшы болма.

Зейин илген жерде айттым нәсият,
Нәсият алғанның ақылы зыят.
Ақыл менен кәмал табар азамат,
Ақылсыз сөзлерди айтыўшы болма.

Мақтымқулы, көпдур кеўилде әрман,
Таппадым дәртиме зәрре бир дәрман.
Жетисер бир күни ҳақтан бул пәрман,
Ғаплет төсегинде жатыўшы болма.

ТОН БОЛСА

Тән жаппаға көйлек излер жалаңаш,
Көйлек тапса, айтар: "енди тон болса".
Ҳақтан бир нан тилер жүрген қарны аш,
Бесин тапқан әрман етер —"он болса".

Ол жигитлер шегип көп машақатын,
Мийнет пенен жыйнар керекли затын.
Жанын жаллап тапса жарағын, атын,
Айтар енди: "түўесилмес нан болса".

Наны қалыңланып, болса кеўли шад,
Излер енди журттан асқан перизат,

Бул дәүлет хәм бәржай болса, адамзат—
Кеўли кетер енди: елге хан болса.

Хәм хан болса, кеўил иси жай болса,
Хәм өлмесе, бәри сайма-сай болса,
Хәм бермесе, хәм бәршеден бай болса,
Даңқ-абырайын көрип жаҳан таң болса.

Мақтымқулы, жүйрик нәфси пырағы,
Қанаатдур жақсы өмирдиң бағы,
Дүньяға хеш тоймас көздиң шанағы,
Қарун байдай малың қанша кән болса.

СӨЗ МӘНИСИН БИЛМЕГЕНШЕ

Ақыл сөзге күлер надан,
Сөз мәнисин билмегенше.
Таў басында турар думан,
Хазардан жел келмегенше.

Ақылы болған шарап ишпес,
Жақсы елден адам көшпес.
Хәрре ғаўлап изге түспес,
Уясына тиймегенше.

Алым ақыл сөзин сөйлер,
Нәмәрт мудам пайда гөзлер,
Шөлге шығып түйе бозлар,
Өз көшегин көрмегенше.

Бәлент таўдың қары кетпес,
Нәмәрт елге хызмет етпес.
Ер жигиттиң кеўли питпес,
Өз сүйгенин алмағанша.

Таўларда туйғын қус түлер,
Адам қадинин адам билер.
Ер жигитке кемлик келер,
Мәртке жолдас болмағанша.

Өмир салы ылайға батар,
Күнбе-күннен дәрти артар.
Арлы жигит гийне тутар,
Ар-намысын алмағанша.

Гөззалға ел қарыйдардур,
Жамалын көрген бийдардур.
Жигит кеўли бийқарардур,
Яр қойнына кирмегенше.

Бул дүньяға кеўил толмас,
Пәлек бизге хәмире болмас.
Жас баланың қадири болмас,
Бир дем ойнап күлмегенше.

Сүйлин ушып, таўшан шабар,
Қуўғаннан буйырған алар,
Аңшы-саят себил болар,
Та жығылып қалмағанша.

Атым түсти елден елге,
Налыш етермен тилден тилге,
Мақтымқулы, кеўил-гүл ди,
Хазан урып солмағанша.

ШАТЫП ТА БОЛМАС

Асқар таў басында турған үш ағаш,
Түби бир болмаса шатып та болмас.
Қарамы кишкене жатқан зилдей тас,
Қол менен шыңғытып атып та болмас.

Бир диңгекти үйип, минара билме,
Жаман қатын түссе бир жақсы ерге,
Топыраққа от койып, кирсең де гөрге,
Үстине зер қуйып сатып та болмас.

Ел ишинде озса мәртебе атың,
Сени жаман көрмес жақының-жатың.
Өзиңде болмаса бир керек затың,
Кисиникин "бер" деп тутып та болмас.

Бири жүз болғанлар және болсам дер,
Жаяў ешек минсе, атқа минсем дер.
Дүньяға тойым жоқ, мудам алсам дер,
Кеўил мақсетине жетип те болмас.

Мақтымқулы, сөз қардары болмаса,

Нәсиятқа җеш ким кулақ салмаса,
Жигит кеўили өз сүйгенин алмаса,
Дастығы пәс болып, жатып та болмас.

ЕЛДИ ГӨЗЛЕР

Елинен айра тускенлер
Ах урысып, елди гөзлер.
Жолынан айра түскенлер
Мудам жүрер жолды гөзлер.

Көкте пәлек гәрдандур,
Халық жерде сергиздандур.
Бул бир ойынпаз жақандур,
Көз ашыўдан малды гөзлер.

Биреўлерде алтын тәжди,
Ұақты хош, көргени хәз ди.
Биреў бир пулға мүтәж ди,
Биреў гилем-ғалы гөзлер.

Кимлер нан таппас жемеге,
Кимлер жер таппас сүрмеге,
Кимлер тон таппас киймеге,
Бөз көйлек-ыштанды гөзлер.

Қуўмақ аңсат, тутпақ мүшкил,
Жеткизбес дүньясы түскир.
Хәр ким бир ис пенен машқул,
Хәр бенде бир халды гөзлер.

Дәўран узақдур, өмир аз,
Төрт мәўсимниң басыдур жаз.
Көкте пәлпеллеп ушқан ғаз
Қонарында көлди гөзлер.

Мақтымқулы, сен йош әйлеп,
Гезгил дийденди жас әйлеп.
Қапа кеўилди хош әйлеп,
Ол жүз мың қыялды гөзлер.

БОЛАР МА

Кел ға җеулим, бир нәсийхат айтайын,
Жан демеклик пенен жанан болар ма.
Орнын тауып сөзин сөйлей билмеген,
Зибан берген менен инсан болар ма.

Инабаты артып, орын тутпаған,
Гәуһар танып, базарында сатпаған,
Ат минип, беримде беглик етпеген,
Ел қадирын билген султан болар ма.

Адам бардур дурыслық үйин буздырған,
Дуўры жүрген журтты жолдан аздырған.
Сыр айтсаң, паш етип, елге гездирген,
Ғыйбаткештен артық шайтан болар ма.

Мақтымқулы, сөзле ҳәр не билгениң,
Өзиңе кемлик бил айтпай өлгениң.
Гизнеп қалма зейиниңниң илгенин,
Кеуил сөйлемесе зибан болар ма?!

ӘЙЛЕР

Ақыл болсаң жақсыларға ҳәмдам бол,
Ақмақ өзин надан менен яр әйлер.
Шын ашықлар назлы ярдың жамалын
Бир көрсем деп, кеше-күндиз зар әйлер.

Мәртке сырын айтқан дәртке шатылмас,
Арасатлы жерде кәрўан жаталмас.
Иси түспей ҳеш жақсылық ете алмас,
Исиң түссе, нәмәрт өзин зор әйлер.

Нәмәрт намыс күни асалмас дәртке,
Кеуилдиң кеңлиги жарасар мәртке.
Малы көп деп мийман болма нәмәртке,
Жомарт жоқ болса ҳәм өзин бар әйлер.

Нәмәрт өз үйинде өкпесин айтар,
Кәр әйлемес ҳақтың танабын тартар.
Ғошжигит мал тапса ҳиммети артар,
Нәмәрт пайда тапса, кеулин тар әйлер.

Мақтымқулы, енди өзиңди гөзле,
Жақсыны тәриплеп, жаманды дүзе.
Аз уйықлап, аз жегил хәм де аз сөйле,
Көп сөз пәтиұасыз етип қор әйлер.

СӘЎБЕТ ЖАҚСЫДУР

Адам болсаң қулақ салғыл үгитке,
Алымлар жанында сәўбет жақсыдур.
Атарман-шабарман алғыр жигитке
Хәршенд батыр болса, нурбет жақсыдур.

Хәмире болма хасла зейни пәс пенен,
Патас затты урсаң сыйлар ийис пенен.
Гәўхар тасты жүзик етсең мыс пенен,
Нырқы түспес, оған иззет жақсыдур.

Сөзинде болмаса турақ—диянат,
Елине жеткизсе жәбир-зыянат,
Гәпи жалған, ислегени қыянат,
Бузық ерден, бир дуўры ийт жақсыдур.

Озал адам бул дүньяға келмесе,
Келгеннен соң өмир сүрсе өлмесе,
Қолдан келер жақсы исиң болмаса,
Кеўил ишире жақсы нийет жақсыдур.

Мақтымқулы, мүшкиллессе рузыгәр,
Қанаат қыл, барма нәмәртке зинҳар.
Жоқ дәўлеттен көре жақсы бир хөнер,
Мың хөнерден зәрре дәўлет жақсыдур.

БАС БОЛМА

Дос болған сәл иске кеўлин суўытпас,
Досты иренжитип, осамас болма.
Мың нәсийхат айтсаң биреўин тутпас,
Аўызбирлиги жоқ елге бас болма.

Нәсийхат тыңласаң, ердиң ерисең,
Нәсийхат алмасаң, көптиң бирисең.
Атаң улы емес, елдиң улысаң,
Есиң болса елиң менен қас болма.

Өз атаң болса да болмағыл кепил,
Кепиллик соңында етерлер себил.
Мен айтайын, тыңламасаң өзиң бил:
Аяқласпа деңгеге бас болма.

Дуўры сөйлеп, тегин жүрген тоқ болар,
Бийўақ гезген бир бәлеге тап болар.
Өмир бойы жыйнағаның жоқ болар,
Ҳарам сүйген жигит пенен дос болма.

Мақтымқулы, көп саўдалы басың,
Сақалың ақ, көп жасаған жасың бар.
Өзиңди бил, өзгеде не исиң бар,
Аңламасқа ақыл айтып, пуш болма.

ТОЛМАС БОЛАР МА

Пәлек, инсап деген бар ма өзи сенде?
Сонша қастың тигип, қоймас болар ма.
Кеше гүрлеп жүрген мәртлер жоқ енди,
Қара жер сирә бир тоймас болар ма.

Дүнья, сениң бул не ойын гәрдишиң,
Қансырап қызарған қырмызы тисин.
Қой хәм бөри дослығындай бул исиң,
Ғам кеўил бир шад боп күлмес болар ма.

Жудырықсыз жығып, жипсиз асарсаң,
Орақсыз оарсаң, тыйықсыз кесерсең,
Қол-аяқсыз бир қутырған есерсең,
Жыққаның қайтып бир турмас болар ма.

Пәлек, инанбаслар ҳәр қанша сүйсең,
Геўденди көтерип, канатың жайсаң,
Әжел зулпын адам мойнына салсаң,
"Жыландур" деп қорқып өлмес болар ма.

Мақтымқулы, аздур сезип-билгени,
Ғанийбетдур бес күн дәўран сүргени,
Ийесине керек болса бергени,
Аманатын қайтып алмас болар ма?!

КӨРМЕГЕН ЖИГИТ

Үлкейгенде ис қосжақпас,
Жаста көп ойнаған жигит.
Дәулет келсе бабын таппас
Уұызында тоймаған жигит.

Жаманлар үгиттен қашар,
Жақсыға хұрмет жарасар.
Жүрисин жаңылыс басар,
Таза тон киймеген жигит.

Кесерли қылыш, әреби ат,
Саўаш күни кетер уят,
Жаў жоқ ўақта шегер айбат
Ғайраты болмаған жигит.

Байыўлы қус бағқа келмес,
Ала ғарға оққа келмес,
Саз-сәўбетли топқа келмес,
Мәжилiske кирмеген жигит.

Нәшеси жоқ бир жарым ес,
Дәўран сүрип ол жарымас,
Перизат көрсе танымас,
Ўақтында болмаған жигит.

Мақтымқулы жолдан шықпас,
Жақсы сөз жаманға жуқпас,
Мың сөз айтсаң бирин уқпас,
Мийине қуймаған- жигит.

ДҮЗЕГЕН МЕНЕН

Жетписте жай тартып жаның қыйнама,
Атқан оғың тиймес гөзеген менен.
Қуўанба кесектен салған бинаңа,
Узағына турмас дүзеген менен.

Адамзаттан шығар адамлық иси,
Халық дәрхал анғарар қалпы айтса ки си.
Журтқа ҳазар берер адамның пәси,
Айнығанын қоймас дуз жеген менен.

Узақ жолға бийдәўлетти бас қылма,
Жаманға ерк берип, жанға қас қылма.
Ақмаққа ис берип, сырың паш қылма,
Қалбирде суў турмас "сүз" деген менен.

Дос тутпа көп жаслы адам көсесин,
Барын "жоқ" деп, бос көрсетер кисесин.
Әзелден бос етсе ақыл кесесин,
Жуқпас сырт жағыңды безеген менен.

Әўел, Мактымқулы өзиң дүзеткил,
Өзиңди сен өзгелерге көз еткил,
Аз жеп, аз жатқыл хәм сөзиң аз еткил,
Не бар биймәни сөз узаған менен.

ҚЫЙЛЫ ҚАЛ БОЛАР

Хәр кисиниң екеў болса хаялы,
Кеше-күндиз иси қыйлы-қал болар.
Хәр бириниң бардур жүз мың қыялы,
Ишкен асы сиңбес, мүшкил қал болар.

Бирин сүйип бирин әйлесе нашар,
Елге рәсұа, болып айыбын ашар.
Басы ғыр айланып, ақылдан сасар,
Дәдиман айталмай қадди дал болар.

Күндеслик майданы саўаш қурысып,
Ел хәз етер тамашаға күлисип.
Жер тоқпақлап, гә жарасып, жулысып
Үш бұлбилге бир гүлистан тар болар.

Қахәр әйлеп, келмес болса жанына,
Сөз айтпаса хәр бириниң шанына,
Ол еркек қосылмас адам санына,
Еки қатын, бир ер—үш хаял болар.

Мақтымқулы, сөз сөйлегил татымлы,
Қайтыс етпес, қарап алың затыңды,
Маңнайыңа жазса жаман қатынды,
Дозақ оты саған ҳарамлар болар.

ЫҚЫРАРСЫЗ ЕРДЕН

Ғеш кеўил шадлығы шықпас.
Бир кеўил жықпаған ерден.
Жақсылық тәмесин етпең,
Жаманлық шықпаған ерден.

Беглик етер елге ҳәр ким,
Сезбес ақылы кемлигин.
Кәтқуда болмас, кемли күн —
Басқа ис түспеген ерден.

Жақсылар ел айыбын ашпас,
Көре-биле ҳарам ишпес.
Жаратқан жазығын кешпес,
Ғақ жолын тутпаған ерден.

Ғәр муқамға дөнер дүнья,
Түрли жолға салар дүнья,
Аўыр дәўлет қалар дүнья,
Көп менменлик еткен ерден.

Жигит қорғамас өз басын,
Бөри келмес шерге басым.
Пайғамбар бийзар, жолдасын—
Жаўға таслап кеткен ерден.

Мәрт жигитлер елге сақшы,
Жолатпас уры-қарақшы.
Үйде үрген көпек жақсы
Уятсыз, ықырарсыз ерден.

Шеп айланып келсе дәўир,
Жигитке жоқшылық аўыр.
Душпан қызып, дослар суўыр,
Қолда дүнья—малсыз ерден.

Ийтлерге сарымай жақпас,
Наданлар сөзимди уқпас,
Кеўил сүйер қылық шықпас,
Бийкар, дастурқансыз ерден.

Ерте турса ким тан сәхәр,

Соның ырысқы зыят болар.
Хақ жаратқан халқы бийзар
Түби итибарсыз ерден.

Мақтымқулы мәни шашар,
Хәр ким сөз ләззетин ишер.
Зейин сөнер, ақыл қашар
Нәсийхат жақпаған ерден.

АТША БОЛМАС

Ешектің аты ешекти,
Мың мақтасаң, атша болмас.
Бәдхасылға хәмел жетсе,
Билиң хасыл затша болмас.

Паный дүньяға инанбаң.
Алтын-гүмиске куўанбаң.
Күйеўлерге кеўил бермең,—
Бир туўған зүрятша болмас.

Көп жолларды көрсе көзиң,
Мәнисин аңласаң өзиң,
Бир наданға айтқан сөзиң
Гүўлеп ескен желше болмас.

Басың дастыққа тийгенде,
Сабыр-қарар болмас сенде.
Күшиң-қуўатың кеткенде,
Ул-қызларың жатша болмас.

Мақтымқулы, әжеп шағлар,
Кимлер күлер, кимлер жылар.
Түрли мийўа берген бағлар
Саўылар, жәннетше болмас.

КӨШИП БАРАТЫР

Мәңги турақламас адамның жаны,
Келгенлер жанынан кешип баратыр.
Тутқан бар ма бул жалғаншы дүньяны?
Тутқанның қолларын ашып баратыр.

Шийрин-шийрин салар ҳесапқа дүнья,

Ашшы-ашшы қояр азапқа дүнья.
Жеткизбес, туттырмас бул жуўға дүнья,
Туттым-туттым менен қашып баратыр.

Дәўирлер айланар, гәрдишлер дөнер,
Нешшелери көшип, нешшелер қонар.
Нешшениң шырағы тазадан жанар,
Нешшениң шырағы өшип баратыр.

Кимлер ҳақтан қорқып, реңки сарғайып,
Кимлер дүнья куўар жуўырып-желип.
Кимлер жүз ҳәсиретте, кимселер күлип,
Кимлер көзде жасын төгип баратыр.

Кимселер бегликте, түспес дәўраннан,
Кимлер мүтәжликте кейинер жаннан.
Кимлер гүна билип қашар ҳарамнан,
Кимлер арақ, шарап ишип баратыр.

Кимлер жалғаншының сүрип дәўранын,
Ҳадалға асқатық қылды ҳарамын.
Кимлер парықламастан жақсы-жаманын,
Көзин таңған қустай ушып баратыр.

Түсип болмас бул пәлектиң алдына,
Тамсандырып қояр дүнья малына.
Бир күни орағын алып қолына,
Писиклей ҳәм көклей орып баратыр.

Еки күн хош болса, үш күни "ўай" дур,
Бул нешик мәнзилдур, бул нешик жайдур?
Бул дүнья гөя бир кәрўан сарайдур,
Келген жүк жаздырып, көшип баратыр.

Мақтымқулы айтар, тикен жоқ, гүл жоқ,
Не жигит, не сулыў, не патша, қул жоқ,
Ялғаншы дүньяда бай жоқ, пақыр жоқ,
Бәршеси жер қойнын қушып баратыр.

ЫҒБАЛ БОЛМАДЫ

Не жигитлер келди-кетти жаҳаннан,
Нийетине гөре ығбал болмады.
Қапа пәлек қысым қылып жанына,

Шады-қоррам болып ойнап күлмеді.

Күнде кепин пишер сум әжел—тоншы,
Қаст етсе, қутқармас бир саят—аңшы.
Ор қазып, адамды аўлар ялғаншы,
Бүгин көрген ертеңине қалмады.

Тыңласаң, алымның нәсийхат сөзи:
Бир дегишханадур дүньяның жүзи.
Әжел жетип, адам жумылса көзи,
Гөя бул дүньяға келди, келмеді...

Химаюн қорғанын салдырған Арун,
Дүньяны төрт бөлген шақы Фаридун,
Қызылдан қырқ шәхәр толтырған Қарун,
Көзи құмға толды, пулға толмады.

Мақтымқулы хайран, оң-солға бағар,
Бул не қудирет өзи: суўдан от шыға
Жақсы улдан рахмет арығы ағар,
Лағнетгерде перзент туўды, туўмады...

БӘЛЕНТ ТАҰДЫҢ СЕЛЛЕРИНЕН

Дәрьялар ләрзеге келер,
Бәлент таўдың селлеринен.
Адасқанлар шөлде бүлер,
Айра түсип жолларынан.

Нәмәрт иште сыр сақламас,
Ақылсыз аўзын беклемес.
Мәрт жигит барын жоқ демес,
Хәр не келсе қолларынан.

Көмек етсең ядтан кетпес,
Жақсы дос достын умытпас,
Мың қайғыдан бир ис питпес,
Шығалмассаң торларынан.

Болсын бәрха кеўил хошың,
Нәмәрт болмасын сырласың.
Елден жасырын еткен исиң
Жүзге шығар тиллер менен.

Дүнья малын жыяр байлар,
Оқ сындырар тозған жайлар.
Ойран болар кең сарайлар,
Дәрья тасса селлер менен.

Дәрьяларды йоштырар сел,
Бир-бирейден айырар тил.
Бағларда сайраған бүлбил
Сәўбет қуар гүллер менен.

Шегирткеден қорыққанлары
Мәхәлинде екпес тары.
Жабылар хәррениң бәри,
Татпақ болсақ палларынан.

Қарун бай жыйған малының
Әкетти ме бир ярымын?
Ким енди Мақтымқулының
Хабар алар қалларынан?!

ЗАМАН БОЛМАДЫ

Ким ғам шекти, ким жылады, ким күлди,
Айшыў-әширетли заман болмады.
Кимнің бахты жатты, кимдики жүрди,
Дәўир келген менен дәўран болмады.

Кимлер минген салын гирдапта жойды,
Ханға арыз еткенлер қанына тойды,
Кимселер өз атын Гөрүғлы қойды,
Ғеш бири намыслы палўан болмады.

Гөр болды моллалар, жабылды жоллар,
Ғақ сәнасын айтпай гүрмелди тиллер,
Өзлерин шер билип азған ҳаяллар,
Ерине опадар жаўан қалмады.

Ақыллылар өзін шеткери алды,
Ғариплердің басы бәлеге қалды.
Қолын байлап, малдай базарға салды,
Елден ҳал сораўшы адам болмады.

Мақтымқулы, қайтар изге өзиңди,
Анық бил, оярлар еки көзиңди.

Тыңлаушы жоқ, зая қылма сөзиңди,
Енди сеннен хабар алған болмады.

ӘРМАНЫМ ҚАЛДЫ

Зүбәйда нашарым, тыңла!
Қалбимде әрманым қалды.
Жол үстінде жас орнына,
Көзден аққан қаным қалды.

Кеулимде бүлбилдің зары,
Сауылды ышқы базары,
Урылды хижран қанжары,
Жылап Меңлиханым қалды.

Өткен күнлерим түс яңлы,
Келген бәхәрим кыс яңлы,
Геуделер бир қууыс яңлы,
Тек шықпаған жаным қалды.

Күннен-күнге дәртим артып,
Шағламадым бир жарытып,
Мийнет шегип, азап тартып,
Дүзеткен дийуаным қалды.

Қастын тигип қапа пәлек,
Көп жанларды қылды хәлек.
Хижранда кези дөңгелеп,
Ұақ, мағы-табаным қалды.

Мақтымқулы, айтсам қаслын,
Жанған отларға тутастым.
Зүбәйдажан, көзи жаслым,
Адамсыз дүканым қалды.

КЕТЕ БАСЛАДЫ

Сүләйман тахтына ийе болғанлар,
Тахтын тазалықсыз тута баслады.
Ел ишинде батыр атын алғанлар,
Үйінде мардыйып жата баслады.

Нәмәрт гезди малға өзінн яр әйлеп,
Мийман ала билмес, барын бар әйлеп,

Мәрт жигиттің кеулі мұдам зар әйлеп,
Ығбалы ылайға бата баслады.

Не әжайып күнлер, не бір дәуранлар,
Барлығы яд болды, өтті заманлар.
Атқа шығып жолы бузық жананлар,
Жигиттің тутымын тута баслады.

Қудиретинен түсти пирлер—ийшанлар,
Инсапты нәпсиге сатты адамлар
Молла болды болар-болмас наданлар,
Ұасылды пасыққа шата баслады.

Бағлар қараусыздан төкти мийұасын,
Селлер таслап кетти ағар дәрьясын,
Ағайин жат болып, қыз-қарындасын —
Көплер мал орнына сата баслады.

Нәпсиден қалмады азан айтқанлар,
Ұажы болып Мәдинеден қайтқанлар.
Сууға кирди жууғыш болып ұарамлар,
Жууқылдап малларын тута баслады.

Мақтымқулы, қаұпим көпдур жанымнан,
Найсаплар, көз алмас таза тонымнан...
Кетсем, тоным артық болмақ қунымнан,
Әлемди бир сумлық тута баслады,

ЙОШ КЕЛСЕ

Базыбир жигитлер үйде адамдур,
Жау жоқта бағадыр болар йош келсе.
Ашықларга сол кун акырзамандур,
Айралық дәртинен көзге жас келсе.

Достыңды еглеме, мәптен қалмасын,
Душпанын сақлама, сырын алмасын,
Ашта алгын, беке бергин болмасын,
Ис мушкилдүр, аңламасқа дус келсе.

Ақыл болған бунда бийгам жатар ма?
Мың нәсийхат айтсаң, ақмақ тутар ма.
Әуерелик деген соннан етер ме:
Кеткен қуры кетсе, келген бос келсе!

Он қат уйин болса темир-қоладан,
Әжел излеп таўып кирер даладан.
Ер адам тайсалмас келген бәледен.
Ҳақ хәмиринен талайына тас келсе.

Байлар беклеп сақауаттың қапысын,
Кушлилер пақырға батырды тисин,
Көриң бул заманның ийшан, сукпысын,
Горқау ашар дастурқанға ас келсе.

Мақтумқулы, сөйле ақылын жеткенше,
Жол әнжамын питир қарап жатқанша.
Дозақта өртенер өлип кеткенше,
Жаман қатын жақсы ерге дус болса.

ҚЫЛЫҒЫНАН БЕЛЛИДУР

Ҳаял бола бермес узайса шашы,
Ҳаял сыйқы-сыяғынан беллидур.
Кир сақламас өзин, туўған баласын,
Қасы, көзи, қабағынан беллидур.

Бир пара қатынлар ақыл-пәми жоқ,
Тамағының дузы кемис, дәми жоқ,
Бир сөз айтсаң, шаўлаўында кеми жоқ,
Кийген саллы балағынан беллидур.

Жаман қатын маңлай шашы топ болар.
Бийхаялық жаман сөзи көп болар,
Есигиниң алды дизден шөп болар.
Кули шықпас ошағынан беллидур.

Жан тәсаддық болсын жақсы ҳаялға.
Қас-қабақты бағып, шығар қыялдан.
Кулип журип кең дастурқан жаялған.
Оның күткен қонағынан беллидур.

Жақсы қатын ердиң бетинен алмас,
Жузи ысық келер, бийхая болмас.
От басы минтаздай, жыйнақлы саррас,
Қазанынан, табағынан беллидур.

Мақтумқулы, көп ис кешер қыялдан,
Жаныңды аяма жақсы хаялдан.
Сайлап алсаң жақсы туўар жаманнан,
Болар бала бес жасынан беллидур.

ДИЯНАТ ЖАҚСЫ

Хасла адамзатқа ашшы сөз айтпа,
Пақыр-мискенлерге шарапат жақсы,
Бақылға бас урып, жузди сарғайтпа,
Зәриу исиң туссе, азамат жақсы.

Жетимди көргенде кулер жуз бериң,
Қолдан келсе, оған тағам-дуз бериң,
Қапаалық көргенге тәселле бериң,
Ғарипти қоллаўға химаят жақсы.

Ғариплик деген дәрт адам өлтирмес,
Өлтirmeген менен сени күлдирмес.
Бөри арықлығын ийтке билдирмес,
Әлбетте душпанға сиясат жақсы.

Хақ жолдан жүргенге бермегил мәлел,
Қолдан келмес иске жарамас жедел.
Неге керек енди қөтере хәмел,
Бекке берим, шаға әдалат жақсы.

Тил кеспеген жерде тыйған мақулды,
Мақтымқулы, яд ет бул бир нақылды:
"Сөйлемей отырмақ, билсең, ақылды",
Сөйлесең сөзиңе диянат жақсы.

ЯҢЛЫДЫ

Жаман-жақсы жолдас болса,
Бир зәхәр ишкен яңлыды.
Еплеп олар айырылса,
Сол зәхәр кеткен яңлыды.

Адам айырылса хуўшынан,
Хаўлығар көрген түсинен.
Дүньяға бақсам, ишимнен —
Кеўлим бәрин көрген яңлы.

Бәдхасылға қол бергениң,
Бийдәулетке мал бергениң,
Ақмақларға сыр бергениң,
Өз айыбын ашқан яңлыды.

Ғақ жолына байлап белин,
Сейил ет, дүпьяға келдиң.
Аўзы ала болған елдиң
Дәулети қашқан яңлыды.

Бир ис баслаған гезинде,
Аңла не барын изинде.
Таўып сөйлесең сөзиңди,
Тилден дүр шашқан яңлыды.

Ерден кетсе итибарлар,
Суўыр оннан дос—яранлар.
Қолы хөнерли адамлар
Ғазийне ашқан яңлыды.

Мақтымқулы, бул қарар көз
Қарап болар таўсылса дуз.
Мерекеде бир жайсыз сөз,—
Шерменип... яңлыды.

ЖАНҒАН БАР МА?

Айтың, жақан гезген жанлар,
Мениң киби жанған бар ма?
Ышқы ашығы пәрўаналар,—
Бул оттан бир қанған бар ма?

Жетпей мақсет—мурадына,
Адам дәрти болмасада.
Айтың, дослар, бул дүньяға
Тулға болып қалған бар ма?

Аўсар адамның қыялы:
Ессе гүўлеп таң самалы
Елге мийрибан, саялы
Әдалатлы султан бар ма?

Жақсының жолын тутып ал,

Туўры мақсет-мурады бар,
Жаманнан бойың сатып ал,
Оннан сирә паян бар ма?

Най ислер болды қуўрайдан,
Бересим көп аласыдан,
Шымшық тутқан бул қырғыйдан
Сирә аман қалған бар ма?

Суўда балықтай жүзсең де,
Жети ықлымды гезсең де,
Бул дүньяда, айтың енди,
Бир әширетли мәкан бар ма?

Дүнья рәхим етип билмес,
Бир кетсе, ол қайтып келмес.
Хәмийше малы кемимес
Базарларда дүкан бар ма?

Тили әсел—шийрин паллы,
Мағы—табан ай жамалы,
Жупқа додақ, ҳинди қаллы,
Минәсип бир жанан бар ма?

Сум айралық тийди жанға,
Дәртлесермен атар таңға.
Айтың, бул паный жаҳанда
Бизиң яр Меңлихан бар ма?

Сайран етсең арасында,
Дүнья қызық ырасында.
Қараң, таўлардың басында
Я жылдырым, думан бар ма?

Ақабасын сырқып ишкен,
Жазмышына өшегискен,
Бул дүнья менен беллескен,
Бир хәм күшли палўан бар ма?

Сейил етерсең көп жайларда,
Не әжайып сарайларда.
Таўсылмастай күн—айларда
Сүрип өтер дәўран бар ма?

Сөзи ҥикметли әзелден,
Меңли сулыўдың жүзинде
Бизди атыўға гезенген
Бир сары жай—кәман бар ма?

Мақтымқулы, сөйледин аз,
Кеўил дәртиң қылдың баяз,
Сайран етер көлинде ғаз,
Айтың бизге ўатан бар ма?

ҒАРРЫЛЫҚДЫ, ЯРАНЛАР

Жигитликтин зоры кетти белимнен,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.
Илажы жоқ оның ғайры өлимнен,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Қастелер қутылар, ғарры қутылмас,
Бул дәртке ҳеш кимсе илаж ете алмас,
Кеўил қусы ушар—кетер, тутылмас,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Тағам шайнамаға тислери баспас,
Ул-қызы сөзине ҳеш қулақ аспас,
Узақтан қараса нәзери кеспес,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Жетимиштиң үйине киргенде жасы,
Бир жерде туралмай, қалтаңлар басы,
Шөрек шайнай билмес, тақандур асы.
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Айтқанды еситпей, гүўилдер қулақ,
Отырып-турмағың болар машақат,
Сүйеклер сырқырап, қашар хәл-қуўат,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Аўзына қарасақ, бир тиси болмас,
Төсек-дастық пенен ҳеш иси болмас.
Қасында қадирдан тең-досы болмас,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар,

Жек көрисер улы менен келини,
Ғазар сөзден үзилгендей жулыны,

Жыртық төсек, тозып питкен кийими,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Кетип болды қадир билер тең-досың,
Қайғы-дәрттен басқа жоқдур жолдасың.
Жаз өтип, басланды қақаман қысың,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Қалған-қутқанды жеп, күнлериң кешер,
Жылытып хәм бермес, "солай же" десер.
Биреўге сөз айтсаң, "сөйлеме" десер,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Тозған тән ишинде жаның азапта,
Жеркенишли сөзлер келер қулаққа,
Хәмме сөз бир жаққа, бул сөз бир жаққа,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

Мақтымқулы, жетпис—сексениң жетер,
Аржағында тезден өкшеңди көтер.
Көп жасасаң тағдир әжиўа етер,
Дәрт жаманы ғаррылықды, яранлар.

БОЛМАС

Хәр ақмаққа айтпа дәртли сөзиңди,
Хәсирет оты жисмиң жаққанша болмас.
Ғусса менен қәтире—қәтире көзиңнен
Ышқы нидамыңды төккенше болмас.

Қанық болып, иззетте тут өзиңди,
Тәме қылып, сарғайтпағыл жүзиңди.
Хәр нәмәртке ўаз әйлеме сөзиңди,
Сөзиңниң бинасын жыққанша болмас.

Мақтанып, қуўанба өмириң гүлине,
Суўырыларсаң бир күн хазан желине.
Жүз жыл жасап, түссең әжел қолына,
Оңыңнан-солыңа баққанша болмас.

Сұлайманнан артық болса шәўкетиң,
Ләрзеге келтирсе көкти айбатың,
Әжел гүрзи урса, жетип нәўбетиң,
Жәллат тәннен басың қаққанша болмас,

Кеўли қара менен болмаңлар үлфет,
Жуғар оннан түрли-түрли кәсапат.
Хәр қанша көмирге қылсаңыз иззет,
Үстиңе қарасы жуққанша болмас.

Мақтымқулы, болғыл ғыйбаттан аман,
Жалған тилдиң зәхри тыйықтан жаман.
Ашшы тил жанында бир уўлы жылан
Шақса да, бир шыбын шаққанша болмас

БАРАТЫР

Ойнап-күлсең тең-дос пенен бир заман,
Сум дүнья жақтырмай кетип баратыр.
Әжел оғы менен оңлы-солынан,
Көз жумып, хәммесин атып баратыр.

Тағдир жара салса, жоқ ҳеш шарасы,
Жүрек сырқыратар салған жарасы,
Жақсы-жаман, бәрше адам баласы,
Қалмай, нәўбет пенен өтип баратыр.

Бир майдан хәзликте сени жатырмас,
Ылайдан шығармас яки батырмас,
Жүйрик минип қашқанлар да қутылмас,
Адымын алты ашпай, тутып баратыр.

Көриң енди сум пәлектиң тутымын,
Қане, оның дузағынан қутылың?
Жутпасыңнан бурын берген жутымын,
Асларыңа ағыў қатып баратыр.

Бул сум пәлек, билсең, бәрине жетик,
Шаңғалағын шақсаң, тислериң кетик.
Жаманды жақсыға мәтибий етип,
Ақылды наданға сатып баратыр.

Бетиңе келмес ол, қыздай уялып,
Билмегенсип кетер аяқтан шалып,
Жан матасын бизден-нағына алып,
Бир табандай жерге сатып баратыр.

Машақатын шегип жыйнаған малың,

Қарыйдарсыз қалар ашқан дүканың.
Сум пәлек қаст етсе, жүрмей ығбалың,
Басыңды бәлеге шатып баратыр.

Хағын айтар болсаң, нахақлық тайын,
Ғижраннан түтеп тур кәрұан сарайым.
Ғаплет уйқысында күн менен айым
Әўерелик пенен өтип баратыр.

Бул жақты жаҳанның қалды аз күни,
Үстимде пәл-пәллер әжел қузғыны,
Мақтымқулы, бул өмирдің дизгини
Қолдан сыптырылып кетип баратыр.

СЕЛ ҚАЛМАС

Алтымыш баслы ала қарлы таўлардан
Думан кетер, жамғыр жаўар, сел қалмас.
Шәйда бұлбил мәкан еткен бағлардан,
Хазан урар, жапырақ солар, гүл қалмас.

Хәр ким ишсе ол шербеттен, ол жамнан,
Жүрек жанар, ҳеш сөз келмес зибаннан.
Келген кетер бул жалғаншы жаҳаннан,
Хожа, сейит, бегу—патша, қул қалмас.

Жанға тийсе ғаррылықтың зәхәри,
Бузық болар кеўилиңниң шәхәри.
Қолдан кетсе жигитликтің бәхәри,
Қуўат қашар, диз бүгилер, бел қалмас.

Бир нәмәрттиң көп миннетли асынан
Дәме етпе, тезирек кет қасынан.
Кимсиз қалған бәлент таўдың басынан
Ағаш қуўрар, жайлар тозар, ел қалмас.

Мақтымқулы, бул жаҳанда ким қалар?
Бул дүньядан кеткен келмес, гүм болар.
Көрер көзиң, көрикли геўдең қум болар,
Даҳан кетер, дәннан түсер, тил қалмас.

КЕЛЕР

Мәрт боламан десең, мәртке жолдас бол,
Нәмәрт болса, исиң зыянға келер.
Байыұлы қанша көп ушты десең ол,
Мәзи гөнетамлық таманға келер.

Рустем Зал емес пе дүньяны алған?
Мәртлик майданында сауашлар құрған.
Кемлик көрмес жақсы жолдасы болған,
Пәс жигиттиң иси жамана келер.

Сөз бар — "тән ауырса, жан сызлар болар"
Ушқан құс пәринен ким көрген қазар?
Торай туұылыұдан панасын қазар,
Соңынан гүркилдеп, майданға келер.

Өз кеулиңди өзиң хошлап әндамлы,
Ешек минсеңдағы болар дәуранлы.
Жолдас қылма кеули қара, жаманды,
Сырыңды паш етип, гүманға келер.

Ханға хәмире болма, пейлиң азбаса,
Шаның қызың алма, тәнириң жазбаса,
Жолыңнан дурыс жүр, биреу бузбаса,
Қыйсық жолдан кетсең, жаманға келер.

Пақыр мискинлерден болсын сырласың,
Ол сениң кеуиллес болар жолдасың.
Жауыз күнге түссе бул әзийз басың,
Отқа бирге түсип, дәрманға келер.

Қазылар бузылса, қызар параға,
Бир шуғыл бир елди бузар арада.
Ақсақаллар азса, кеңес сорауға,—
Қарундай көргенсиз байларға келер.

Келген күнди хош кеуилли өтирсем,
Ханға арзым айтып, исим питирсем,
Кеуил әрманына қолды жетирсем,
Ғамлы кеулим шадлы дәуранға келер.

Пырағый дер, бастан думаны кетпес,

Нәмәртке ис түссе, арызық питпес.
Мәрт жигиттің қолы дәўлетке жетпес,
Мудам иши толы әрманда келер.

ЖАНЫНА ТИЙМЕС

Хәй, яранлар, бир бийғайрат жигиттің
Мың жаман сөз айтсаң арына тиймес.
Зиққар түспең нәмәртлердің қолына,
Өлтirseң де, нахақ қанына тиймес.

Нешшениң басында ығбал, дәўраны,
Пақыр—мискинликтен жоқдур хабары.
Кимлерге уўайым ертеңги наны,
Бир ләззетли тағам аўзына тиймес.

Жақсы ул-қыз ата-анасын ынжылтпас.
Ақыллардың айтқан сөзин булжытпас.
Ақламасқа ақыл берсең ҳеш тутпас,
Қулағынан кирип, мийине тиймес.

Дәўлетли ер керек, бәрине тайын,
Жат пенен катнассаң, болар ағайин.
Жақсы ул-қыз, ҳаял бергей илайым,
Бул дәўлет хәммениң қолына тиймес.

Мақтымқулы, бул дүньяның әширети,
Ұақтыхошлық пенен қурса сәўбети,
Кетпестей көринер берген дәўлети,
Мың пушайман жесең, басыңа тиймес.

КЕРЕК

Атқа шыққан ғош жигиттің
Әўел бедеў аты керек.
Келгенди күтип алмаға,
Яқшы муҳаббаты керек.

Мәрт керек хызмет қылмаға,
Елине пана болмаға.
Дастурқанды кең жаймаға,
Кеўилдің ҳиммети керек.

Сақлан өзиң қам қыялдан,

Паян болмас дүнья малдан,
Күнелтсең еплеп ҳадалдан,
Жақсылар сәўбети керек.

Ҳақ исин бәржай қылмаға,
Үәде-ықрарда турмаға,
Ғариплер кеўлин алмаға,
Жигиттиң дәўлети керек.

Мақтымқулы, бир гедайы,
Бәршениң бар бир қудайы.
Мийманға жоқ жарлы, байы,
Келгенсоң хызмети керек.

ИСИҢ ЗАҰҚЫ-САПА БОЛАР

Жақсы менен еллес болсаң,
Исиң заўқы-сапа болар.
Жигитликте алғыс алсаң,
Көп дәртиңе даўа болар.

Жаман қоңсы тийер жанға,
Теўип өтер жығылғанда.
Күнлеп, сайып ол бәрхама,
Басыңа бир бәле болар.

Туўысқан кетти жат қусап,
Ҳәрким нәпсиден пай асап,
Сәллеси пиязға усап,
Жеткен адам молла болар.

Ийман излемес ийшаны,
Алсам деген бар қыйсаңы,
Заман ақырдың нышаны,—
Көргенсиз кәтқуда болар,

Дүньяда жақсылар алым,
Буны билмегенлер залым.
Машақатлап жыйған малың.
Бир саўғанда ада болар.

Жүзиң сарғайтпа нәмәртке,
Ол бийғайрат қояр дәртке.
Исиң түскенинде мәртке,

Жаў жағыңа пана болар.

Секил қалмады заманда,
Жақсы қосылды жаманға,
Ғош жигит минсе шабанға,
Жолларда мүптала болар.

Заман шебине дөнгенде,
Парқ қалмас шында, жалғанда,
Ғақ қанаатын алғанда,
Инсаплың сырқыя болар.

Пырағый сөзлер тилинен,
Намысын бермес қолынан.
Әдеп кетип қыз-келиннен,
Жыл-жылдан бийғая болар.

ЗОР БОЛАР

Жақсылықта елге өзін танытқан,
Алғыс алып, мәртебеси зор болар.
Жаман болып, жақсылықты умытқан,
Өз иззетін жойып, ийттен қор болар.

Кемли болар мурадына жетпеген,
Әси болар ғақ ғамирин түтпаған,
Өз ырысқына ғаеш қанаат етпеген,
Киси асына көзін тигип, зар болар.

Хәр ким жаманласа теңи-досларын,
Өзи мүшкил етер аңсат ислерин,
Ким бастан жоғалтса ақыл-ғауышларын,
Етер исин билмей, қыйын ғаал болар.

Жүрер жолын билмес еси жаңылған,
Бийықтыяр болар қолы таңылған,
Гүресте жығылып, урыста жеңилген
Иши толы намыс пенен ар болар.

Ғайраты кем болар қағаери аздың,
Ғәуижи пәс болар матамда саздың,
Ғйине барсаңыз ғаиммети аздың,
Қысылып-қымырылып, кеули тар болар.

Ким бәлени сатып алса басына,
Досты кетип, душпан келер қасына.
Ким қол урса атқарылмас исине,
Көп күлкіге қалып, шыннан қор болар.

Соқыра тоба етпес жаңылып жазған,
От жақсаң қайнамас бир қуры қазан.
Ғарамшылық етип, пейили азған
Жауыз мусаллатқа сазыуар болар.

Мақтумқулы, сөйле хәр не билгениң,
Өзиңе кемлик бил айтпай өлгениң,
Тарашлап айт кеуилиңе келгенин,
Сеннен соңғыларға ядыгар болар.

БОЛМАСА

Хәр ким сулыұман дер, итибар болмас,
Сүмбил шашы, кыпша бели болмаса.
Жүреклери ат басындай батырлар
Қатынша жоқ ат—жарағы болмаса.

Нелер кережақдур бул сум кеуиллер,
Хазан урса, солар ашылған гүлдер.
Бағ ишинде сайрап турған бұлбиллер
Торғайша жоқ қонар гүли болмаса.

Қурылса сәўбетлер, урылса сазлар,
Қыс тоқсан күнинде гүркирер жазлар.
Жасыл бас өрдеклер, соналы ғазлар
Халы қареп қонар көли болмаса.

Қуслар уша билмес қуйрық—қанатсыз,
Ашық ярға жетпес дады—пәрядсыз.
Бир бедеу қаназат болар сыяқсыз,
Қуйрығы, кәкили, жалы болмаса.

Ел азса, патшаның пейили қашар,
Кәламның жүзинен хат қалмай өшер,
Дүзде суўсыз қалған жапларға усар,
Дәулетлиниң ашық қолы болмаса.

Қадир билгенлерден кеуил суўытпа,

Қадир билмеслерди жанға жуўытпа.
Ҳаўада жаўмаған мегзер булытқа,
Дуньясы бар болып, пейли болмаса.

Мақтумқулы, бул бир сонлай замандур,
Алды жақсы, болса, соны жамандур.
Ер жигиттиң иши толы әрмандур.
Өзи сайлап алған яры болмаса.

АР МЕНЕН

Тырнағы темирден таланшы дунья.
Исиң жоқдур намыс пенен, ар менен.
Жәбир-жапасы көп жалғаншы дунья.
Қоймассаң еркине ярды-яр менен.

Муҳаббат уәжинен яр бир кел десе.
Келип, меннен тилегиңди ал десе,
Бир кун болдың және бир тун бол десе.
Айралыққа салдың интизар менен.

Ҳәуижленип ессе самалың енди,
Қаст етсең, қуртарсаң дарьяны Нилди,
Бир куни мәс етип есиртип пилди.
Бир куни тең етерсең шыбынлар менен.

Жер устине бәлент таў боп шегерсең,
Тамашалап бийгине шығарсан.
Ҳәр нәрсени бир уәж бенен жығарсаң.
Жылғаны суў менен, таўды қар менен.

Телмирип дад етсем, қолым тутпассаң,
Жылап көз жас төксем, рәхим етпессең,
Жан матасын алсаң, кайтып сатпассаң.
Қайтып алмақ болмас төгип зер менен.

Ләйли деп не жәбир еттиң Мәжнунге,
Залымлығын усар бир аш қузғынға,
Мақтумқулы айтар, исиң таланды.

Бул нәубет көплерден өтип калғанды.
Итибариң жоқдур, сөзиң жалғанды.
Дос қоймадың, жексен еттиң жер менен.

ХӘР СӨЗ КЕҮИЛ ХОШЫНДАДЫ

Кеүйил-тән ишинде патша.
Хәр сөз кеүйил хошындады.
Жети ықлымның тахтында
Хәр ким бир ис қасындады.

Таўлардың бәлент пәслиги,
Бәршениң тең емеслиги.
Дуньянын коши-көшлиги
Жаратқанның исиндеди.

Ким бар бул дуньяда қалған?
Маған ырас сизге жалған,
Бирақ, бири қара жылан
Ишкирнениң ишиндеди.

Тилла таж шаның басында
Беглер даулеттиң тусында
Адам аласы ишинде
Мал аласы гысындады

Тут кеўлиңди мудама хош
Дәўран сарайы қалар бос
Кундиз көрген ашна яр-дос
Ақшам жатсақ, тусиндеди

Дуньяның иси мың ғаўға,
Дегиш урып аққан дәрья
Ким билер бул гөне дунья
Я рәб неше жасындады?...

Мақтумқулы дәртим нобай
Әжел-оқ, пәлек-сары жай.
Бул дунья бир гөне сарай,
Адам оның қасындады

СУЙГЕНИҢ МЕНЕН

Ышқы оты хәўиж алып тутанар
Сенбес ярды қанша суйгениң менен
Қайта бастан дәрт атына атланар.
Хеш кетпес, есиктен куўғанын менен

Ҳаслы жоқ залымның дәртлери болмас
Мың тулки жыйналып бир бөри болмас
Дуньяда мәртлерден өтери болмас
Нәмерттен ис шықпас куйгениң менен

Мәртлер ел ғамын же роз ғамын жемес
Жигиттиң қадин өз ели билмес
Басына ис туссе қасына келмес
Елим яр болагөр дегениң менен

Балықшылар айтар салдан тойым жоқ
Нәмарт мийман көрсе айтар «уйым жоқ».
Адам баласына малдан тойым жоқ
Жақсы кийип жақсы жегениң менен

Айтың бул қара жер кай ұақта тояр?
Жаман нийет адам пейлин аздырар
Дуньяны кууыұдан сол ұақта тынар
Аманатын қайтып бермегин менен

Дунья ақылым жетпес, қандай есерсең?
Колсыз тутарсаңда, жипсиз асарсаң.
Пырағыдың тилин тийип кесерсең
Актон кейип жерге кирмеги менен.

ҚАЛМАДЫ

Залым пәлектиң жәбиринен
Ашықларда ат қалмады
Бул қара жердің пейлинен
Узақ өмир зат қалмады

Сум пәлектиң әндийшеси
Апатдур хәр тутқан иси
Тарқады ерлер кеңеси
Уллы жәмәәт қалмады

Дуньядан өткенлер алым
Өтпегенлер гөзлер малын
Бизден хеш ким алмас тәлим
Айтар нәсийхат қалмады

Әжел пәнже урса жанға

Қарамас гедейге ханға
Ашық кеуіл жоқ мийманға
Қонаққа хурмет қалмады

Тауымда музлады селлер
Ес кетип бугилди беллер
Мақтумқкулы аға-беглер
Изимде зурят калмады...

ИШИНДЕ

Пикир қылдым басымда
Ақылсыз жан ишинде
Жан хәм хақ санасында
Ет синир қан ишинде

Болса хақлық, қанаат,
Дуньяның мулки абат
Ғапыллықта, адамзат,
Қалдың әрман ишинде.

Нәпсиң айтар: "жутсам" дер.
"Кәрамат ис етсем" дер,
"Ишсем, жесем, жатсам—дер
Салқын хайуан ишинде".

Кеуіл, сен бир базарсаң,
Хәр иске бир қызарсаң.
Алсам деп қол созарсаң,
Көрсең дүкән ишинде.

Жайылар қанат-пәрлер,
Хақтың қудирети дерлер.
Ырысқы шөpler кептерлер
Аулақ қырман ишинде.

Бүлбил айтар: "не әрман,
Бәхәр келгенде барман.
Гүл ышқында сайрарман
Бағы-бостан ишинде."

Жарғанат дер: "я мәулем,
Не халларға түстим мен,
Бизди бул жақты күннен

Сақла пинхан ишинде".

Аласар айтар: "жолшыман",
Өпепек айтар: "елшимен,
Сулайманға саўшыман,
Бул кең жақан ишинде."

Безгелдек қус ҳайранда,
Бағар шай қус таманға.
Базда шығып сайранға,
Гезер лаўзан ишинде.

Тырна айтар: "ушарман,
Бағдадтан суў ишермен,
Ҳиндистанда қысларман,
Ыссы мәқан ишинде".

Байыўлы дер: "дәртим бар,
Мениң хәм өз қулқым бар.
Гөне тамда журтым бар,
Зары-гириян ишинде".

Ҳуўық қус айтар: "пақырман,
Ертели-кеш аҳ урған.
Ҳақ сәнасын оқырман
Шам-шәбистан ишинде".

Ләйлек айтар: "кетермен,
Үш шыбықты шатарман,
Уя қурып жатарман,
Ҳалым ўайран ишинде".

Лашын айтар: "хаўада,
Пәрўаз етсем нәбада,
Қонсам бәлент қыяға,
Қанатым қан ишинде".

Булдырық пыр-пырласып,
Алмабаслар суў шашып,
Ғазлар ҳаўада ушып,
Көзи умман ишинде.

Қумырылар ҳаўаз бенен,
Таўыс иси наз бенен.

Хақнус қус мың саз бенен
Шөл Ҳиндистан ишинде.

Тоты қуслар гүбирлеп,
Қылар ийесин ермек.
Адам тилинде сөйлеп,
Гезер инсан ишинде.

Кийик дер: "шөл көркімен,
Сәл нәрсеге үркемен.
Ылағымның дәртинен
Жүрегим қан ишинде".

Бәри айтар: "таларман,
Дүзде жалғыз шабарман.
Ырысқым аўлап аларман
Шөл—бәябан ишинде."

Ат айтады: "атым—ат",
Бахам бәринен қымбат.
Ким минсе, мәрт азамат,
Қалмас әрман ишинде."

Ябы дер: "сын жоқ менде,
Үстиме минген бенде.
Азабым көпдур күнде,
Аўыр мийнет ишинде."

Ешек айтар: "өмирим ҳеш,
Бир тынбайман ерте—кеш.
Сабан тапсам, ўақтым хош,
Ыссы-суўық ишинде."

Түйе айтар: "бозларман,
Жантақлы жерде отларман,
Боталарман мен мударман,
Сексеўиллик ишинде."

Жети ықлым бул дүнья
Хақтың хәмиринен бина.
Шөплер етер шүкирана,
Наўрыз әйям ишинде.

Кеўил айтар: "мен жаспан,"
Нәпси айтар: "тоймаспан".
Хеш бири көнбес ҳаслан,
Қойсаң хұждан ишинде.

Мақтымқулы, қайтеин,
Райымнан қайтайын.
Билгенимди айтайын
Ярыў-яран ишинде.

АШ ЕТЕР СЕНИ

Ишки сырың айтпа хәргиз нәмәртке,
Сырың елге жайып, паш етер сени.
Уры-гәззап пенен аўыллас болма,
Малыңнан айырып, аш етер сени.

Самсам адам менен отырма-турма,
Зинҳар нәмәрт пенен сәўбетлес болма.
Қадирдан достыңнан жүзиңди бурма,
Барсаң, төбесине таж етер сени.

Бир ғош жигит назалимге яр болса.
Яр жамалын бир көрмеге зар болса.
Арасында бир сум шуғыл бар болса,
Жақын достың менен қас егер сени.

Мақтымқулы, елге жайдым нәсийхат.
Зинҳар жаман менен болмағыл үлпет,
Берсе саған саадатлы бир перзент,
Қартайған шағыңда жас етер сени.

МАЛ ТАПСА

Қанаат гөзлеген инсаплы инсан
Ғалы хәўес етпес, шыпта, шал тапса.
Кимлер дүнья қуўып, болар сергиздан,
Және тапсам дейди артық мал тапса.

Жолдасың мәрт болса, исиң оңалар,
Қаўипли жерде қонған тез-тез оянар.
Қарақшылар кәрұан көрсе қуғанар,
Кеме минсем дейди, жекен сал тапса.

Кеўлиңди хош әйле, жүрме пәс етип,
Ғарры қыял етер өзін жас етип.
Ешегине тағар моншақ тас етип,
Бийшара шопанлар яқут-лал тапса.

Хәр ким жан қаўпинен ақылы хайран,
Жылан мылтықшыдан қутылмас аман.
Қарақулақты сүймес жолбарыс мудам,
Ағашқа құрт түсер бир кесел тапса.

Мәрттен тилек еткен наұмит болмас,
Нәмәрт ис питирмес, хәргиз қайырылмас.
Гүбелек от көрсе, түспейин қалмас,
Сынап-қызыл көрсе, шыбын-пал тапса.

Тәрбият тилеген киcи тән ушын,
Үй-ишиниң ырысқы, дастурқан ушын,
Ақ пулын сақласа қара күн ушын,
Кеўлин қатиржәмлер және пул тапса.

Мақтымқулы, дәўир бизден кешселер,
Тил табысар бизден туўған бәшшелер,
Ғақ—нағақтан дүнья жыйып нешшелер,
Сарп етерге жайын таппас, мал тапса.

ЖЕТИСТИМ

Сәхәр ўақта сайран етип гезгеним,
Қуп әжеп бир мәнзил жайға жетистим.
Тәўекел салына минип жүзгеним,
Ақыл хайран, бир сарайға жетистим.

Устасыз соғылған, жипсиз шатылған,
Қымбатсыз сатылған, қолсыз тутылған,
Қол тиймей тартылған, оқсыз атылған
Гезениўли бир оқ жайға жетистим.

Неше дослар көрдим, хайранда екен,
Қол жағада, жүги кәрұанда екен.

Щарқы пәлек жолы қайманда екен?
Жулдыздан жол жасап, айға жетистим.

Кеўлим кетти дослар ишкен шәрбетке,
Олар жүз сапада, мен мың хәсиретте.
Айралықта қалдым қайғы-ғулпетте,
Шәшмеден суў излеп, сайға жетистим.

Не дезде қуўат бар, не тәнде жап бар,
Бул исте не пайда яки зыян бар,
Не ҳесап, не санақ, не белли сан бар,
Киси билмес бир саўдаға жетистим.

Өз кеўлимди хошлап, тәселле берип,
Сум ышқының сәмен жорғасын сүрип,
Қол созсам усыңған шарапты көрип,
Иши патас ылай суўға жетистим.

Мақтымқулы дерлер мениң атыма,
Бир ақ урсам, әлем- жанар отыма.
Хәй, яранлар, ким жетисер дадыма?
Басым шықпас бир ғаўғаға жетистим.

БОЛМАС

Адамы бенделер малсыз болмасын,
Малсыз болсаң, жақынларың жат болар.
Қашар аға-иниң, болмас қатерең,
Дос қысынып, душпанларың шад болар.

Кендир жип белбеўи түспес белинен,
Мерекеде орын бермес төринен.
Ғариплер ат минсе,—ешек көринер,
Дәўлетлилер ешек минсе, ат болар.

Бир тилек тилесең, мүтәжиң питпес,
Дослар ықлас пенен ҳеш мирәт етпес.
Алтын сөз айтсаң да бир пулға өтпес,
Кеўлиң дизден қайтып, бәрха мат болар.

Гүрес бир абырай, урыс бир апат,
Кисини кемситпек саған кәсапат.
Акыллы адамға жараспас ғыйбат,
Ғыйбаткештиң барған жери от болар.

Мақтымқулы, шүкир әйлегил құдаға,
Өлим барабардур шаху—гәдаға.
Бийсабыр қул тез жолығар бәлеге,
Сабырлы қул бара-бара шад болар.

ЕЛЛЕР МЕНЕН

Бәлент таўлардың басында
Булыт ойнар селлер менен.
Ғош жигитке той-байрамды,
Не ис етсе еллер менен.

Тил билген жағы қарысты,
Тат басты алтын, гүмисти.
Нәмәртлер үйде урысты
Ҳиндистанлы пиллер менен.

Мың сағал улып шер болмас,
Пешше ызыңлап пил болмас
Шын бедеў танылмай қалмас,
Минсең ешек ерлер менен.

Мақтымқулы, ҳаққа бағар,
Жаманлар пейлинен табар.
Бел аўырмас, хәй ағалар,
Орақ орсаң тиллер менен.

НЕСЕҢ СЕН

Ҳасла сени көреалмадым, дилбарым,
Қумырымысаң, бүлбилмисең, несең сен?
Ғамлы кеўлим қыялықда алдандым,
Бағ ишинде бир гүлмисең, несең сен?

Қарақшыма, хожа-сейит кимбисең,
Сақый тутқан шарап толы жамбысаң,
Я жылмысаң, күндизбисең, түнбисең
Я аймысаң, я күнбисең, несең сен?

Мүшки-әнўармысақ жупар ийисли,
Шарқы пәлекписең ғалет жүрисли,
Дәрьямысаң мәўиж урған дегишли,

Айдын суўлы ийримбисең, несең сен?

Алтынбысаң, гүмисписең, зермисең,
Аршы-гүрси аспанбысаң, жермисең,
Ҳинжи-маржан, гәўҳармысаң, дүрмисең,
Я шамшырақ, рәўшанбысаң, несең сен?

Мақтымқулы, кеш намыстан, арыңнан,
Қол көтергил бул опасыз кәриңнен.
Жаҳан толы сен ғапылсаң ярыңнан,
Я мәсписең, дәлимисеқ, несең сен?

2. Узақбай Пиржанов аўдармасы

АМАНА КЕЛЕР

Мәрт боламан десең мәртке җамра бол,
Нәмәртлер мәрт көрсе амана келер!
Зар қылмақшы болсаң дәртке қулақ сал,
Байыұлы көп ушпас, ұайрана келер.

Рустем не болды дүньяны алған?
Мәртлерге мәрт болып даўалар қылған,
Жақсы жолдасына қыянат қылған,
Намыссыз жигитлер гүмана келер.

Нақыл бардур— "тән аўырса жан сызлар"
Тулпар қуйрық жалдан, қус пәрден тозар,
Түлки туўылған күн панасын қазар,
Соқыра қуйрық былғап майдана келер.

Ат байрақ, алаңда сүрсең сәменди,
Көңлиңде қоймас ол зәрре гүманды,
Жолдас етпе көңли қара жаманды.
Сырыңды паш етип дийўана келер.

Ханға жолдас болма, пейлиң азбаса,
Шақ қызыны алма, қудай жазбаса,
Хәр дем жургил, биреў жолын бузбаса
Қыйсық жолдан кетсең ямана келер

Ғәрип болсын мудар сениң сырларың
Олтур кеуиллесиң хәмде ғардашың
Жаман кунге туссе бул әзийиз басың
Отға бирге жанар дәрмана келер

Қазылар бәдпейил узындур тили
Бир сөзи булдирер бир гурен елди

Ақсақал-байлардың азғанда пейли
Бир кеңес құрмаға Карунға келер.

Май ишип масс болып куним отирсем
Ханға арзым айтып қолым жетирсем
Көңлиме алғанды қолға келтирсем
Ғамда қалған көңлим даўрана келер

Пырағый басымның думаны кетпес
Буны март билерде нәмартлер билмес
Март жигиттиң қолы даулетке жетпес
Қайта бастан қыял армана келер.

ҚАРА КӨЗЛЕРИҢ

Себеп болды жанған жанға
Жаллатдур қара көзлериң
Жеткермес нурбат-амана
Жаллатдур қара көзлериң.

Перим жекке-жалғыз журме
Жаманлардың жузин көрме
Кирпиклерге шалып сурме
Апатдур қара көзлериң.

Жаллат көзлерин аман-аман
Дунья жузин кылдың думан
Ашықларға болдың арман
Рахатдур қара көзлериң.

Мақтымқулы яр арманы
Жылатар барше гулманы
Мусылманның дин ийманы
Жаллатдур қара көзлериң.

ҰАЛЫМА МЕНИҢ

Раҳим еткил я рәб қудиретли субхан
Ғарип ғамгун кешкен ұалыма мениң
Ақылым ұайран мен етермен пушайман
Билмесликтен кешкен салыма мениң.

Махшер кун болмасаң сен маған дәлде
Я рәб не болажақ ғалым сол кунде
Ийманым паяндоz болсын жолыңда
Захарлер салмағыл палыма мениң.

Дин қылышын урсам танде кушим жоқ
Мутажга нан берсем қолда зерим жоқ
Бир пақырман сеннен өзге панам жоқ
Бир таселле бергил кеўлиме мениң.

Тилесе тең-тусым басына алтын таж
Пақырлық мулкинде маған бергил пач
Әй, яратқан етпе нәмартке мутәж
Тилегим дус етпе залымға мени.

Бийшараман сеннен өзге кимим бар
Өзиң берген жанға жабир етпе жаббар
Мақтымқулы айтар қудиретли габбар
Илаҳийда бергейсең пейилиме мениң.

КЕРЕКТИ

Марг жигиттиң болса бир ашық көңли
Жақсылардан барыс-келис керекти
Егер болсаң бир елаттың патшасы
Озал бостан бир саадат керекти.

Дүнья деп көп адам куйип хам писер
Көбиси жас төгип, өкпеси исер
Шахлар қазнасына алтын уйилер
Гөззал тахқа лалы-забиржет керекти.

Озине сер салып қара ғалына
Кетер болсаң туўры кеткил жолына
Душпаның хам тусер болса қолына
Әўел баста бир мириўбет керекти.

Пәлек сениң болмас саўер гардашың
Кесапат-ипласдур тутқан сырласың
Адам улы паний дунья жолдасың
Кулер жузли қәдди- қаумет керекти.

Адам улы, басын бантдур бир гәрде
Туўылып қалыпсаң шықпас бергиде

Ғарип болған бир бийшара жигитке
Ғақтан медет хам ҳимаят керекти.

Пәлек өзин атар дунья сыртына
Әжелдиң кепинин орап басына
Ғақ сыйлаған марттиң көзде жасына
Елден-журттан бир ибадат керекти.

Ғасел банти болды арыф зибанда
Ойсыл қара арман етти данданда
Жер астында ажеп бейиш ырысқалда
Тирилерге абы-ғааят-керекти.

Пайдасыз куйдирдиң отқа көпжанлар
Айналды гардишлер өтти даўранлар
Парманлары раўан ханлар султанлар
Толы журка бир адалат керекти

Тапсам болсын басым қурбан мартлерге
Улықман шара тапсын келген дартлерге
Мақтымқулы айтар марден-мартлерге
Яратқаннан ийман-хуммет керекти

ЎАЙРАН КӨРИНЕР

Яранлар паний дуньяның
Ақыры ўайран көринер
Жан қусыны алдан тутар
Сум пәлек мерген көринер

Алдаўына туспе бугун
Тамырын тилер буўын-буўын
Көриңлер лолы дослығын
Кунбе-куннен жат көринер

Пәлек болмас миясарың
Нешше жерде дардесериң
Көр уғылсыз бенделердиң
Журты жоқ бийбат көринер

Көринсе жақсы ығбалы
Кун-куннен жетер кемалы
Ғош жигиттиң пес хаялы
Жанына жаллат көринер

Жақсы ярдың қойны аресте
Сийнеси мегзер жаннетке
Вадбашер қыз солекетке
Көзине перийзат көринер

Ләбинде шекери-қанты,
Мисли пырағыдур бәнти.
Қара ғарғаның перзенти,
Көзине сүүрет көринер.

Жарасар тиркис қатары,
Қатарында есирик нары,
Бир геданың минген ҳары,
Дәблесинде ат көринер.

Сауашта керекдур мәртлер,
Шер жүрекли алғыр гүртлер,
Жаўды көргенде нәмәртлер
Әззилеп рабат көринер.

Мақтымқулы дер бу демде,
Бардур үмитим кәримде,
Әжел жетсе ақыр демде.
Ийманым мурат көринер.

ТУҰРЫСЫ

Есит, перим, ашық болдым,
Мен әўел бастан туўрысы.
Бир көрмеге мейил болдым,
Көз бенен қастан, туўрысы.

Көңлимнің хошгәҳи сенсең,
Гүллән әлем шақы сенсең,
Жети пәлек мәҳы сенсең,
Сел раўан жастан туўрысы.

Жүзиң Зулейханың көрки,
Айланар пәлектиң шарқы,
Билинбес адамның парқы,
Сән менен сырттан, туўрысы.

Қыз алынар қалың менен,

Адам солар зулым менен,
Несийбедур өлим менен —
Тынар тәшүиштен, туўрысы.

Тиллер жақсы-жаман шашар,
Ҳәр кисиден дәўран кешер,
Намәрт жигит айыбын ашар,
Сыздырып тистен туўрысы.

Күндизге күн, кеше әптап
Дәрья ләби—олдур лебап,
Ишер болса нәкес шарап,
Қалармыш хуўыштан, туўрысы.

Ғалмағалдан бәле келер,
Жақсы, жаман бәри келер,
Биреў жылап, биреў күлер,
Күн шығар чәштан, туўрысы.

Қаблан гүрлер сай ишинде,
Торай жүрер ылай ишинде,
Ғарип болса бай ишинде,
Ағарар шаштан, туўрысы.

Пырағыға хәмра болсаң,
Жақсы сөйлеп кеўлин алсаң,
Жақсы менен ойнап күлсең—
Айыrmас хуўыштан, туўрысы.

АЙРЫЛДЫМ

Бүлбилем ахыў-зар шегип,
Таза гүлзардан айрылдым.
Көзден қанлы жасым төгип,
Ол сәўер ярдан айрылдым.

Ярға жарасар үш мүше,
Сыпатын сөйлерем әншә,
Ләби шекер, аўызы ғунша,
Ол зулпы тардан айрылдым.

Шийрин жанда жоқдур тақат,
Жәбри оның жанға рәхат,
Қашлары питнейи апат
Шәшми қунқардан айрылдым.

Айрылдым ғұмша-гүлимнен,
Шашы қара сүнбилимнен,
Хош қауазлы бүлбилимнен,
Шийрин гуфтардан айрылдым.

Дәли көңлимнің әрманы,
Бәрше гөззаллардың ханы,
Сегиз жәннеттиң бостаны,
Бақшасы бардан айрылдым.

Жерлери бар ойлы-дөңли,
Салқын суўлы, тер өлеңли
Ели—көклен, аты—Меңли,
Назлы дилбардан айрылдым.

Мақтымқулы, ашық мәстан,
Арнадым даңқына дәстан,
Жүрген жери бағы-бостан,
Алмалы нардан айрылдым.

НӘЙЛЕЙИН

Базарым тарқады, қардарым қалды,
Дүканым ийесиз қалды нәйлейин.
Рухсатсыз қол салды, уры тонады,
Барлығын сыпыртып алды нәйлейин.

Мәртлер намәрт болды, намәрт мәрт болды,
Гүртлер пешше болды, пешше гурт болды,
Журтлар ұайран болды, зиндан журт болды,
Сум пәләк лашкерин салды, нәйлейин.

Ашықлардан өтти ышқы хәўеси,
Тартылды, жазылды дозақ пердеси,
Таўдан асып қызыл бастың ордасы,
Гөззал елим ұайран етти, нәйлейин.

Яр-ярдан айырды, мәртти елинен,

Дәрьяны құрғатты, тауды селинен,
Бағды сәрүисинен, бүлбүл гүлинен,
Қан жылайып жуда болды, нәйлейин.

Көрсетпеди көзим көрки хөнерин,
Ата-енең алды кеуилим ықрарын,
Хәр күн ашты-кул-ғырнақтың базарын,
Намысым базарға салды нәйлейин.

Мақтымқулы, қолы байлаулы перийшан,
Әжеп дәстанымнан қоймады нышан,
Зинданда отырды пирлер хәм ийшан,
Түйем көп кәрұаннан қалды, нәйлейин.

ӨЗИҢДИ

Дәли кеулим бир сәўбетсиз кисиден,
Аўлақ тутып жырақ әйле, өзиңди.
Сүйгенди сүй, сүйгенге сен жолдас бол,
Сүймегеннен жырақ әйле өзиңди.

Қайда намәрт кетсе хызмет питирмес,
Қадир билген мәрт баҳасын кетирмес,
Суғанаққа сыр айтсаң иште сақламас,
Сырлас болма жырақ әйле өзиңди.

Қыйсық киси зер берседе, хас болмас,
Сен шыныңды айтсаң, онда ырас болмас,
Қол қаўсырып арзың айтсаң дос болмас,
Дәртлес болма, жырақ әйле өзиңди.

Мақтымқулы, даўа әйлегил дәртке
Жаным құрбан сөз таныған шын мертке.
Аўзы күлген, көңли бузық намәртке.
Жолдас болма жырақ әйле өзиңди.

ГӨЗЗАЛСАҢ

Күн қанжары көктен жерге енгенде,
Күнге қарсы туўған айы гөззалсаң.
Уста Жаббар иси, Сең жап жуппеси
Испиханда курылған жайы гөззалсаң.

Шашбауың ушының сымдур түймеси,

Үстиңе ел қонса, гүман көшпеси,
Аўзың абы-қаят, замзем шәшмеси,
Айналбақы суўдың ылайы гөззалсаң.

Қызыл десем—қызыл, көк десем—көксең,
Ҳиндистанда—шекер, Балқарда палсаң,
Ышқыда ашылған бир таза гүлсең,
Юсуп-Зулейханың тайы гөззалсаң.

Хәрким күшли болса оны пир дейди.
Дәртли қулдың дәрманыны бир дейди,
Қаўынның жақсысын сағал жер дейди
Ығбаллы бендениң пайы гөззалсаң.

Ҳаўазың Шын-Машын таўдан асады,
Сени көргенлердиң ақылы шашады,
Ҳиндистанның иреңки қызыл матасы,
Сурайы шылымның найы гөззалсаң.

Мақтымқулы, халықтан сырын гизнесе,
Тислерин сындырың жалған сөйлесе,
Әўелде, ақырда әйям гөзлесе,
Ғарийп бийшараның пайы гөззалсаң.

ДӨНДИ

Ая, дослар адам бәри,
Хәр бири бир кәрге дөнди.
Қарун киби жыйып малды,
Барлығы ҳаярға дөнди.

Харам жыяр болды байлар,
Тутылар күн, гөззал айлар.
Бизиң бул әширетли жайлар,
Кул, ғырнақ базарға дөнди.

Таўларда бәнт болды селлер,
Еспей қалды салқын желлер,
Гүрген, көклен әжеп еллер.
Жол үсти гүзарға дөнди.

Тилла тахтта қапылар,
Дәўир айланып жабылар,
Ийшан молла, пир, суўпылар,

Иләхат хазарға дөнди.

Дауһасыз қалды көп дәрәтлер,
Ұайран болды көшки, журтлар,
Атқа шыққан бизиң мәртлер,
Зинданда бийшара дөнди.

Жүрген болмады сауапқа,
Ҳарамға дөнди кассабы.
Сәхәр шағы ескен саба,
Нәйлей енди нарға дөнди.

Нәйлей, күнбе-күннен жаман,
Ел-журтымды басты думан,
Мәрт астында әжеп сәмен,
Көриң, бул күн хәрға дөнди.

Көңил айтар көрип-көрип,
Ақыл танып сорап-сорап,
Гейбир мәртлер мойын бурып,
Намәртке әсирге дөнди.

Уятты қойды жауанлар,
Намәрт болды шоқ мәрданлар,
Ел ишинде шахлар, ханлар,
Айры тилли марға дөнди.

Бир сез дедим билсең, баяқ
Соннан жермен болдым таяқ,
Надан ҳарам, суўпы-саяқ,
Сәлле орап, пирге дөнди,

Жақсылар үстинен атлап,
Пулы таўсылғанда датлап,
Бийхуўда тәңирди ядлап,
Ырайдан қайтып гөрге дөнди.

Ақылдан айрылды баслар,
Дәрья болды аққан жаслар,
Ҳақ бермеген "кәтқудалар"
Ақыл айтып, дилуарға дөнди,

Ерип дур таўлардың тасы,
Намәрт болды мәрт тардашы,

Мақтымқулының көз жасы,
Ол теңиз-Хазарға дөнди.

ОЯНБАС

Ая, дослар шөккен бахтым,
Кеше-күндизи оянбас.
Мийуесин төккен дарақтым
Наўбәхәр-жазы оянбас.

Әй, яранлар, мусылманлар,
Не пәкизе өтти жанлар,
Ылай ишине шөккен жанлар,
Көллерим ғазы оянбас.

Солыпдур бағлардың гүли,
Желпимес Хазардың жели,
Закгун болды араб тили,
Ҳинди қаўазы оянбас.

Теңи-қурбым, досты-яран!
Пәлек, баўырым етти ўайран,
Мақтымқулы пәний жақан,
Жер-ишер жаннан тойынбас.

ҒАРИПЛИК

Пәлек сеннен бир шикаят етейин,
Күн-күннен сүйрелип келди ғариплик,
Енди арзы-қалым саған айтайын,
Аңым алып, баўырым тилди ғариплик.

Биреўден тилеген мүтәжиң питпес,
Бул көңил арзыўы хешжаққа жетпес,
Қалыңа рәхим етип, байлар қол бермес
Қадемимди қыя салды ғариплик.

Байлық бир қол кири, жуўылса кетер
Ғарип ушын ашлық өлимнен бетер,
Барлар қолын созса хәржаққа жетер,
Хәсиретің аяқтан шалды ғариплик.

Тең-тусың көргенде бурылып кетерсең,
Жоқшылықты ойлап күйип-писерсең.

Сөзиң итибар болмас өзиң "есерсең",
Қатарда қуры сап қылды ғариплик.

Байлардың қапысы берикдур-шаддур.
"Аш"десең ашылмас байлаўлы, бәнтдур.
Тилиң мүки болар, қолың бағлыдур,
Ар-намыс, ҳаяны алды ғариплик.

Мақтымқулы, көңли ғамлы болмағыл,
Зинҳар алла атын ҳеш умытпағыл,
Сақаўатсыз байлардан үмит қылмағыл
Елге келген ғаплет болды, ғариплик.

БЕЛЛИДУР

Ҳәр басы шашлыны қатын деменлер,
Қатын солдур, сыяғынан беллидур.
Кир сақламас ҳәм баласын ҳәм өзін,
Қасы, көзи, қабағынан беллидур.

Бир пара қатынлар ақылсыз, ақмақ,
Ҳәр сөзи ериниң жаныны жақпақ,
Не ҳәжет ериниң жүзине қарамақ,
Ҳайўан сыпат қылығынан беллидур.

Жаман қатын маңлай шашы топ болар
Сөйлегенде жаман сөзи көп болар,
Есигиниң алды дизден шөп болар,
Артпас күлин ошағынан беллидур.

Тәрийпин айтайын жақсы жананның,
Жақсының қадириң билгил, сен оның,
Тайындур келгенде ас пенен наның
Шын кәйўаны дастурқаннан беллидур.

Жақсы қатын күлер ериниң жүзине,
Мың жан қурбан оның ҳәрбир сөзине,
Ара берер дәрғайына, өзине,
Қазанынан, табағынан беллидур.

Мақтымқулы, қолыңды тарт ҳарамнан,
Ийманыңа нуқсан келер зыяннан,
Жақсылықты үмит етпе жаманнан,
Болар бала бес жасынан беллидур.

ҚОР ҚЫЛДЫ

Әя, дослар, дәли дүнья,
Яқшы күнлерим қор қылды.
Еки жүзлі долы дүнья,
Шады қуррамым зар қылды.

Әўел керек яр жигитке,
Дос табылмас дар жигитке,
Ҳаслы жекке ҳәр жигитке,
Залым пәлек, гөр, зор қылды.

Кимим бар еситсе дәртим,
Түлки болды көкжал гүртим.
Ұайран болды гөззал журтым,
Қызылбас тары-мар қылды.

Қолдан кеткендур дәстаным,
Мисли тәннен шықты жаным,
Көзи жаслы Меңлиханым,
Жүрегим ишрә нар қылды.

Атсыз қалды күшли палўан,
Бундай болды, нәйлей заман,
Өзин қадирлейип жаўан,
Қалбимди көриң мар қылды.

Мақтымқулы, тый тилиңди,
Бүгерлер ийип белиңди,
Ҳәсиретке қойма елиңди,
Бәршеси итибар қылды.

БОЛАРСАҢ

Бәлент таўлар, бийик пен деп буўсанба,
Ериген бир уўыс зердей боларсаң.
Терең дәрья айбатыңа қуўанба,
Ұақтың жетсе, қурып, жердей боларсаң.

Таўлардың арысланы қаблан-барысы.
Пил, пешше тең болар ақыры бәриси,
Балық сен, Жәйхунның, Нилдиц еркеси,
Өт қақпай қалаштаң журдай боларсаң.

Қыямет қурылар десең каяқта?
Зауал бардур жөнсиз урылған таяқта,
Залымлар қор болар қалар аяқта,
Ғарип сен жылама шердей боларсаң.

Жақсы бедеу минип, қу жанан қушқан,
Бирге кеткен барма, бақыйға көшкен?
Ұақыйқат намәртдур иймансыз кеткен,
Ийман менен барсаң нардай боларсаң.

Жақсылар жанында жүргил сен өзиң,
Дүр болсын мудама сөйлеген сөзиң,
Алымларға ерсең ашылар көзиң
Наданларға ерсең көрдей боларсаң.

Улықмандай ҳәр истиң шарасын көрсең,
Рустемдей дәулерди пәрманға салсаң,
Искендердей жердиң жүзини алсаң
Жерге жексен болып-жердей боларсаң,

Мақтымқулы, билгил тумлы-тусыңды,
Орнын билип сарып ет, болса асыңды,
Кәмил тапсаң қой жолына басыңды,
Ер изинде гезсең, ердей боларсаң.

ӘРМАНЫМ ҚАЛДЫ

Зибайда нашарым, тыңла!?
Қалбимде әрманым қалды.
Көз жасымнан ағыздым қан,
Қар жерге каным тамды.

Бүлбилем шекмишем зары,
Тарқады ышқың базары,
Урылды ҳижран қанжары,
Зарлап Меңлиханым қалды.

Өткен күнлерим түс болып,
Гездим елимнен даш болып,
Көриң, жәсәдим бос қалып,
Ләхәт ишрә жаным қалды.

Күнбе-күннен дәртим артып,

Жүрмедим жаҳанда жортып,
Зәхмет шегип, җазар тартып,
Дүзгеним дәстаным қалды.

Залым пәлек қапа-пәлек!
Көп жанларды қылдың хәлек.
Ләле, зәмин, аспан мәлак
Ұах, мағы-табаным қалды.

Мақтымқулы, қара жүзиң,
Тыңламаслар зарың, сөзиң,
Зибайдам, жасласаң көзиң
Қардарсыз дүканым қалды.

ДАШ ҚАЛДЫ

Не заўқы-сапалар жигитлик билен,
Бәхәр болып кетти, бизден даш қалды,
Ғаррылық жетисти мың ғулпет билен,
Мийзан жетти, җазан келди, қыс қалды.

Өмиримнің қалмады бир зәрре шады,
Ғеш кимсә еситпес ахыў-пәряды,
Жисмим кәбап етти айралық оты,
Жүреклер қан болып көзде жас қалды.

Ғәрбир қулға сум айралық салынды,
Жисмин җазан урды гүллери солды,
Қазнасы қулыпланды үйи таланды,
Не онда бир ақыл, неде хуўыш қалды.

Қойды мени жүз мың җазара пәряд,
Түним узын болды таң атпақ мусаллат
Ғусса билен күн кеширмек машақат
Не жанда парахат, я бир әйш қалды.

Айралық ништери көп җазар берди,
Иренжип ғам шектим, тәним сарғайды.
Ғусса билен шаш-сақалым ағарды,
Не рухта шад, не көңилде хош қалды.

Мақтымқулы, исим қыйлы-қал болды,
Сум айралық пенен тилим лал болды,
Билмедим не саўда, нешик ғал болды,

Жан тәннен айрылды, қуры лаш қалды.

ЯРДЫҢ ЯҚШЫСЫН

Қауынның жақсысын шағал жер болса,
Намәртке дус еттің ярдың яқшысын.
Ұақ хәркимге қайыр-дәулет бер болса
Патшаға бағыш еттің зердің яқшысын.

Бийнамысты дәрттен аман әйледің,
Барған жерин мейлис-мәкән әйледің.
Тырнакөз мәсгәнин умман әйледің.
Ұиндиге бағыш әйлеп жердің яқшысын.

Ақыл кесер, көңил гезер хәр бапта
Дүр—гәуһәрды бәнт әйледің гилт-қулпқа,
Бедеуди парсыға, тилди арабқа,
Бағыш еттің бады-самал яқшысын

Перийлер ойнаған әжеп шағларда,
Гүл, бүлбил бәнтидур Әрам бағларда,
Қара таслы, қудирети көп тауларда,
Мәкан әйлеп, қойдың, қардың яқшысын.

Күлген жылар болды—бауырын бос еттің,
Ақлын алдың, герең әйлеп ләш еттің.
Мақтымқулы, дер не әжеп, ис еттің?
Жаманға дус қылып ердің яқшысын.

ЖОЛЫН АҢЛАМАС

Ұинди жуда түссе көлиги пилден,
Өткен күнин, жүрген жолын аңламас,
Қарун айра түссе, қашса пейили,
Көзи тоймас дүнья-малын аңламас.

Ақсақ айра түссе, таяқсыз қалса,
Жол аңламас соқыр жолдассыз болса.
Мәрт жанғанда тауға ауызын салса,
Қара тасты, думан, селин аңламас.

Көп қутайытпас әжел туурылап келер,
Аңламас үлести дус келсе есер,
Күйип-жанған адам көзден билинер,

Не шайтан, не ерен парқын аңламас

Щарасыз ашықдур, машық даш қалса,
Жүрек жанып, соқыр көзден жас келсе,
Мәрт жанында Жәмшид оған дус келсе,
Искендерди, Рустем, Залын аңламас.

Ығбал жатса, еки жақан қапылар,
Қайыр еткенлердің жолы жабылар,
Мәрт көңлинде бирде кемлик табылар,
Салар қылышын, оңлы-солын аңламас.

Мақтымқулы, тилге дәстан келтирдим,
Хәсирет пенен күн, айымды өтирдим,
Арзы-халым арзыманға жеткердим,
Өтер кетер, айын-жылын аңламас.

ДӘРТ БОЛДЫ

Кеуил бердим бир бийұапа махбуба,
Қолдан кетти, дағы жанға дәрт болды.
Ашық дейди: бақмасман ол жананға,
Жол үстинде түсти көзим төрт болды...

Билип турып еттим исимди зая,
Ығбал тулпарыны батырдым ылайға,
Я бир мәртке дус ет, яки қудайға
Бенде иси келиспеди арт болды...

Туйғыным тор болып қашты саятдан,
Кеуил ғамға толды жүрек хәм отдан;
Қорқарем яр бизди шығарар ядтан,
Басқа жерде мөкан тутты журт болды...

Сонам услатпады, салдым базымны,
Лашын күүды, ғарға алды ғазымды,
Сонша ғалаұйтқа урдым өзимди!
Арман-берман гездим, алдым гүрт болды...

Мақтымқулы, жүрегимде дәрт турар.
Ким көрипти қоянлардан гүрт дөрер?
Әй, яранлар, мәрт жигиттен мәрт дөрер,
Намәртлерден дөрер қашан мәрт болды?

ЛАЛА КЕЛТИРЕР

Аспанның жүзлери минаўар болса,
Зәмийин жасыл кийип, лала келтирер.
Қуда буйрығынан айрылған жаўан,
Ойнасынан ҳарам бала келтирер.

Озал аққан жерден ағар-мыш арық,
Өзин сүйгенлердиң танабы жүйрик,
Мәрттен ашна тутсаң абырай шерик,
Намәрт жолдасына ҳийле келтирер.

Ҳәр ким өз атына мөҳир соқтырар,
Жазылған тағдирди кимсә буздырар?
Еки адам мақтаса бирди аздырар,
Таяқ бир тентекти жолға келтирер.

Мақтымқулы, гә дойырсаң бир ашшы,
Мәлимдур табарсаң бул жерде ҳажы,
Неге мәртлик етсе адам бийўажы,
Ҳәр мәжилисте жүз жол тилге келтирер.

ЗЕР БОЛМАС

Бәдхасылға жапа шекпек ҳеш гәпдур,
Мыс ҳәр неше жалтылдаса зер болмас.
Ҳәр қанша сынасаң тартар ҳаслына,
Ҳәр қузғын, ғарғадан бир кептер болмас.

Ҳәр саҳрада жатқан бейит болар ма?
Кербаладан ғайры шейит болар ма?
Ҳәр шашын өсирген сейит боларма?
Ҳәр жулдыр кийимли қалендер болмас.

Ҳәмза мен дегенлер Ҳәмзаға жетпес.
Тутса жылаўынан сыратдан өтпес,
Ҳәр жамға қараған Жәмшидке жетпес,
Ҳәр басқа пәр шанышқан Искендер болмас.

Әбиўталып болып шығар сыратқа
Кимсе динге кирмес латы-манатқа,
Кеўилим истер арша үстинде ҳаятқа,
Саҳра қамысынан найшекер болмас.

Мақтымқулы тилиң сақла дақанда,
Сениң не исиң бар, жақсы-жаманда,
Мен дилўарман деген көпдур жақанда,
Ҳеш ким ша Аббаздай суханбер болмас.

ЖАРАСПАС

Хош тәмизли бег улының нешшесин,
Мал орнына айдап салмақ жараспас,
Әскердиң әнжамын, елдиң көп исин...
Наданның улына билмек жараспас.

Егер хабар алсаң гәптиң тейинен,
Тыңласаң айтайын жүрек төринен,
Алымлар жанында дүнья көркинен,
Сөйлеп бийәдеплик қылмақ жараспас.

Жақсыдан жаман ис шықса болар таң,
Ақыл-көрикти алла қоспасмыш бир тең,
Бахыт дәрья болмас, шор суўға ҳәршең,
Кеўилдиң көлине толмақ жараспас.

Ҳәр сөзим бир дүрдур кәмил болғанға,
Дуўа етпек дәлиликдур өлгенге,
Шөлде гезген қузғын менен қуланға,
Әжели жетпейин өлмек жараспас.

Ҳәркимниң нийети-жолдас ықласы,
Соған ылайық ашық ҳақтың дәргасы,
Бир жерге жәм болса жақан дәрьясы,
Гүмгүм ордасына толмақ жараспас.

Мақтымқулы күйди жаным парт болып,
Бул дүньяға келген кетер мат болып,
Өзин билмей, ойнап-күлип шад болып,
Аза түскен жерде күлмек жараспас.

ИСТӘРӘМ

Әўел баста қадир алла,
Сеннен бир кәрам истәрәм.
Бадам қабақ, алма жүзли,
Бир зийба сәнем истәрәм.

Тәңирим бермесе нетейин?
Бас алып қайда кетейин?
Отырып-турысы әдепли
Қаслары қалем истәрәм.

Өзине хұрмет арттырған,
Елдің хызметин питирген,
Қабағын шытпай отырған,
Көзлери күлген истәрәм.

Жигирма жас өтти меннен,
Хәз етпедим дүнья сеннен,
Тили шийрин, ләби қандан,
Кең қушақлыны истәрәм.

Пырағый келдим жақанға,
Бир яр бергил ақылы-дана,
Түстим дым билмес наданға,
Қадирымди билген истәрәм.

ҚАЛЫППАН

Жақиллық хәўижи асты басымнан,
Мен ол йоштан оңашада қалыппан.
Бир ғамға тап болдым, кеттим хуўышымнан
Бул дәрт пенен толы болып қалыппан.

Басым жүз хәўесте кеўилим тасқанда,
Ййримге түсиппен дәли тасқында,
Нәжд таўи гезген Мажнун ышқында,—
Жанған отлы Ләйли болып қалыппан.

Жигитликтің паслын қысқа жетирдим,
Кәмиллик қайығын суўға батырдым,
Хайран болып қалдым ақылым кетирдим.
Тири едим, өли болып қалыппан.

Бул дүньяны баратырған кеш билдим,
Исин түлки билдим, өзін пуш көрдим,
Алдын ойын көрдим, соңын хеш билдим,
Халық ишинде дәли болып қалыппан.

Мақтымқулы паш әйлегил сөзиңди,
Пәлек түни жумбай турып көзиңди,

Бурын ғырыс—жас билердің өзиңди,
Енди билсем кәтқуда боп қалыппан.

БОЙЛАРЫҢА

Жүрсең, ярым қуғанаман,
Сәрүйи қаўмет бойларыңа.
Гүлден липас жарасыпты,
Қадди-қаўмет бойларыңа.

Мен бүлбилге әйлеп хазар,
Алдың шийрин жаным нигар
Зулейхадан қалған зуннар,
Болсын хәжет бойларыңа.

Көрсем жүзиң, жоқ әрманым,
Сенсиз хазан урсын жаным,
Ығбалым, диним-ийманым
Қылсам хұрмет бойларыңа.

Ышқың менен мен дат әйлеп,
Кәр етиппен әдет әйлеп,
Өмиримше пәряд әйлеп,
Жетпес лахат бойларыңа.

Көрген ашық пидә болар,
Ел журтынан жуда болар,
Мақтымқулы геда болар,
Дин-кәрамат бойларыңа.

НАЗЛЫ ДИЛДАР

Назлы яр бийғам жатыпты,
Оятпаға қыймас көзим.
Көзлериме шөп атыпты,
Лалдур тилим, шықпас сөзим.

Аш нәзерим көрсем дейип,
Хызметинде турсам дейип,
Ынтық ләбден сорсам дейип,
Қарарым жоқ, шытпас жүзим.

Пырағый дер, калып пинхәм,
Сүрелмадым дослар дәўран,

Талұас урып жәсетде жан,—
Шықсам дейди ярға лазым.

ГӨЗЗАЛ ЯРЫМ КӨРИНБЕС

Турғыл Жәбирайылдан хабар сорайын,
Не себептен гөззал ярым көринбес.
Телмирип қапыңа күнде барайын,
Әхди-пәйман ол ықырарым көринбес.

Пәлек әсиясын бийқарар қылмыш,
Намыстан айырылып қақдан уялмыш
Пәслер көтерилип, бәлент ийилмиш
Шырағым өшипти нарым көринбес.

Бақыллар мәрт болып, гедей шақ болып,
Мәртлер намәрт болып, пир диннен қалып,
Азанлар айтылмай, мешит жабылып,
Қақтан өзге бир қазарым көринбес.

Мақтымқулы, айтар бул не ҳикаят,
Журт бәри алымдур тутпас нәсият,
Аспаннан келипти зәминге апат,
Иса Мәти, Мәлик аждар көринбес.

МУПТАЛА ҚЫЛДЫ

Әя, дослар, пәлек жәбири,
Басымды муптала қылды.
Айырды жигер баламнан,
Кеуилимди пара қылды...

Өтти шады қуррам ұақтым,
Бузылды тилладан тахтым,
Жаңа жасарған дарақтым,
Қуұрап, қазан ада қылды.

Сум әжелге болмас шара,
Жәбиринен қалдым бул зарға,
Жүрегиме салды жара,
Ғарип жисмим пара қылды.

Енди бир дем қарарым жоқ,
Бу мәнзилде турарым жоқ,

Бу сөзден хеш хабарым жоқ,
Хабарсыз бийнаўа қылды.

Жанып пәрўанадек хәрдем
Жүрекке толтырып жүз ғам,
Қаддим—хам, көзимде жас—ләм
Бу жаныма жапа қылды.

Мақтымқулы, етер пәряд,
Арзыў-аўхалыма хайхат!
Пәлекниң әлгинән мық дат
Мениң бахтым қара қылды.

ЖЫЛАРМАН

Әй, яранлар өмирим,
Өтти дейип жыларман.
Толысқан ақлы-кәмалым,
Шашылды деп жыларман.

Кеткен қайтпас жолынан,
Қайтпас жаман пейлинен
Дыянат халық қолынан,
Кетти дейип жыларман.

Хәзир бизиң заманда,
Жаман сөзлер зибанда,
Зулым ислер жаҳанда,
Хәўижинде деп жыларман.

Бул әйямда бәдкарлар,
Хийле, тил менен алдарлар,
Қасы каман дилбарлар,
Кетти дейип жыларман.

Нешше сада тен-туслар,
Шайтан билигин баслар,
Жүзин бурып ғардашлар,
Қашты дейип жыларман.

Көриң пәлектиң ойынын,
Үзер алымның мойынын,
Нешше жанлар жер қойнын,
Қушты дейип жыларман.

Мақтымқулы дер мәртке,
Жаның бәнтдур, тән перде,
Бул басым сансыз дәртке,
Түсти дейип жыларман.

БҮГИН

Туўды аспанның Зухрасы,
Шын ашыққа дәўран бүгин.
Ашылды зәмин лаласы,
Ушбуў дүнья райхан бүгин.

Сайран етер шайда бүлбил,
Шешек атар шырмалып гүл,
Ашық болсаң буны яд бил,
Машық саған қурбан бүгин.

Тил сәнәўбар шекеристан,
Әлем жақан гүл-гүлистан,
Қойнын иши питкен бостан,
Ғош жигитлер бағман бүгин.

Гүл дәстесин терер болсаң,
Гүлшән иширә кирер болсаң,
Меннен хабар сорар болсаң,
Тоты сайрар рәўан бүгин.

Таўлар басын думан басқан,
Етегинде гүллер өскен,
Нәмәртти дар шегип асқан,
Әдил шахдан пәрман бүгин.

Ырза болар ел мәртине,
Шер аўын бермесе гүртке,
Шын ашықтың ол дәртине,
Пырағыйдан дәрман бүгин.

БӘХИМ ЕТЕР

Кимяны топыраққа шашсаң,
Топырақтан зер бәхим етер.
Хәр нәрсени жерге сепсең,—
Сепкениң жер бәхим етер.

Жақсы-жаман болмас мәлим,
Хәрким өз қалына алым
Жақанға от жақты залым,
Жыл-жылдан шер бәхим етер.

Жақсы адам жәбир етпес,
Жаман қысметтен кетирмес.
Мың қайғы бир ис питирмес,
Тәуекел нар бәхим егер.

Беримің болса хәр жерде,
Көрген саған болар бенде,
Бәдқылық адам жанында
Жақсылық ер бәхим етер.

Мақтымқулы, сөйлер сөзде,
Ғайрат атта, хая көзде.
Жыл-жылдан бул журтымызда,
Зулым артып, зор бәхим етер

АЛАР БОЛДЫҢ

Пәлек, пәлек, нәйләй, пәлек!
Көзде нурым алар болдың.
Көп жанларды әйлеп хәлек
Зинданыңа салар болдың.

Пәлек, пәлек, қыя бақып,
Жан аларсаң қанжар салып,
Көп жанларды отқа жағып,
Жалғыз өзиң қалар болдың.

Пәлек сениң нәмәрт гүртиң,
Ұйран етти гөззал журтым,
Отқа салып артық дәртим,
Ғәзеп әйлеп келер болдың.

Мақтымқулы, тутқын қусың,
Зинданнан қалдырмас басың,
Пәлек урыпты ғардашың,
Қахәр әйлеп келер болдың.

БИЗГЕ РӘҰАНА

Нәсип тартып, биз хәм түссек жолларға,
Айтың еллер болсын бизге рәўана.
Нуҳ бир қоллап ығар болсақ селлерге,
Пәтия бериң, нәзер тутып уммана.

Бәлент таўлар басын ийип өткерсе,
Саба келип, арзым ярға жеткерсе,
Бир қайырылып яр жуўабын жиберсе,
Хәўес билен исмин жазсам дәстанға.

Ғарипликтен көңилим пәс түсипдур,
Пәлек ойнап, ығбалымды сатыпдур,
Көзин жумып, әлем оғын атыпдур,
Келип орын таўып, кирип бул жанға.

Мәжнун болдым Меңлиханның отында,
Жанып-күйсем жоқпан оның ядында,
Пархат-Шийрин, Зухра-Тахир алдында,
Тәлим алып мен хәм болдым пәрўана.

Ҳинди қаллар ақ жүзинде ноқатдур,
Зар әйлеп шеккен аҳым нағрадур,
Бу ҳижраннан жүрек-баўырым парадур,
Ҳаўазасы толып оның Ийранға.

Мақтымқулы, умытпаған елиңди,
Сүйренлетпей, қысқартабер тилиңди.
Жол жүрермен дейсең, байла белиңди.
Безиргенлер кетер Мазандаранға.

ЖҮР БИЗ БЕНЕН

Кел, кеўил, ҳаққа тәўекел,
Ҳамра болсаң жүр биз бенен,
Яр жолына қадем қойсаң,
Абайлы бол-сери менен.

Аспанның көрки әнбардур,
Дүнья көрки гүмис, зердур,
Жәсат-топрақ: жан-жәўҳардур,
Алып болмас зери менен.

Суққардың пәри жетилер,
Көп таслар жырақ атылар,
Жигиттиң аты айтылар,
Қарындас, қостары менен.

Ғанийметдур ғардаш жүзи,
Даўадур қадеми-өзи,
Бир жарамас нәкес сөзи,
Барабардур нары менен.

Елиңнен кетсең әўара,
Боларсаң белли бийшара,
Қоңсы болсаң жалақорға,
Ситем әйлер зоры менен.

Бақыл байда берим болмас,
Мәрт сөзин пәтиўаға алмас,
Әрўананың жүги қалмас.
Жолға шықсаң нары мепен.

Нәйлаж қарап турғаннан,
Намәртке мойын бурғаннан,
Хәсиретли әмир сүргеннен,
Жатқан мақул гөри менен.

Пестиң нәзеринде турма,
Бақылдың жүзини көрме,
Герең менен сәўбет құрма,
Жолға шықпа соқыр менен.

Қуўанбағыл сыпатыңа,
Минерсең қахәр атына,
Дус болсаң жаман қатынға,
Өмириң өтер шери менен.

Мақтымқулы, жақын-жатлар,
Қане ол қадирдан атлар?
Дүньяға келген бар затлар,
Жексен болар жери менен.

ҚАЛДЫ

Адам улы жан шәхәринде,
Гөзле, изде қаның қалды.
Қаллаш болып сен жаҳанда.
Пәпийге бақ, тоның қалды.

Гүл шәқәрине түсти талан,
Ұайран болды көшки-қалаң,
Басың ашық, аяқ жалаң,
Пәлек қолда қаның қалды.

Қара таўлар, мен сырласың,
Ғариппен деп төкпе жасың.
Көтергил еңкейген басың,
Төменде думаның қалды.

Тор қурыпты жалғыз жанға,
Тең түспегил сен жаҳанға,
Көз тутарсаң дүнья кәнге,
Ол уялы суханың қалды.

Нәйлейин, сен бизден кеттиң,
Қайсы жайда мәкан туттың.
Ғариплерге жәбир еттің.
Кәпир сен, ийманың қалды.

Адам улы дегил сөзиң,
Бәнтдур ашқыл еки көзиң.
Қара иреңли болды жүзиң.
Мәгар сениң жаның қалды.

Пәлек айтар аман-аман,
Қолымдадур келген заман,
Тахтың ұайран, әй Сулайман,
Ол буйрық-пәрманың қалды.

Ғаплет иширә жатар болдың,
Ғам-қайғыға батар болдың,
Енди көргил өтер болдың,
Не әжеп дәўраның қалды.

Кетер болдың алдын баслап,
Қалды үйиң көзин жаслап,

Мақтымқулы, баўырын дағлап,
Изиңде табаның қалды.

ТАРТЫНАР

Меңлиханым қолын тислеп,
Бизден уялып, тартынар.
Гә таранып, Ұайран болып,
Бизден уялып, қашықлар.

Ашық, қулақ қойғыл сөзге,
Зыя-зулып жарасар жүзге,
Сүрме шалып қара көзге,
Бизден уялып, қашықлар.

Кийипти қызыл-жасылды,
Билмәм недур яр қыялы,
Сер салып яўмыт, ахалы,
Бизден уялып, қашықлар.

Ығбал шаппас жүрей десем,
Жоқдур малым берей десем,
"Аш жүзиңди-көрей" десем,
Айланып кетип, қашықлар.

Көрисейик, Меңлиханым,
Истиханым, шийрин жаным.
Пырағый дер, дин-ийманым,
Жеткермес яр, гә қашықлар.

ҚАЛМАДЫ

Залым пәлектиң қолынан,
Ашықларда ат қалмады.
Қара топырықтың дәстинен,
Узақ өмир зат қалмады.

Пәлек салды бул тәшўишти,
Апатдур ҳәр тутқан иси,
Тарқады ерлер кеңеси,
Уллы жәмәәт қалмады.

Пәлек не күн басқа салды,
Рәўшан-көзде нурым алды.

Гилен ладан алым болды,
Бизде нәсийхат қалмады.

Пәлек әйлеме баҳана,
Зулым еттиң геда, ханға,
Ашық көңил жоқ миймана,
Пирлерге хұрмет қалмады.

Таўымда бәнт қалды селлер,
Кетти хуўшым, бүкир беллер,
Мактымқулы айтар, жылар,
Изимде зүрият қалмады...

ӘЙЛЕДИҢ

Нәйлей, пәлек қапа пәлек,
Шад күнлерим аз әйледиң.
Қылып нахақ жанды хәлек,
Дәртлериме дуз әйледиң.

Пәс қылдың бәлент таўларды,
Қорладың әжеп шағларды,
Аспанда гезген зағларды,
Айдын көлге ғаз әйледиң.

Хан әйлеп ел паррашыны,
Босатып сен айдарханы,
Урып әжел қанжарыны,
Қайта бастан баз әйледиң.

Нухты сен бир дарға әйлейип,
Жүздирдиң ықлас әйлейип,
Жаз күнлерим қыс әйлейип,
Келип онда саз әйледиң.

Адасқанлар кирсе жолға,
Көңилдеги болса қолда.
Көзи жаслы Мақтымқулыға,
Писент етпей баз әйледиң.

КӨП БОЛСА

Ақылсызлар ақыл гөзлер, билсем дер,
Дана болған айтар: ақылым көп болса.

Мәрт жигитлер қылышына сүйенер,
Намәрт тута билмес, қолда шөп болса.

Алым қадирын билмес пәмсиз ладанлар,
Мүшкүлдур айырлып түссе дәнданлар,
Бийақыл жез аяқ, жуўға зенанлар,
Алдындағы исин қояр, гәп болса.

Сан бардур есапсыз болған пидалар,
Хәр күнин пикир әйлер жүрген гедалар,
Қазнасын толтырған бийқарар шахлар,
Күнде бир үйленер көңли шағ болса.

Дүнья бир дәръядур ағысы селлер,
Барлығы пуш болды, бос қалды көллер,
Түс суўытып гәп алыспас шын ерлер,
Бир сөз бенен жақсы досты шеп болса.

Кәраматлы медресейи-ағзамлар,
Жапты қапысыны кетти алымлар,
Гүл-гүлине келген түрли тағамлар,
Жарасады дастүрқаны бап болса.

Намәрт қорқар ғош жигиттиң атынан,
Отырар, айбынар мәрттиң пәтинен,
Дәртли қуллар шыпа табар қолынан,
Улықпанның қылған еми нәп болса,

Дәрт зият болмаса дәртли ықыранбас,
Әзелий бийақыл хасла ақламас,
Ғарийип болған Мақтымқулы еңиремес,
Жүрегинен ғам-ғуссалар дәп болса.

ТҮСКЕН КҮНЛЕРИМ

Тоғыз ай жатмышам анам қабызында,
Көз ашып дүньяға келген күнлерим.
Еңбеклеп ғаз турдым анам қолында,
Сегиз айда күлип жүрген күнлерим.

Биримде билмедим жақсы-жаманды,
Екиде таныдым ата-анамды,
Үш жасымда тәңирим берди зибанды,
Төрт жасымда тас атысқан күнлерим.

Бесимди өткердим ойынпаз билен,
Алты жаста куўаластым ғаз билен,
Жети жаста исим болмай саз билен,
Сегизимде тисим түскен күнлерим.

Тоғызымда бердим тәңири саламы,
Онымда қойнымда ҳақтың кәламы,
Он биримде туттым дәўет, қалеми,
Оқып-оқып мәни шашқан күнлерим.

Он екимнен кеттим он үш жасыма,
Он төртимде ҳәсер урды басыма,
Он бесимде кызлар енди түсима,
Он алтымда қайнап, йошқан күнлерим.

Жигирмамда мәстан-мәстан гезердим,
Жигирма бесте ғаним оққа дүзедим.
Отызымда атлар минип гезердим.
Отыз бесте хәўирден түскен гезлерим.

Қырқымда тоқтасып кесам толмышам,
Елиўде қолыма тәспи алмышам,
Алтмышымда пирге мурид болмышам,
Пайғамбар жасына келген күнлерим.

Жетписимде салмақ түсти диземе,
Сексенимде ғубар енди көзиме,
Тоқсанымда хуўыш қалмады өзимде,
Ақыл, хуўштан жуда түскен күнлерим.

Жүз жасқа жетирмей, аларлар жаның,
Узатып қояды, пишеди тоның,
Мақтымқулы, хамра болсын ийманың,
Жан жәсеттен айра түскен күнлерим.

ҮЙЛЕНГИЛ

Жигит ҳалың ғаррылыққа,
Салайын десең үйленгил.
Кәтқудалық әндийшесин,
Қылайын десең үйленгил.

Кәтқудалық қыйын жолдур,
Қайғы қартайтар, ғам өлтирер,
Жигитлик бир қызыл гүлдур,
Солайын десең үйленгил.

Дәске керек, көрпе-төсек,
Перзент бәнтиң, хаял дузақ,
Жүкке қолай бир боз ешек,
Болайын десең үйленгил.

Гезерсең ойнап, тартысып,
Қаларсаң дәртке тутасып,
Қайғыдан ғамға уласып,
Қалайын десең үйленгил.

Пәрман аларсаң өзиңнен,
Айрыларсаң жаз күниңнен,
Ада болмас дәрт изиңнен
Желейин десең үйленгил.

Ашып жигитлик думанын,
Қетирсең қайғы заманын,
Дүньяның жақсы жаманын,
Билейин десең, үйленгил.

Мақтымқулы, гезип хәр жай,
Етпедиң жақаннан пәрұай,
Пайғамбар сүннетин бәржай,
Қылайын десең үйленгил.

ХУҰЫШТАН АЙРЫЛДЫ

Ақылы барлар теўбе әйлеп сөзинен,
Көксин желге ашты хуұыштан айрылды.
Шалғышын көтерди зенан жүзинен,
Атқа шықты үйде истен айрылды.

Не әжайып күнлер өткен дәўранлар,
Не өтимли затлар, базар-дүканлар,
Атайы мергенлер, тоты зибанлар,
Қарақус, лашынлар, лашдан айрылды.

Ығбаллар жаттылар, қор болды мәртлер,
Аспан лерзем урды, гүмбирлеп жерлер,

Гөр болды моллалар зәбердес пирлер,
Қарыйлар қураннан, пештен айрылды.

Ұайран болды тажы-тахт көшкілер,
Сөнди, бауырын күлге басты ышқылар,
Яр дейип сергиздан пақыр ашықлар,
Қыпша бел, қара көз, қастан айрылды,

Зибаннан айрылды әжайып сөзлер,
Көрктен жуда болды не гөззал жүзлер,
Кирпиктен, қабақтан айрылған көзлер,
Пәрияд шегип, қанлы жастан айрылды.

Ақты көзим жасы Гүлзим, Нил болып,
Ауды есим, қалдым, елге тил болып,
Шилле-хәсет қар ериди сел болып,
Қара таулар қара тастан айрылды.

Кетер болды еллер бунда ҳар қалып,
Мәртлер опат болды, жылап яр қалып,
Мақтымқулы зуриятынан зар қалып,
Ақыл-хууыштан, сақал-шаштан айрылды.

ХӘР ЖАҚҚА

Ярсызлықтан жаман ис жоқ,
Көз салып гезсем хәр жаққа;
Әй, яратқан бир хәмра бер,
Көп машақат тийди жанға...

Бир яр бергил бойлы-сынлы,
Сай болсын, ақылы кемалы,
Көңли кең, сийнеси отлы,
Жүзи болсын көркем ғана.

Қадир билгеннен даш етпе,
Қадирсизге жолдас етпе,
Тил билмес бәле дус етпе,
Хақ көңил болсын түркана.

Қудирети күшлидур, көргил,
Дуға қылып қол көтергил,
Берсеңде тезирек бергил,
Мәлхәм болсын шийрин жанға...

Бойы келте пәс болмасын,
Хәдден асқан мәс болмасын,
Ақылсыз, нәкес болмасын,
Сада дил болсын түркана.

Жақсы хаял қолға түспес,
Ладан жақсы қадирин билмес,
Хаялсызда мәдар болмас,
Егер Сулайман болсаңда.

Дәрүйишлерге жолсызлықты,
Жигитлерге малсызлықты,
Қудайым хаялсызлықты,
Көрсетпесин мусылманға.

Мақтымқулы жансам-күйсем,
Инанбаслар, отқа түссем,
Хәәесим бар, бир яр қушсам,
Қалмайын арзыұ-әрманда...

БОЛМАС

Кел, кеуилим, сабыр әйле сыйын аллаға,
Яратқаннан хеш жасырын ис болмас.
Ырысқы бир мухтардур шақыұ, гедаға,
Қалем бирдур бунда жазған пуш болмас.

Бирнешелер жортар кеше жатпайын,
Бири үйде жатар жапа тартпайын.
Тағдири әзелден хәргиз тартпайын.
Гезген артық болып, жатқан хош болмас.

Бир ғош жигит ялған дүньяға келсе,
Қыйғыр қылыш, дастурқанда нан болса,
Ялғаншыда абырай иймана болса,
Жетпис, сексен жүзден артық жас болмас.

Кимселер дәулетли, кимселер ғарип,
Кимселер қайыр етип, закатын берип,
Кимселер өмиринше нан дейип жүрип,
Кимселерде төсек, дастық, ас болмас.

Мақтымқулы, бул күниңе шүкир әйле,

Алланың қудиретин көрип пикир әйле,
Ырысқы ушын ғам жеме, хаққа зикир әйле,
Озалда жазылған сеннен даш болмас.

ХОШ КЕТЕР

Көп нәмәртке мал берипсең сен дүнья,
Көзи көкте, қайғысы жоқ, хош кетер,
Қане ұапақ, отқа түсип жан дүнья,
Не бир мәртлер, жоқшылықта қор кетер.

Өз өмириңди сүрсең әлұан әширетте,
Соңынан әзиз жан қалар хәсиретте,
Ақмақлар бул жерде қалар ғаплетте,
Ақыллылар өз ғамыны жеп кетер.

Туұры болғанларға меҳрин иймедиң,
Бузықларға ат-тон сарпай кийдирдиң.
Парқы жоқдур сенде мәрттиң, намәрттиң.
Арыслан өтер, түлки жортар, шер кетер.

Пайда тилеп келген дүнья шәхринен,
Жанын берип қаўсап қалар қахәринен,
Дүнья мардур—ол жыланның зәхринен,
Түй төгилип, қанат қырқылып, пәр кетер.

Дүнья зендур— көп ойнаслы әри бир...
Бир өпкенде етин-қанын сорып жер,
Өлгеннен соң шахый, геда бәрибир,
Қара жер хәм үлесини жеп кетер.

Адам улы ялғаншының ялғаны,
Шын деп ойлар әгри бақып күлгени,
Ғам шекпе хәркимниң буннан алғаны,
Қарыз малдур тағы қайтып бер кетер.

Мақтымқулы күшли менен таласпан,
Қайыр ет, кайырсыз иске шатаспақ,
Жақсы-жаман сөзим көпдур, қалыспан,
Хәрким өз билгенин айтып, дер кетер.

ПАРА-ПАРАДУР

Яранлар, гәрдиши шарқтың әлинен,
Бул мениң жүрегим пара-парадур,
Жуўылдайды тәним Айюп тәниндей,
Киси билмес, бир ҳазарсыз жарадур.

Ғарип болған ғарип жерде жүреди,
Көзлеринен қанлы жаслар төгеди,
Ашық егер машығыны көреді—
Гүл-гүли ашылар көңли парадур.

Тухым сал, орарсаң, келдиң бул жайға,
Өмириңди өткерме бийхуўда, заяға
Нәзер әйлесеңиз ушбуў дүньяға
Келген кетер, турмас ески сарайдур.

Мақтымқулы, болды жигери бирян,
Жүрегине қан толды буў шәшми-гирян,
Ақыр илажсыз қалды жалбарып хәрян,
Рәхим еткен болмады бахты қарадур.

ЕЛИҢДИ

Кел, көңил, мен саған үгит берейин,
Жырақ қылма көрер көзиң елиңди.
Қадириң кетирме, орында сөйле,
Узатпағыл хәр накәске тилиңди.

Шақырылмаған жайда көринбе, барма,
Жәдигөй, суўпының жүзини көрме,
Пикир-қыялың дүнья-малына берме,
Қарунға усатпа тутқан пейлиңди.

Сөзине жуўап бер нәкас сораса,
Өзин жырақ әйле, намәрт жүр десе,
Бир ғарийп телмирип, жылап қараса,
Баха қойма, мутқа бергил малыңды.

Қорықпа намәртлердиң көп деп санынан,
Қара көрсе бәри кешер жанынан,
Иретин тап, жақын жүрме жанынан,
Бақыллардан жырақ әйле жолыңды.

Ақыллы бас көпдур, ақылсыз аздур,
Ишпе шарап, узақ ишсең аздырар,
Мәрт көңлинде мұдам бәхәрдур-жаздур
Мәжнүн киби суўға салма салыңды.

Мақтымқулы, ақыл басымнан ушты,
Ығбалым жатыпты, дәўлетим қашты,
Пир-қазылар пара тилеп қол ашты,
Ҳарам әйле, бирақ берме пулыңды.

СЕНИ СЫЙЛАМАҒАН ЖЕРДЕ

Иззет, ҳурмет, тәме етпегил,
Сени сыйламаған жерде.
Ақыл болсаң сөз айтпағыл,
Нәўбет берилмеген жерде.

Ҳаслы яқшылар умытпас,
Қуры ағашқа жапырақ питпес,
Ақыллы ер көп егленбес,
Қулқы бир сүймеген жерде.

Батыл болған арық ақпас,
Жаманнан жақсылық шықпас,
Ийт ысықлап, пышық бақпас,
Дастурқан турмаған жерде.

Қашсаң алдың жарға дөнер,
Гүл ашылса зарға дөнер,
Хызмет етиў арға дөнер,
Қадириң билинбеген жерде.

Намәрт көш үстинде ҳарлар,
Көпек ас үстинде гүрлер,
Саўаш қурып, қылыш силтер,
Душпан көрилмеген жерде.

Үй-ишинде ҳарға дөнер,
Муханнес бир нарға дөнер,
Түлки, шағал шерге дөнер,
Жолбарыс болмаған жерде.

Парасат қыл, соңын аңла,
Ғош жигиттиң сөзин ақла,

Мақтымқулы, тилин сақла,
Хабар соралмаған жерде.

ТӨГЕР

Ақмақ пенен сырлас болсаң бир саат,
Пинхан сырың сақлап билмес даш төгер
Хәмдам болсақ бир бийұапа яр менен,
Қайға менен даханыңнан тис төгер.

Бәдхасыл көтермес бес күн мәслигин,
Гүмгүмге жуттырмас әждар өз кебин,
Билгил, узақ болмас айыў дослығы,
Қахәри келсе, таўдан асып, тас төгер.

Бедеўди танымас ҳар баққан сәрўан,
Жомартты—ел таныр, әдилди—дийўан,
Атты—майдан таныр, иззетти—мийман,
Жомарт улы дастурқанға ас төгер.

Жигиттиң мурдды жанан, жарақ, ат,
Елге намыс келтиреді бийғайрат,
Аўылда төбелес болса бийдәўлет,
Мәрт улының тебесинен муш төгер.

Мақтымқулы, айтар жигитлер басы,
Мәжилисте көп болар оның сырласы,
Жәң ұақтында жигитлердиң сәрдары,
Ели ушын намыс пенен бас төгер.

ДӘРТ НЕДУР

Ақыл, көз хәм ығбал, ийман тертеўи,
Жуда болса, дәрман недур, дәрт не дур;
Ер жигиттиң болмас жүзде пердеси,
Ығбал жатса, намәрт недур, мәрт недур.

Яқшы дәртке түсер, жылар ямана
Намәрт қара көрсе келер амана,
Несип әйлеп минсе жүйрик сәменге,
Ақлай билмес, басы недур, арт недур.

Намәрт бузар гүрең елге бас болса,
Айыбын ашар өз елинен даш болса,

Есерсоқлаў ғош жигитке дус болса,
Салар қылышын үши недур, төрт не дур.

Рустем, Зал ат салды, атланып атын,
Не зыян ис етти, айтың ғайратын,
Арыслан қахәрленип салса айбатын,
Тура билмес, барыс недур, гүрт недур.

Мақтымқулы, айлан пәлектиң шарқы,
Танырсан сол заман дус келген нырқты,
Намәрттиң жанында жоқ ердиң парқы,
Өзин гөзлер, мәкан недур, журт недур.

КЕҰИЛ ЖАТПАС ҲЕШ

Алла аты менен тири болған кеўил,
Көзиң жумған менен кеўил жатпас ҳеш,
Кеўил бостанында шәмен таза гүл,
Бир ашылса турар, солып қалмас ҳеш.

Бар ишип-жегеннен саўлық мазасы,
Бар қуллықтан жақсы ҳақтың разысы,
Егер туўры келсе әжел қазасы,
Мың жалынған менен сөзиң тутпас ҳеш.

Жигитлер сөзиме бир қулақ асың,
Ялғаншыдан дослық тәмесин үзиң,
Қай тәрепте болса ышқыў ҳәўесиң,
Жатсаң, турсаң қыялыңнан кетпес ҳеш.

Адам улы бунда келдиң кетпеге,
Гөрдур сениң барар жериң жатпаға,
Кеўлиң күсер дүньяға тутқа болмаға,
Мәгәр бул ислерге ақлың жетпес ҳеш.

Әй, жақан мүлкинде гезген сәрәфраз
Бир бендемен, көп сөйлеп билгеним аз,
Жақан базарында пәлек қумарпаз,
Инсан оның менен ойнап утпас ҳеш.

Ишпек, жемек пенен табар тән маза,
Шийрин сөздур жан қулағына маза,
Ақыллыдан хош нәсият ақбаса,
Қара тасқа суў тийгендей жуқпас ҳеш.

Мақтымқулы, жас жигитлик жаз болар,
Жаны саўға мұдам сәўбет саз болар,
Жақсы күнлер көп болсада аз болар,
Жаман күнлер аз болсада өтпес ғеш.

БИР ИСКЕ ДУС БОЛДЫ

Теңи-тусым, хош жигитлер,
Хәрким бир иске дус болды.
Ғақ хәркимге бир жол берди,
Хәрким бир иске уласты.

Кимлер кирди ғақ жолына,
Жақсылық түсти пейилине,
Ким қылыш алды қолына,
Ким басқа иске бас бурды.

Нар, бедеўли беглер, ханлар,
Атланса толар майданлар,
Қылышынан төкти қанлар,
Қушақлап қара жер қушты.

Биз истәрдик уллы яран,
Несип бизге салды ҳижран,
Кими Ийран, кими Туран,
Ким Испахан, Тебриз асты.

Ғаққа аян болды ғалым,
Бул ис маған болмас мәлим,
Мақтымқулы, мениң жолым,
Ол дослардан айра түсти.

ДӘРТ БОЛМАС

Мәрт жигит мәрт ерден дөрер,
Намәрт әл-ғасыл мәрт болмас.
Гүрттиң көзинде от жанар,
Шағал, түлкилер гүрт болмас.

Сөйлегил билгениң тилден,
Бүлбил айра түссе гүлден,
Есит адам туўған елден—
Ғайры меҳрибан журт болмас.

Бул әлем әжайып болса,
Дүнья жүзи нурға толса,
Озал тәңри рәхим қылса,
Я тән, я жанда дәрт болмас.

Мақтымқулы, ақыл-хуышың,
Ақты көзден қанлы жасың,
Елиўге жетти ғамлы басың,
Буннан ғайры пәряд болмас.

КӘР МЕНЕН

Ғапыл адам ғам астында жатырсаң,
Өмириң өтти майда-шүйде кәр менен.
Дүнья мардур дастанып сен жатырсаң,
Ынжыларма бийғам жатқан мар менен.

Ийман айтар инсабыңды жутпағыл,
Көре-биле өзиң отқа атпағыл.
Дәрмансыз боп кешелери жатпағыл,
Еле шыдап жатажақсаң гөр менен.

Хәрян кетсең барар жериң гөр болар,
Қайыр етсең жатқан жериң нур болар,
Жақсы болсаң жайың жәннет хұр болар,
Жаман болсаң кўйдиреди нар менен.

Көзиң жумсаң сеннен айрылар малың,
Өлген соң не билсин тирилер халың,
Жақсы-жаман хәрне еткен хамалың,
Жоқ болғанша турар мудар бар менен.

Өмириңе налыма, өткенге жанба,
Малыңа қуўанба, мүлкиңе таянба,
Бунда бәд ис етпе арғы дүньяда,
Есап күни қайырың алар бар менен.

Мақтымқулы, туўры сөзге тән бергил,
Саўап буннан өтпес—тапсаң нан бергил,
Кеўилиң тапқан дос жолында жан бергил,
Не исиң бар тыныш жатсаң яр менен.

ЖАЛҒЫЗДЫҢ

Ағалар, дүньяның паяны болмас,
Басқа ис түскенде туўғаны келмес,
Мерекеге барып ҳеш кеўли толмас,
Әрман менен кешер салы жеккениң.

Бир жекке жигиттиң билинбес иси,
Қолында мал болмас, кеўилинде хошы,
Дастық қойып жатса, аўырса басы,
Көзинде қанлы жас толы жеккениң.

Жекке-жетим қайғы-ғамнан қутылмас,
Мейлислер қурылса, аты айтылмас,
Оның ушын ҳеш итибар берилмес,
Қайғыдур, ғулпетдур ҳалы жеккениң.

Барлы өлсе уллы елге аяндур,
Ғарип өлсе оның изи ўайрандур,
Бул ислерге ақыл-хуўшы ҳайрандур,
Қыйыр-шыйыр болар жолы жеккениң.

Мақтымқулы, бийпасырық сөйлеме,
Намәрттиң исинен қайыр гөзлеме,
Айтсаң айт, дәртинди, дегил гизнеме,
Ел-улысдур досты-яры жеккениң.

ЖАНЫ БОЛМАСА

Адам улы қуры топырақ,
Тән ишра жаны болма.
Қаратаўдың қадири кетер,
Сели, думаны болмаса.

Ҳақ пәрманы қуслар ушар,
Кимсе арақ-шарап ишер,
Ығбал жатар, дәўлет кетер,
Мешит азаны болмаса.

Хәр жигитте болса ғайрат,
Басын ийер болар қудирет.
Бадам қабақ, гөззал сүүрет,
Песдур каманы болмаса.

Хәр жигит үйинде хандур,
Намәрт—бас болмас зенандур,
Пирлер, суўпылар надандур,
Қолда қураны болмаса.

Узақдур биз жүрген жоллар,
Әжеп дәстан жазған қоллар,
Бир пул болар жүзде қаллар,
Күйген Мәжнүни болмаса.

Мақтымқулы, аўлақ жасар,
Мәжнүндүр Нежд таўға асар,
Тоз-тоз болар, ел дағысар,
Мәрт ерден ханы болмаса.

ТАППАССАҢ

Нешше исти ақыл менен жәм етсең,
Пәлек шашар бир кун есап таппассаң.
Бул жан саўлығыңда қайыр арттырғыл,
Жер астына түссең саўап таппассаң.

Жақсыға дарымас дозақтың оты,
Жақсыдан тәлим ал, болғыл көргенли,
Ораўлы пилледур әй адам улы,
Жылап-сықлап келсең сораў таппассаң.

Жигирма жасында ердиң не ғамы,
Жығар—таўды, тасты—еритер деми,
Бир күн өтер жигитликтің мәўсими,
Алымлар кем болып, әдеп таппассаң.

Дүньяны гешт етсең әреби ат пенен,
Өмириңди өткерсең перизат пенен.
Намазды оқысаң жәмәәт пенен,
Мешити жығылса, меҳраб таппассаң.

Мақтымқулы, көриң нешик йош болды,
Бир кеса мәй ишип, жанға нош болды,
Яранлар саў болса бир күн хош болды,
Хәр күн кеса толы шарап таппассаң.

КЕҮИЛ ХОШЫ

Кеуил бир беден шахыдур
Хәр сөз кеуил хошындадур.
Жети ықлымның тахтында,
Хәр бири, бир исиндедур.

Таулардың бәленти, пәси,
Қумлардың көшип қонбағы,
Дүньяның ағып дөнбеги,
Пәлектиң гәрдишиндедур.

Кимдур бул дүньяда қалған?
Маған шындур саған ялған —
Бир ақ бири қаражылан,
Хәр кимсәнің басындадур.

Дөгереги гәуҳар таслы,
Нар айбатлы керк ғардашлы,
Алтын тахт, алмас тажлы,
Дәу беглери қасындадур.

Айланар, көшер әйямлар,
Бузылар құрылған әйуанлар,
Күндиз көрген ашна жанлар,
Кеште жатса түсиндедур.

Үш есеси дәли дәрья,
Бир есе жерде мың ғауға,
Ким билер бул гөне дүнья,
Я рәб, неше жасындадур.

Мақтымқулы дер, қарайдур,
Әжел оқдур, пәлек жайдур,
Дүнья бир ески сарайдур,
Адамзаттың қасындадур.

КӨЗ БЕНЕН

Кимим бардур ярға арзым жеткерсе,
Ышқы отына жандым, күйдим көз бенен,
Келип қолы менен отым өширсин,
Мәгар сөнбес жауын менен муз бенен.

Келген кетти, келесиге журт қойды,
Ашналықты намәрт баслап, мәрт қойды,
Яр сийнемде дәрт үстине дәрт қойды,
Дәрт үстине бурыш қойыпты дуз бенен.

Машығым таптырмас, тапсам қол бермес,
Ығбалым оянбас бахтым хәм жанбас,
Жүрек мәўиж урмас, кеўилим кеншимес,
Яр жамалын көрмегенше көз бенен.

Бир дәртке жолықтым хеш кимсә билмес,
Ийса анбас, Луқман шарасын көрмес,
Үйрилерде, думан бастан серпилмес,
Хәр заман бир дәрт айтарман сөз бенен.

Хийле менен дүнья-малды жыярсаң,
Бир пул ушын жүз кеўилге тийерсең,
Дүнья-дәрья, тән—бир салдур ығарсаң,
Қырға шығып жатармысаң дуз бенен?

Бул дүнья малынан ким алды бир зат?
Әўели ғам-қайғы ақыры бәрбад,
Болажағың шулдур сениң адамзат,
Жоқ боларсаң топырақ пенен тоз бенен.

Мақтымқулы, не мәнзилдур турарсаң,
Журт кимиңдур аўыр мәжлис қуарсаң.
Қысмет болса қарыс жерге кирерсең,
Несип етсе алты қары бөз бенен.

ТУРМАС

Әй, яранлар бир ғайратсыз жигиттиң,
Мың жаман сөз айтсаң кәрине келмес,
Зинхар түспең намәртлердиң қолына,
Өлтирсеңде нахақ қанына турмас.

Сөз билмесең билгениңди айтпасаң,
Сөз сөйлесип сөз хаслына жетпесең,
Жай тартқанда туўры қарап атпасаң,
Ол оғың нышана жанына тиймес.

Мақтымқулы, сөзиң билгенге сөздур,
Билмеген адамға мәзи қаўаздур,

Адам бар мың түмен жедирсең аздур,
Бардур адам жеген нанына турмас.

САРЫП ӘЙЛЕР АСЫН

Хақ нәзерин салған бир сақый жигит,
Инсан ушын сарып әйлейди барыны,
Намыслы, ғайратлы, арлы ғош жигит,
Сауаш күни құрбан етер басыны.

Бир нешшелер гезер зербап тон менен,
Бир нешшелер гезер мәзи сан менен,
Адамзатты танып болмас сән менен,
Сынаспаса билмес киси кисини.

Жигиттиң абырайы жақсы зайыпдур,
Жақсы зайып накәс ерге ғайыпдур,
Жигитке қаллашлық гүлли айыпдур,
Тынбай гезер, билмес етер исини.

Мақтымқулы, айтсам ярдың сыпатын,
Таза дәптер алып жазсам сүүретин,
Дозақ нышанасы бир жаман қатын,
Хәркимге дус болса алар хуўшыны.

ЖҮРМЕЛИ БОЛДЫ

Әй, яранлар, мусылманлар,
Жәбирде жүрмели болды.
Нешше азап шеккен жанлар,
Жапаны көрмели болды.

Жақан кеңдур ғауғасы кән,
Арада күйди шийрин жан,
Үстимизде рәхимсиз хан,
Әўел-ақыр турар болды.

Айныпты көклен ханлары,
Таң болды бизге қаллары,
Қоймай алды бар малларды,
Көз тигип турмалы болды.

Мақтымқулы, аяма жан,
Қахәрге мин, кий ғазеп тон,

Хәдден асты бул залым хан,
Ақыр тор қурмалы болды.

ГҮМАН КӨРИНЕР

Бул дем ғанийметдур не ушын билмейсең,
Шықса дем кирмеги гүман көринер,
Бизден әуел келген кетипти буннан,
Жол узақ, қараңғы думан көринер.

Ақыл болсаң тутқыл бул жолда бир пир,
Брысқықа кепилдур алла мутабар,
Алтын, гүмис, яқут пенен лалы-дүр,
Ғақтан ғайыры, тамам зыян көринер.

Алланы умытып ақылың житирме,
Хәр демде әга бол, ғаплет келтирме,
Бийхуұда бул жайда өмириң өтирме,
Дүнъя ұапасыздур аян көринер.

Хожа, сейит патша сорамас таңлап,
Әшир-нәшир болса алады есан,
Ғарамға азап бар, ҳадалға саўап,
Бунда жақсы, онда жаман көринер.

Мақтымқулы, хабар алдым көргеннен,
Жоқдур хабар әуел кеткен кәрўаннан,
Тақла жалғыз жататуғын ол гәрден,
Ғардаш жылан менен шаян көринер.

БИЙҰАПЛАРДАН

Гөзлеп кеўил берме бийўапаларға,
Бил, ким ўапа көрди бийўапалардан,
Қойма өзиңди жөнсиз бул жапаларға,
Ким рәхәт таўыпты бул жапалардан?

Ышқың ҳаўазасын тыңла сыртынан,
Жаныңнан қаўип етсең барма әуелден
Сырласың ким болса ышқы жәбиринен
Бир хабар ал көрген мупталалардан.

Сөзим насийхатдур бир қулақ салың,
Бендеси мен сөзге қарыйдар қулдың,

Қырық ойнаслы қатын яқшыдур билиң,
Дауагер, жәнжелкеш кәтқудалардан.

Жатпа Мақтымқулы, әширетің сүйип,
Еле жатажақсаң сен кепин кийип,
Кимсәлер хожаны, сейитти қойып,
Тилек етер, кимсә қул, гедалардан.

БОЛМАСЫН

Әй, яранлар, мусылманлар,
Дәли кеулиң йош болмасын.
Және бир жақсы жигитке,
Жаман қатын дус болмасын,

Хәрким алса хақдан рахмет,
Қайғы кетер, қалмас мийнет,
Бийнаұада турмас дәўлет,
Ел-журт басшысыз болмасын,

Тәўсип, атын сазлағанға,
Жолдас болсын узағына,
Харам ишип-асағанға,
Узақ өмир жас болмасын.

Хәркимниң өз сийнесинде,
Ақыл көринер бийнесинде,
Еки достың арасында,
Жаман, бузық ис болмасын.

Хәр кисиниң өз зурияды,
Кеуил хошы хәм мурады,
Артсын жомарттың дәўлети,
Сықмарларда ас болмасын.

Алғула түссе кеуилге,
Уйқы келмейди көзиңе,
Еки ашық бир-бирине,
Жақын болсын, даш болмасын.

Сөзим айтылса хәр жерде,
Ақылы бар илер демде,
Бул басқа бир ис түскенде,
Көзде ләмли жасболмасын.

Ел ишинде өзін гөзлер,
Таў думаны бастан кетер,
Жигитке зыян тийер,
Намәртлер жолдас болмасын.

Сөйле хәй, ашығым сөйле,
Кел, қыяметинди гөзле,
Мақтымқулы, сырың гизне,
Хәр намәртке паш болмасын.

СЫН МЕНЕН

Гөззал алсаң алымларға қулақ қой,
Сыпатын сөйлесин жақсы сын менен,
Узақ жолға тусип намәрт жүрмегил,
Не ис қылсын қуры пышақ қын менен.

Намәрт теңин көрсе терис бурылар,
Бурылар да, жолын хәм айра салар,
Мәрт шыдамас саўаш болса атланар,
Себеп ар-намысын алар қан менен.

Намәртлерге дөнди заман ямана,
Мәрт қолына түссе қоймас амана,
Бақыл мурнын көтереди аспанға,
Харамнан жыйылған тиллә-кән менен;

Жақсы зат хәр жерде жатпас, жоғалмас,
Мәрт жанында саўаш болса туралмас,
Пуқараның ханға кеўили толмас,
Ғарип сен гезерсең қуры сан менен.

Саўаш болар ол күн намыс қорланса,
Жең душпанды жайрат, зәмин жарылса,
Машық жылар ашығынан айырылса,
Мудам муңлы болар қанлы күн менен.

Киси намыслдыдур сөз тийиссе пуштқа,
Накес оған дослық қылмас сериште,
Шейитлер қан менен барса-бейишке,
Сақыйлар барады дуз хәм нан менен.

Бай болып соқтырсаң алтын ғуббаны,

Бир күн билер хәмме аты-задыңды,
Жарлы түссең дәрхал ашар айыбыңды,
Дос болып жасасаң бийик хан менен.

Қане айтың маған ким жигит қоры,
Бир заман сөйлессең көпдур хазары,
Айра салыў— бул хәм пәлектиң кәри,
Сауаш қылып, ол аманат жан менен.

Сум айралық адамларға азапдур,
Ата-баба айтқан бул бир нақылдур
Сөйлемей отырыў билсең ақылдур,
Мақтымқулы хәмра болсаң дин менен.

МЕРЕКЕГЕ БАРМАС

Ишмерез адамнан нәмәрт яқшыдур,
Қауәтер әйлейип мереке бармас,
Дәндан—пана, зибан—дақан нағышыдур,
Ләб пенен қас хәр зийбаға жараспас.

Ақыллы аз сөйлер қорқар тилинен,
Намәрт айып излер туўған елинен,
Бүлбил айра түссе қызыл гүлинен_
Гүлин әрман етер, хәселге қонбас.

Көриң бул пәлектиң шөптей жайпаўын,
Сарплар ол шарқтың сауар қарыжын,
Мәрт жигитлер атар, салар қылышын,
Мың намәрт жыйналып бир мәрт болалмас.

Пәлек саўда етер жанға қарыйдар,
Ығбал терис айланар, әлем бийқарар,
Мақтымқулы, жүрегинде бир от бар,
Басқаларда мениң киби от жанбас.

ЕРДЕН

Хеш кеўил шадлығы шықпас,
Бир кеўил жықпаған ерден.
Жақсылық тәмесин етпең,
Жаманлық шықпаған ерден.

Хәрким елге беглик етер,

Келсе дәўран сүрип өтер,
Кәтқудалық жырақ кетер,
Жақсы сөз айтпаған ерден.

Жақсы, ел айыбын ашпас,
Көз-көреки ҳарам ишпес,
Яратқан кәрине келмес,
Көз жасын төкпеген ерден.

Егленбес әйям айланар,
Базар дағыр, нырқ бузылар,
Тасқан дәўлетлер айрылар,
Аўзы биршиликсиз елден.

Өзлигинен ақылы жетпес,
Ақыллылар сөзин тутпас,
Ғариплик жоқ болып кетпес,
Он ис бежермеген ерден.

Жигитлер атланған күни,
Гүртке қоймас шер аўыны,
Пайғамбар бийзар жаў күни,
Жолдасқа бақпаған ерден.

Мақтымқулы, жанғыл, өшгил,
Я лал отыр, я дүр шашқыл,
Бир қуйрықсыз ийтдур қашқыл,
Насийхат жақпаған ерден.

ТАПСА

Бир қудайға ықлас қойған шын мәрден,
Жипек, шайы хәўес етпес шал тапса,
Дүнья малы ушын болған сергиздан,
Көзи тоймас, излер және мал тапса,

Жан жолдасы жолдасына сүйенер,
Қаўипли жерде жатқан тез-тез оянар,
Қарақшылар кәрўан көрсе қуўанар,
Кеме таппағанлар, суўда сал тапса.

Өтерлер ҳәр жерде сөзим тақыўа,
Ғарры әрман етер жигит шағыны,
Ешек палаңына берер нырқыны,

Бийшара шопанлар яқыт-лал тапса.

Жан қаўпинен болар ақыл хайран,
Жылан кирпич көрсе өлер бийгүман,
Шер сыяқуш көрсе, пил хәм бир тышқан
Ағашқа құрт түссе, қаўын қал тапса.

Мәрттен тилек еткен бийүмит қалмас,
Намәртке түскен ис ҳеш, хәргиз питпес,
Гүбелек от көрсе жан берер айырылмас,
Сымап қызыл көрсе, хәрре пал тапса.

Әй, тәрбия еткен киси тән ушын,
Әширет тилеген улы-қызы ушын,
Ақ пулды сақлайды қара күн ушын,
Хош гезерлер қызыл-жасыл ал тапса.

Мақтымқулы, жүз мың әрман, әндийше
Сөйлесер бизден соң бәшшеден-гәшше,
Хақ-нахақтан мал арттырып бирнешше,
Сарп етерге жайын таппас, мал тапса.

ЖОЛДАС БОЛСА

Хәр бир сөзи жанға жағар,
Жақсы менен жолдас болған:
Қашып қутылмағын гөзлер,
Жаман менен жолдас болған.

Дүньяның соқы өтпекдур,
Мурад бунда ис питпекдур.
Дембе-дем ғусса жутпақдур,
Жаман қоңсыға дус болған.

Хәр жаман жүрекке түйрер.
Жақсыны көп әрман етер,
Умытпас, көргиси келер,
Биреуден кеўли хош болған.

Хәркимседе хөнер жоқдур.
Душпанына қатер жоқдур,
Жақсылық етсе жер жоқдур,
Бул әйямда жуўас болған.

Мақтымқулы, үгит айтар,
Аңлаған қулақта тутар,
Ол өзін бий сақал етер,
Бозуғлан менен бас болған.

ЖӘМ БОЛЫП

Шәлкем-шалыс дүнья, ғалма-ғал артар,
Қашан кеуіл қарар табар жәм болып.
Ақыретиңди ойла, буннан бас көтер,
Дүньяны ким тутты? Өгер гүм болып.

Тырнақ пенен таулар тилген Бенижан,
Қырға, суўға хүким сүрген Сулайман,
Қане ол Искендер, Рустем палўан,
Сен дүньяны сорайжақсаң ким болып?

Бул нәўбетсиз дәўраныннан—дат күнің
Еглениў жоқ, иркилиў жоқ—бат күнің,
Жас күніңде, жигитликте—шад күнің,
Қартайғанда қайтып басар ғам болып.

Мәлим исдур қайтажақдур келгенлер,
Барар жердиң исин көрди билгенлер.
Қайғысыз жатқанлар, ғапыл болғанлар,
Көп хәсиретте бос кеттилер кем болып.

Таба билсең ҳақыйқаттын мәртини,
Көзиңе тотыя еткил гиртини,
Гүлзим дәръясының терең дәртини,
Шын тоба даўалар оған ем болып.

Әўел өзиң нийетиңди дүзегил,
Хәр көшеден нияз оғын гөзлегил,
Билгениңше мудам жақсы сөзлегил.
Жақсы сөз таппасаң отыр сем болып.

Мақтымқулы, алла атын зикир әйле,
Жаманға сабыр қыл, жақсыға шүкир әйле,
Гөристан аралап көргил пикир әйле,
Сонша "мен" дегенлер жатыр гүм болып.

ҚАЛМАС

Ықлас етип бир кәмбилге қол берген,
Жетер нийетине жетпейин қалмас.
Дәрья иширә жүзген, шөллерде жүрген,
Дем есабын түүел етпейин қалмас.

Әжеп келдиң бул ялғаншы жақанға
Жерге қарамадың, бақтың аспанға,
Пәлек базарында жеген нанына,
Адам улы өмирин сатпайын қалмас.

Хәмирайым жоқ, барып сырым ашарға,
Дәртим даўаларға, отым өширерге,
Дүнья бир мәнзилдур келип-кетерге,
Бул мәнзилге келген кетпейин қалмас.

Пәлек тамашакәр аспанға шығып,
Адамзат мал ушын иманын жағып,
Дүнья айдархасы дем билен шекип,
Бәрше жанды жутар, жутпайын қалмас.

Мақтымқулы, бул дүньяның дәўлетин,
Көрген, көрмегенлер өлим зәхметин.
Ишер мудам таяр әжел шербетин,
Бул шербеттен хешким татпайын қалмас.

ЯР БОЛМАҒЫЛ

Нәсият берейин кеўилим,
Намахремге яр болмағыл,
Хәр ким көрсең ярым дейип,
Изиңде грипдар болмағыл.

Кеңес бергил тең-тусына,
Ақыр өлим келер басқа,
Бийшара жалғыз баслыға,
Жәбир етип зор болмағыл.

Тилегиң аллаға жетсе,
Дәргайында қабыл етсе,
Өз күниң—өзиңе жетсе,
Ялғаншыда қор болмағыл.

Жыйын—майданға барғанда,
Намәрттиң ақылы шашқанда

Ол душпанға ушырасқанда,
Қатарыңнан кем болмағыл.

Мақтымқулы, айтпас ялған,
Қалмай өтер бунда келген,
Бир ақылсыз ұас-ұас пенен,
Қатар жүрип дос болмағыл.

ҚАРА РЕҢ БОЛАР

Ғозанық қабығы, ширели суўы,
Суўын шашқа сүртсең қара ирең болар
Ишиң шерден сақла, тилин ғыйбаттан,
Сақламасаң кеўил көзиң зәң болар.

Хәр киcи ким жаманлықты қаст әйлер
Еки дүньяда өз изине кес әйлер,
Жақсы қылық душпанықды дос әйлер,
Қылығың бәд болса исиң жәң болар.

Жигиттиң болмаса сөзи натуўры,
Өлгенше ийманның болар арқаўы,
Хәр кимде болмаса ийман әсери,
Жүреги еримес сыя сең болар.

Адам улы, әўередур, әсидур,
Бир сөз айтсаң жақсы ердиң бәсидур.
Билип болмас ҳақтың досты қайсыдур,
Алғыс алсаң мұдам исиң оқ болар.

Мақтымқулы, сөзим қысқа мәни көп,
Билмеске — пуш, билгенлерге нырқы көп,
Жерден жердиң, ерден ердиң парқы көп,
Мүшкил жери сөйлескенде тең болар.

ТҮСИНЕ ТҮРМАС

Жоқшылықта нешшелердиң әрманы,
Жатып жақсы көрген түсине турмас,
Нешшелер ҳәсиретте таўып қуры нан,
Бир ләззетли тағам тисине тиймес.

Сорар болсаң, сийнем иширә сөзлер бар,
Мың түменнен зыят неше жүзлер бар,

Жауынсыз, гиясыз нешше жазлар бар,—
Жақсы болып өткен қысына турмас.

Ақыллы бар күн-түн хәсирет шегер,
Сырлассаң хәр сөзи бир мәни шашар,
Ақмақлықта өзін безер нешшелер,
Басындағы "тажы" аяғына турмас.

Ақламасқа аят сөзлерин айтсаң,
Пайғамбар хәдийсин ядына салсаң,
Қыймаслықтан көп сөз мийине қуйсаң,
Бул сөз қулағының сыртына турмас.

Ынжылтса уғыл-қыз, ене-атасын,
Тоба қылмай тәңирим кешпес қатесин,
Дәуран келсе билмес не ис тутасын,
Сүрген бир сапасы қыялына келмес.

Нешшелер мал таппай бир ғарип болар,
Нешшелер бар, дүньясына мәс болар,
Нешшелер бар жаслай солып жоқ болар
Нешшелер бар, сүрген жасына турмас.

Мақтымқулы, мудар исим намаздур
Кеуилим алағада, жаңылыс, араздур,
Адам бар, мыц түмен жедирсең азудур,
Адам бардур жеген асына турмас.

БЕНДЕНИҢ

Әй яранлар, апат—толқын дус болмас,
Егер туұры кешсе салы бендениң.
Қарамға жолықпас, песке қосылмас,
Қаққа туұры болса жолы бендениң.

Жас өмириң солар әжел бадынан,
Ақыр нуқсан келер дүнья сүдинен,
Мойны азат болмас дозақ отынан,
Қақты яд етпесе тили бендениң.

Қабириңе салмайды дүнья малыңнан,
Жүзи қараның жууап келмес тилинен,
Қыямет күн есап алар қолыңнан,
Закатсыз жыйылған малы бендениң.

Нәпси қыялда, кеўил дүнья гөйинде,
Жол алысдур аўыр жүк хәм мойында,
Аяғы талапта, қолы ойында,
Әжел аўзындадур бели бендениң.

Мақтымқулы, хәрким исин сап етпес,
Бул мәлимдур ақыреттен қаўип етпес,
Әзиз тәни от көргенде тап етпес,
Я рәб, нешик болар халы бекдениң.

БИЛИНБЕС

Дәртим бардур диярымнан, дәўиримнен,
Қайыр қайсы, ықсан қайсы билинбес,
Залымлардың жапасының жабиринен
Ислам қайсы ийман қайсы билинбес

Сөйлегенде хәқ қаламың сөйлемес
Мәжилисинде бир нәсият әйлемес
Халал кайсы харам қайсы парықламас
Пайда қайсы, зыян қайсы билинбес.

Халайықта хешнәрсе жоқ гарим жоқ
Байларында сақаўат жоқ берим жоқ
Хаялында-уят, қызда-шарим жоқ
Әдеп қайсы, икрам қайсы билинбес

Кисиниң малына көзин тигерлер,
Таўсип етип көңил гийне келтирер
Бирин-бири наҳақ жерде олтирер
Нурбат қайсы, аман қайсы бөлинбес

Мақтымқулы жан миймандур, геўде лаш
Жақсыға дос көп, жаман болсаң жоқ гардаш
Бул аямда бас-аяқдур, аяқ-бас
Жақсы қайсы, жаман қайсы билинбес

ГӨЗЛЕГЕН МЕНЕН

Жетпис жаслы гардаш тутпағыл оқ жай
Оғың дәл тиймейди гөзлеген менен
Куўанба кесектен болған бинаға
Кесек бина тутпас дузеген менен

Азаматтан шығар адамның ийиси
Қалпалдың сай келмес сөзине иси
Мөминди жылатар адамның песи
Дөнип даўа қылар дуз-дәмек пенен

Узақ жолға бийдаўлетти бас етпе,
Еркин қолдан берип, кеўлин даш етпе
Ақмаққа ис берип, сырын паш етпе
Қалбирде суў турмас питеген менен

Дос тутпа егеде адам көсесин
Барын жоқ дер, бос көрсетер кисесин
Бириўбар бос етсе ақылы-есесин
Не пайда сыртынан безеген менен

Аўел Мақтымқулы өзін дузетгил,
Өзиңди сен өзгелерге көз еткил
Аз ишип, аз уйықлап, сөзин азайтқыл,
Не хәжет биймани сөйлеген менен.

БОЛМАСА

Замана залымдур көзине илмес,
Хәр жигитиң қолда бары болмаса
Жүз туменлик сөзин бир пулға алмас,
Хәр кисиниң итибары болмаса.

Тан бир-тар қәпесдур, жан-тутқын қусдур.
Тилге келген сөзлер кеўил нағшыдур
Отлы, суўлы аптап дозақ якшыдур,
Хәр бир журттың бир базары болмаса.

Бегзадалар түсти шопан кунине,
Таң қашан шыдаған жылан заҳарине.
Илажсыздан кетер Лутф шәхәрине,
Хәр үлкениң ҳаки мери болмаса.

Дуньяда билгеннен билмеген көпдур,
Билмеген надандур, билгенлер жандур.
Ол жигитлер адам тили хайўандур,
Сөз аңбаса хәм ықрары болмаса.

Жигитке жоқшылық жаман бәледур,

Сөзини тең-тустан ғайры саладур,
Жаман қылық досты душпан қыладур.
Жоқ болсын, журтына дәркар болмаса.

Ұақ хәркимге бир яқшы яр бермандур
Сөзи ақдур, иши толы әрмандур,
Жүз жасаса бес күн өмир сүрмандур,
Хәркимниң минәсип яры болмаса.

Мақтымқулы, ұаққа тапсыр өзиңди,
Хәр намәртке сарғайтпағыл жүзиңди,
Инсабым бар, кел тәрк әйле сөзиңди,
Неге керек қарыйдары болмаса.

ТАСЛАР МЕНЕН

Кеўлим айтар халықтан қалып
Гезсем таўлар, таслар менен.
Жазғанымда ядқа алып,
Жүзим жуўсам жаслар менен.

Кимди көрсем бир пешеде,
Мениң кеўлим әндийшеде,
Гә тақыр, гә таса жерде,
Отырсам ағашлар менен.

Ески дүнья ал ишинде,
Адамзат қыял ишинде.
Жахан ғалмағал исинде,
Хәр ким жүз хәўеслер менен.

Алла ышқыңда зор мәслер,
Тең келе алмас зәбердеслер,
Кеўил пәрўаз етер дослар,
Турмыс жүз хәўеслер менен.

Көп күйик пенен отырдым,
Билмедим не ис питирдим,
Гүмира болып жол асырдым.
Отырдым бийўәжлер менен.

Бийкәр қойма өмир тахты,
Турғызайық жатқан бахты,
Дуўа қылып сәхәр ўақты,

Налыш етсем қуслар менен.

Мақтымқулы, мәдет алсам,
Бир мәрт тапсам, қуллық қылсам,
Кеуилим айтар жолдас болсам,
Дем шеккен дәрүйишлер менен.

ЖОЛДА СЕНИ

Хәбийбулла сени излеген,—
Табар қайсы жолдан сени;
Хәрким көрмеге қуштардур,
Бег де, хан да, қул да, сени.

Ашықлар гүл жүзден солар,
Көп жылаған бир күн күлер,
Бүлбил бағында арзыұлар,
Таза ғумша, гүлде сени.

Бир гәўхарсаң жоқ қадириң,
Жақанды тутар қудиретиң,
Турмас яд етер хұрметиң,
Дүзде, таў да, шөлде сени.

Еренлер жолыңды излер,
Дәрүйишилер сырыңды гизнер.
Мағырып, машырық—тамам гөзлер,
Бәрше оңда-солда сени.

Дәўлет пәлек пенен дөнер,
Кимнен ушар, кимге қонар,
Көрмесе ашықлар жанар,
Хәр хәпте, ай, жылда сени.

Биз хәм хұрметиң қастерлеп,
Яд етермен, хәўес етип,
Қалдан тайсам мәдет тилеп,
Жақсы, жаман күнде сени.

Мақтымқулы, дер оты бар
Арзым бар, жаққа дадым бар,
Шәпәт деп үмитим бар,
Қыл көпирде—сонда сени.

ТӨБЕ НЕДУР, ДҮЗ НЕДУР

Жақсы жүйрик әреби аттың үстінде,
Мәлим болмас, төбе недур, дүз недур,
Күш-ғайратлы ғош жигиттің жанында,
Алпыс недур, жетпис недур, жүз недур.

Намәрт улы қорқып қашар саұаштан,
"Қорыққанға қос көринеди" хәр жақтан,
Көп адамлар қауипли жерде душпаннан,
Өш алалмас, думан недур, тоз недур.

Сыпайы боп минер атын билмеген
Дана болып өз қадирын билмеген,
Сухбат иширә сөз ләззетин билмеген,
Аңлай билмес, мәжилис недур, саз недур.

Ғарға житер боз баламан жәңінде,
Ол көринбес бул майданның ишинде,
Аш қаршыға, алғыр лашын өңінде,
Мың жыйылса өрдек недур, ғаз недур.

Мақтымқулы, сөз төгилер тилиңнен,
Жаманларға жол бермегил кәсбиңнен,
Бул хәнерлер келер, келмес қолыңнан
Тилден келген бул ғайратлы сөз недур

ЕНДИ

Қорқа-қорқа ақырында гүм болдың,
Тағдирде не болса көрилсин енди.
Пикир қазанында қайнадың, пистик,
Тамырда қызған қан төгилсин енди.

Озал баста жаббар, бар етти жоқтан,
Нешшени нурынан, көпти топырақтан,
Хабар келди, дослар жақын-жырақтан,
Душпанға құрт ойын құрылсын енди.

Отырмасын қатын, жанан тул болып,
Қалмаңлар, түркменлер елге тил болып
Бәрше душпан мусылманға қул болып,
Соқыдағ сыртына сүрилсин енди.

Көз бенен көрдиңиз, көплер гедадур,
Нешшелер адасты, нешше пидәдур,
Әй, яранлар, қууат берген қудадур,
Әлий зулпықары силтенсин енди.

Нахақ төгилмесин қызыл қанымыз,
Душпанға қалмасын пүтин нанымыз,
Ядта тутың, аманатдур жанымыз,
Тәқир зәрүр десе, берилсин енди.

Үстимизден дүшпан хүким сүрип тур
Бәрше мөхмин жәбир жапа шегип тур
Ул-қызларды ҳар алдына берип тур
Хәммеси ол жайдан сүрилсин енди.

Пырағый, жүз тутар түркмен елине,
Душпан қол урмасын қызыл гүлине,
Дослар, бизди ақыреттиң селине,
Душпан ғарқ етпестен, қырылсын енди.

МАҚТЫМҚУЛЫНЫҢ ҚОСЫҚ ҚАТАРЛАРЫНДА УШЫРАСАТУҒЫН ГЕЙПАРА СӨЗЛЕРГЕ ТҮСИНИК.

Жәхиллик-наданлық.

Қашқаш-көкнар.

Ша—шах, патша.

түмен—онмың.

Ғар—ешек.

Рузы-мәхшер дийўанында—О дүньяда гунә-саўап есап китабый диний сөз.

Муханнес—көргенсиз, пәс пейил.

Баҳри ҳазар—Каспий теңизи.

Райхан—назыбай гул.

Алғыр баз—қаршыға қус.

Кәман—сары жай, оқ жай, қас, керилген жип.

Ушан — үлкен кеме.

Арық—жап.

Зүбәйда—Мақтымқулының қарындасы.

Дийўан— (**диван**)-қосықлар топламы.

Баяз—тәриплеў қосығы.

Дахан -аўыз, дәннан тис.

Умман—дәрья, теңиз.

Хацнус —(**феникс**)—әпсанаўый қус.

Амана—тәўбе.
Пач—қанаат.
Рабат—қорқақ .
Чаш—көк жийек.
Гуфтар — қушақ.
Тер өленли — көк шөпли.
Хас—пәм, тәмиз.
Жуппе— қапы.
Абы—қаят—тиришилик суўы.
Айналбахы—фантастикалық шәшме.
Шын—машын—Қытай.
Баяқ—илгериде, баяғыда.
Закгун—бийкар.
Кәмил—жетик устаз.
Даш—қашық, сыртқа.
Айш—рақат.
Махбуба—аса сулыў.
Саят—мерген.
Суханбер—дилўар.
Истарәм—тилер едим.
Түстим—тап болдым.
Зуннар—белбеў, жип.
Лақат— қушақ менисинде.
Хам—ийилиў.
Бақим—пайда болыў.
Кимия—альхимия.
Бәзирген—саўдагер.
Нары, нар—гә туйе, гә от мәнисинде.
Сери—жалғыз баслы, қақай.
Сухан—пай.
Ларраш—нөкер, геллекесер.
Зенан—бузық ҳаял.
Дәп—жоқ болыў.
Гүлзим—Қызыл теңиз.
Пеш—жайнамаз.
Түй—қуйрық.
Сәрәфраз—дүнья қуўыўшы.
Мар—жылан.
Салы—жекен сал.
Бар—дәўлетли.
Каман —қас.
Нежд—таўдың аты.
Нош—мәлхәм.
Керк— носорог.

Сүүретин—тәрийплеп жазыу.

Ҳәсел—пал.

Сыяқуш—қарақулақ.

Ал—қызыл-жасыл иреңнің кубылыуы.

Қал — шириу мәнисінде.

Нияз оғы—жақсы нийет.

Сем—тыныш.

Сыя сең—қара ирең.

Шерхи — мәниси.

Бад—самал.

Суд—пайда.

Боз баламан—ау қусының топылысы.

Өңінде— алдында.

Соңыдағ—таудың аты.

МАЗМУНЫ

И. Юсупов. Шайырлар данышпаны Мақтымқулы

Ибрайым Юсупов аудармасы:

Дәўран табылмас
Тасты сындырар
Сазына турмас
Боларсаң
Кетер
Майдан жолықса
Әйлер
Отырып-турысын көриң
Ел жақсы
Нәўбет берилмеген жерде
Қалмады
Бизге миймандур
Дәўран егленбес
Ат жанынди беллидур
Тарқады
Аңламас
Жақсы
Малға қарамас
Түркменнің
Қаша баслады
Дузы болмаса
Не билсин
Малы болмаса
Билмедим
Заманыдур
Ғыйбаткеш
Турғын келеди
Көринер
Кетиўши болма
Тон болса
Сөз мәнисин билмегенше
Шатып та болмас
Елди гөзлер
Болар ма
Әйлер сәўбет жақсыдур
Бас болма
Толмас болар ма?

Көрмеген жигит
Дүзеген менен
Қыйлы қал болар
Ықырарсыз ерден
Атша болмас
Көшип баратыр
Ығбал болмады
Бәлент таудың селлеринен
Заман болмады
Әрманым қалды
Кете баслады
Йош келсе
Қылығынан беллидур
Диянат жақсы
Яңлыды
Жанған бар ма?
Ғаррылықды, яранлар
Болмас
Баратыр
Сел қалмас
Келер
Жанына тиймес
Керек
Исиң заўқы сапа болар
Зор болар
Болмаса
Ар менен
Хәр сөз кеўил хошында ды
Сүйгениң менен
Қалмады
Ишинде
Аш етер сени
Мал тапса
Жетистим
Болар
Еллер менен
Несең сен

Узақбай Пиржанов аудармасы

Амана келер
Қара көзлериң

Ҳалыма мениң
Керекти
Ұайран көринер
Туўрысы
Айырылдым
Нәйлейин
Өзиңди
Гөззалсаң
Дөнди
Оянбас
Ғариплик
Беллидур
Қор қылды
Боларсаң
Әрманым қалды
Даш, қалды
Ярдың яқшысы
Жолын аңламас
Дәрт болды
Лала келтирер
Зер болмас
Жараспас
Истәрәм
Қалыппан
Бойларына
Назлы дилдар
Гөззал ярым көринбес
Муптала қылды
Жыларман
Бүгин
Бәҳим етер
Алар болдың
Бизге рәўана
Жүр биз бенен
Қалды
Тартынар
Қалмады
Әйледиң
Көп болса
Түскен
Үйленгил
Қуўштан айырылдым
Қәр жаққа

кунлерим

Болмас
Хош кетер
Пара-парадур
Елиңди
Сени сыйламаған жерде
Төгер
Дәрт недур
Кеўил жатпас җеш
Бир иске дус болды
Дәрт болмас
Кәр менен
Жалғыздың
Жаны болмаса
Таппассаң
Кеўил хошы
Көз бенен
Турмас
Сарп әйлер асын
Жүрмели болды
Гүман көринер.
Бийұапалардан
Болмасын
Сын менен
Мерекеге бармас
Ерден
Тапса
Жолдас болса
Жәм болып
Қалмас
Ер болмағыл
Қарар ирең болар
Түсине турмас
Бендениң
Илинбес
Гөзлеген менен
Болмаса
Таслар менен
Жолда сени
Төбе недур, дуз недур
Енди

На каракалпакском языке

МАКТЫМКУЛИ

Стихи

Издательство "Каракалпакстан"

Нукус—1984

ИБ... №2150

Редактор **Б. Қайыпназаров.**

Художник **К. Рейпназаров.**

Худ редактор **И. Қыдыров**

Тех редактор **З. Алламуратов**

Корректор **Т. Турдымуратова**

Терийге берилген ўақты 27/І 1984-жыл. Басыўға рухсат етилген ўақыты 28/ІV 1984-жыл. Қағаз форматы 70 x108 1/32 Көлеми 5,5 баспа табақ. 7,7 шәртли баспа табақ 7,0 есап баспа табақ, Қағаз № 1, Кегель. 10. Заказ 91 Баҳасы 1 манат. Тиражы 7000. "Қарақалпақстан" баспасы, 742000. Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9

ҚҚАССР Баспа, полиграфия ҳәм китап саўдасы ислери бойынша Мәмлекетлик комитетиниң "Правданың 50 жыллығы" атындағы Нөкис полиграфкомбинаты, 742000 Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси, 9.